

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.8, april 2016

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tilføjet punktkommentarer, indledning og tekstredigering i version 1.12, april 2018

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1828 (SJ: 227C)

Teksten er etableret af Else Riisager

Punktkommentarer og indledning er skrevet af Else Riisager, redigeret af Vibeke A. Pedersen og Steen Tullberg

Textredigering er skrevet af Else Riisager, redigeret af Johnny Kondrup og Vibeke A. Pedersen

Tilsyn ved punktkommentarer og indledning dr.phil. Johnny Kondrup

I øvrigt takkes dr.theol. h.c. Niels Jørgen Cappelørn

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

[[A:1]

En liden

Bibel-Krønike

for

Børn og Menig-Mand

ved

Nik. Fred. Sev. Grundtvig,

Præst.

Han skabde et Minde om sine underlige Gierninger, den naadige og barmhjertige Herre!

Ps. CXI. 4.

Anden omarbejdede Udgave.

Kjøbenhavn, 1828.

Forlagt af Hofboghandler J. H. Schubothe.

Trykt i det Poppeske Bogtrykkerie.

[[A:II]]

Maa trykkes.

I Københavns Politiret d. 18 Mai 1828.

P. Eberlin.

[[A:III]]

Christelige

Forældre og Børn

kiærlig tilegnet

i

Herrens Navn

[[A:IV]]

[[A:V]]

Fortale.

For fjorten Aar siden udgav jeg en lille Bibel-Krønike, som, efter min Hensigt, skulde give de yderste Omrids af **Guds Folks** Historie i begge Testamenter, og skøndt den lille Bog ei er blevet synderlig brugt, er dog Oplaget efterhaanden gaaet af. Aldrig kunde jeg agte det for Skade, at Bogen blev oplagt uforandret, thi den var skrevet ærlig, med Skrifterne stadig for Øie, og med inderlig Deeltagelse i Troen paa **Jesus Christus** vor Herre, men jeg fandt det gavnligt at omarbejde den, fordi jeg troede, at kunne gjøre den mere brugbar til **Børne-Lærdom**, og derved afhjælpe et Savn, andre christelige Forældre ligesaavel som jeg maatte føle, da Bogen i sin forrige Skikkelse forudsatte for meget hos de Smaa, og gav dem for lidet, medens de andre giængse Bibelhistorier, i mine Øine, fattes det **Uundværligste**.

[[A:VI]] Langt er jeg fra den Mening, at nogen Lære-Bog stort, end sigte da en Bibel-Krønike, kan nytte Børn, med mindre Forældrene, eller Andre i deres Sted, lade **Troens levende Ord** følge med, som Aanden og Nøgelen, og endnu længere er jeg fra den Indbildning, at denne Bog er uforbederlig, da jeg, tvertimod, i mange Stykker, selv finder den heel maadelig, men jeg har gjort mit Bedste, og jeg veed, at en god Lære-Bog er et Mester-Værk, som aldrig kom i stand, naar

der ei blev gjort mange maadelige Forsøg, hvis Mangler først kan afhjelpes, naar Erfaringen har gjort dem kiendelige, fra hvad uforstandige Vragere kun give Navn deraf.

Det er saaledes, blandt Andet, min fulde og faste Overbeviisning, at det var en Feiltagelse af vore Fædre, baade at give **hele** Bibelen til Priis for deres umyndige Børn, og at ville gjøre dem **skrift-kloge**, før de havde Forstand til at blive det; men at træffe den rette Grændse-Linie mellem den |A:VII|nødvendige eller dog høistnyttige **Bibel-Kundskab**, og den skadelige eller dog unyttige Bibel-Stivhed hos de Christnes Børn, anseer jeg for saa stor en Konst, at det maatte være et sandt Lykke-Træf, om min lille Bog nogenlunde **betegnede Skiellet**, som der, i alle Tilfælde, skulde en større Bog til at sætte!

Ligeledes er det mig soleklart, at alle christne Børn, efter Evne og Leilighed, bør gøres bekjendte med den christne Troes og Menigheds Skæbne i Verden, men her, hvor vi saa ganske skal være Frihaands-Tegnere, kan jeg ikke tænke mig noget andet Forsvar for mine Udkast, end at de har Ret til at bedømmes skaansomt, da Ingen hellere end jeg ønsker snart at see dem fordunklede af langt bedre!

Endelig maa jeg erindre, at til mine Børns Lære-Bøger ønskede jeg helst idel **Rim-Krøniker**, som give den letteste og livligste Bog-Læsning, men deels har vel Mange Fordom mod en **bibelsk Rim-|A:VIII|Krønike**, og deels vilde den være ligesaa vanskelig at skrive, som let at læse. Føleligt vil Savnet heller ikke være, naar vi bruge vore christne Forældres prøvede Huus-Raad: at lade Børnene tidlig begynde og seent holde op at lære **historiske Psalmer**, som er et af de ypperste Midler til at indprænte dem Christendommen blidelig, levende, og uforglemmelig!

Og hermed rækker jeg venlig Forældre og Børn, til **christelig Brug**, den lille Bog i **Jesu Navn**, troende, som Fædrene sang:

Al den Idræt,
Som begyndes i Det,
God Lykke og Fremgang faaer,
Indtil den Maalet naaer,
Saa den Gud til Ære skeer,
Gavner, glæder, meer og meer,
Modnes til et Gylden-Aar!

Christianshavn i Mai 1828.

N. F. S. Grundtvig.

|A:IX|

Indhold.

Første Hovedstykke.

	Side
I. Verdens Skabelse	1.
II. Adam og Eva	3.
III. Kain og Abel	5.
IV. Seth og Enoch	6.
V. Noah og Syndfloden	7.
VI. Sem, Cham, og Japhet	10.
VII. Babels-Taarnet	11.
VIII. Hedenskabet	12.
IX. Abraham og Loth	13.
X. Isak	16.
XI. Jakob med Tilnavn Israel	18.
XII. Jakobs tolv Sønner	19.
XIII. Joseph og hans Slægt i Ægypten	23.

Andet Hovedstykke.

I. Moses	27.
II. Udgangen af Ægypten	31.
III. Vandringen i Ørken	33.
IV. Josva	38.
V. Dommerne før Samuel	41.
VI. Samuel	42.
VII. Hyrdedrengen i Bethlehem	46.
VIII. Philisteren Goliath	48.
IX. Sauls Vanvittighed og Fald	50.

[[A:X]]

X. Kong David	56.
XI. Kong Salomon	60.
XII. Rhoboam og Jeroboam	64.
XIII. Achab og Jesabel	66.
XIV. Profheterne Elias og Elisa	69.
XV. Ninive og Samaria	71.
XVI. Kong Ezechias	73.
XVII. Profheterne Esaias og Micha	76.
XVIII. Jerusalem og Babylon	78.
XIX. Profheten Daniel og hans Stalbrødre	80.
XX. Kong Cyrus af Persien	83.
XXI. Det andet Tempel	86.
XXII. Nehemias	88.
XXIII. Grækerne og Alexander den Store	89.
XXIV. Makkabæerne	90.

XXV.	Romerne og Keiser Augustus	95.
XXVI.	Jødernes hellige Skrift	96.
XXVII.	De skriftkloge Pharisæer og Sadducæer	98.
	Tredie Hovedstykke.	
I.	Præsten Zacharias	100.
II.	Jomfru Marie	102.
III.	Hyrderne ved Bethlehem	104.
IV.	Stjernekirgerne fra Østerleden	105.
V.	Kong Herodes og Barnet i Bethlehem	106.
VI.	Guds søn i Templet	108.
VII.	Johannes den Døber	109.
VIII.	Jesus fra Nazareth	110.
IX.	Herrens Fristelse af Djævelen	111.
X.	Herrens Discipler	113.
XI.	Herrens Lærdom	115.
	[[A:XI]]	
XII.	Herrens Leveregler	117.
XIII.	Herrens Ordsprog	120.
XIV.	Herrens Vidnesbyrd om sig selv	130.
XV.	Herrens Jærtegn	131.
XVI.	Herrens Fiender	134.
XVII.	Den hellige Nadvere	135.
XVIII.	Simon Peder og Judas Iskarioth	138.
XIX.	Herrens Lidelse og Død	139.
XX.	Herrens Opstandelse	142.
XXI.	Kvinderne ved Graven	144.
XXII.	Disciplerne paa Veien til Emaus	145.
XXIII.	Tvivleren Thomas	147.
XXIV.	Herrens Himmelfart	148.
XXV.	Pindse-Festen	149.
XXVI.	Stephanus	152.
XXVII.	Apostelen Paulus	153.
XXVIII.	Kirken i det Romerske Rige	155.
XXIX.	Herrens Broder Jakob	159.
XXX.	Jerusalems Forstyrrelse	160.
XXXI.	Apostelen Johannes	161.
XXXII.	Kirkefædrene	162.
XXXIII.	Kiætterne	164.
XXXIV.	Konstantin den Store	166.
XXXV.	Folkevandringen	169.
XXXVI.	Araberne og Mahomed	171.
XXXVII.	Kirken mellem Skyther og Barbarer	173.

XXXVIII.	Munkefaderen Benedikt	175.
XXXIX.	Keiser Karl den Store	176.
XL.	Ansgar	178.
XLI.	Hakon Ædelsteen	180.
XLII.	Hildebrand eller Gregor den Syvende	182.
[[A:XII]]		
XLIII.	Korstogene	184.
XLIV.	Papisteriet	187.
XLV.	Johan Huss	189.
XLVI.	Bibelen og Bogtrykkerkonsten	191.
XLVII.	Morten Luther	194.
XLVIII.	Kirken i Danmark	200.
XLIX.	Den Franske Oplysning	204.
L.	Den nærværende Christenhed	210.

[[A:1]]

Første Hoved-Stykke.

Om Patriarchernes Dage.

I. Verdens Skabelse.

Førend Bjergene blev til, og Solen skinnede paa Himlen, ja, fra Evighed af, er den levende Gud, hvem intet Menneske har seet, eller kan begribe, men som dog begriber sig selv, og aabenbarer sit Liv og sin Almagt i alle sine underlige Gierninger! Han, den levende Gud, som seer os allevegne, baade Dag og Nat, hører Alt hvad vi siger, og veed hvad vi tænker, Han er vor Herre, som vi skal adlyde, og Han er en Herre over alle Herrer, for Han har skabt baade Himlen og Jorden og Havet, med Alt hvad der er i dem, og Himlene skal blive gamle, som en Klædning, der opslides og aflægges, men tusinde Aar er for Herren som en Dag, og en Dag som tusinde Aar, thi Han er fra Evighed til Evighed baade ung og gammel, altid og evindelig Een og den Samme!

[[A:2]] Med Verdens Skabelse har Gud aabenbaret os, det gik saaledes til, at da Jorden var skjult, og der stod Vand overalt, da aandede Herren ud over Vandet, og sagde: bliv Lys! og saa blev det

lyst, og saaledes talede Herren i sex Dage, og kaldte paa Alt hvad Han vilde, og, som sagt, saa gjort, som Han kaldte, saa kom det frem! Ved det samme *Guds Ord* blev da Alting til: baade Soel og Maane og Stjerner, baade Træer og Blomster og Græs, baade Fiskene i Havet, og Fuglene i Luften, og den utallige Vrimmel paa Jorden, fra Ormen der kryber, indtil Mennesket, der staaer med opreist Hoved som en Konge, og veed af sig selv at sige, og har Tunge til at tale med, som han tænker, men kan dog ei gjøre Magen til det Mindste han seer, saa han maa vel sige, som de Gamle sang:

1 Op, al den Ting, som Gud har gjort,
Hans Herlighed at prise!
Det Mindste, Han har skabt, er stort,
Og kan Hans Magt bevise.

2 Gik alle Konger frem paa Rad,
I deres Magt og Vælde,
De mægted dog ei mindste Blad
At sætte paa en Nælde!

A:3

II. Adam og Eva.

Det skedte paa den sjette Dag, der Jorden var beredt, og det lyste fra Himlen, da Lilierne stod i det deilige Klædebon, og udgave sødeste Lugt, og Fuglene udgave Røsten saa liflig, og al Skabningen lovede Gud i en Morgensang, da sagde Herren: lader os gjøre et Menneske i vort Billede, efter vor Lignelse, og han skal regjere over Havets Fiske, og over Himmelens Fugle, og over Kvæget, og over al Jorden, og over Alt, som vrimler paa Jorden! og Gud skabte Mennesket i sit Billede, Han skabte det i Guds Billede, Mand og Kvinde skabte Han dem, og de kaldtes Adam og Eva. Og Gud saae Alt det, Han havde gjort, og see, det var saare godt. 1. Moseb. 1.

Saa var da Mennesket skabt i Guds Billede, skabt udaf Jorden, men med Herrens Livsaande i sig, og de vare skabte til at see Guds Herlighed i al Hans Gierning, og til at love Ham storlig, og til at voxer i Forstand paa hans underlige Ting, og leve evindelig. Og Herren plantede en Have i Eden mod Østen, lystelig og deilig, og Han satte Mennesket der, til at dyrke Haven og bevogte den, og Mennesket hørde hans Røst, at Han talede, velsignede dennem og sagde: vorder **A:4**mangfoldige og opfylder Jorden, og gjør eder den underdanig, og see, du maa frit æde af alle Træer i Haven, men af Kundskabens Træ paa Godt og Ondt skal du ikke æde, thi paa hvilken Dag, du æder deraf, skal du døe Døden. Men Slangen var

lumsk og sledsk, og sagde til Qvinden: det er ikke sandt, hvad Gud haver sagt, I skal ikke døe, naar I æde deraf, men Gud veed, at eders Øine oplades, og I blive som Han til at kjende Godt og Ondt. Og Kvinden saae at Træet var lystelig tilsyne, og et ønskeligt Træ til Forstand, saa tog hun og aad, og hun gav sin Mand, og han aad. Saa kom da Synden i Verden formedelst et Menneske, og Døden formedelst Synden, og Døden trængde igjennem til alle Mennesker, fordi de syndede alle. 1. Moseb. 2–3.

Saaledes skedte da *Synde-Faldet*, thi det kalde vi at synde, naar man gjør Gud imod, og Menneskerne mærkede, at de havde gjort Ondt, thi de skammede sig, og da de om Aftenen hørde Herrens Røst i Haven, da blev de bange, og skjulde sig bag Træerne, men Herren raabde: Adam! hvor er du? og saa kom de frem, og bekjendte deres Synd, men Adam skiød dog al Skylden paa Eva, og Eva paa Slangen, og det er med alle deres Børn, som det blev med dem, at vi har Lyst til hvad **A:5**os er forbudt, og har derhos den slemme Vane, altid helst at skyde Skylden paa Andre, for at undskylde os selv.

Herren lod nu Menneskerne vide, at de havde selv forspildt deres Lykke paa Jorden, maatte ud af Paradiset, fra Livets Træ, og æde deres Brød i deres Ansigts Sveed, indtil de døde, og blev til Jord igien, som de var taget af; men Herren, som er vidunderlig god, og haver ikke Behag i Synderens Død, men vil hjælpe ham til Livet igien, Han gav vore første Forældre en forunderlig Trøst, i det Han sagde: *Kvindens Sæd skal knuse Slangens Hoved!* 1. Moseb. 3.

III. Kain og Abel.

Adam og Eva havde mange Børn, men deres ældste Sønner hedde *Kain* og *Abel*, og, skjøndt de var Brødre at nævne, lignede de dog i Grunden slet ikke hinanden. Kain blev en Ager-Mand som vilde saae og høste, og Abel blev en Hyrde, som heiede paa Faar og Kvæg, men den Ulighed var den mindste, thi det er den samme Gud, som lader Græs groe til Kvæget, og Korn efter Sæd til Menneskers Føde, til Brød af Jorden. Det bekjendte de ogsaa begge, thi da Høsten kom, offrede de et Tak-Offer til Gud: Kain af sit Korn, og Abel af sit Kvæg, men Abel var taknemme**A:6**lig i sit Hjerte, og det var Kain ikke, og Gud, som eier Alt og trænger ei til Gaver, Han seer kun paa Hjerte-Laget, derfor havde Han Behag i Abels Offer, men ikke i Kains. Derover blev Kain misundelig paa sin Broder, og tænkte paa at slaae ham ihjel, og det hjalp ikke, at Herren, som veed vore Tanker, advarede ham imod Synden; thi han fik den kiær, og fattede et ondt Forsæt, og lokkede Abel med sig ud paa Marken, og slog ham ihjel. Da raabde Herren til ham og sagde: hvor er din Broder, Abel? men Kain løi, og svarede: det veed jeg ikke, skulde jeg passe

paa min Broder! Da sagde den alvidende Gud: hvad har du gjort! højrøstet for mig er din Broders Blod fra Jorden. Da sagde Kain fortvivlet: min Misgjerning er større end jeg kan bære; og han vendte Herren Ryggen, og gik bort fra sine Forældre, og blev forhærdet i sin Ondskab, og døde i Synden, og efterlod Børn, der lignede ham, og var onde for Herrens Øine. 1. Moseb. 4.

IV. Seth og Enoch.

Herren gav vore første Forældre en anden god Søn, istedenfor Abel, som den ugudelige Kain slog ihjel, og han hedde *Seth*, og Adam havde mange andre Børn, baade Sønner og Døttre, som vi ikke vide Navn paa! Adam blev |A:7| gammel, men da han havde fyldt nihundrede og tredive Aar, døde han, som Herren havde sagt, fordi han havde syndet.

Seth døde ogsaa i en høi Alderdom, og ligesaa hans Børn efter ham, men de døde med godt Haab paa den Gud, som er god, og hvis Miskundhed varer evindelig, og det skedte med *Enoch*, som nedstammede fra *Seth* i femte Ledd, at da han havde levet paa Jorden i trehundrede og fem og tresindstyve Aar, og havde Gud for Øine, hvor han gik, da forsvandt han fra Jorden, og døde ikke, men forflyttedes af Gud, til et Tegn for de faldne Mennesker, paa den trøstelige Sandhed, at ligesom en Fader ynkes over sine Børn, saaledes ynkes Herren over dem, som det gjør ondt, at have syndet imod Ham, og Han aabner dem en Udvei fra Døden, som de Gamle sang:

Du tørst ei sørge, hvor du kommer hen,
Naar du af Verden skal vige,
Dig favner en tryk og fuldtro Ven,
Som dig vil aldrig svige!

V. Noah og Synd-Floden.

Enoch havde en Søn, som hedde *Methusalem* og som blev den ældste af alle Mennesker, thi han fyldte nihundrede og ni og tresindstyve Aar, men i hans Døds-Aar |A:8| kom Synd-Floden, og rev dem alle bort, som boede paa Jorden, saa der blev hverken Folk eller Fæ tilbage, undtagen de, der var med Methusalems Sønne-Søn, *Noah*, i det første Skib, man veed af at sige, og som kaldes Arken!

Hermed gik det saaledes til, at efterhaanden var Kains ugudelige Slægt blevet stor og stærk, og spillede Mester i Verden, og fordærvede hardtad alle Jordens Indbyggere, saa Herren, som elsker det Gode og hader det Onde, blev meget vreed, og besluttede

at ødelægge Jorden. Men Han, som er naadig og barmhjertig, vilde dog ikke reent udrydde de levende Slægter, som Han havde skabt, derfor taledes Han til *Noah*, som var en from og gudfrygtig Mand, og Herren sagde til ham, at han skulde bygge sig et stort Skib, hvori han kunde frelse baade sig og Sine, og Noget af alt det Levende som var paa Jorden. Det gjorde da *Noah*, som Herren befoel ham, og Arken blev færdig, med Rum over Rum, og med Dæk som Tag, men med Dør og med Vindue paa, og Herren magede det saa med de Dyr og Fugle, som skulde frelses, at de fornam det Uveir, som hængde over Hovedet, og tyede, af en dunkel Drift, til Arken, Nogle af alle Slags, eet Par |A:9| af de Fleste, og syv Par af Somme, og *Noah* lukkede dem ind, hvor de skulde være, og han havde samlet Føde-Midler til dem, saavel som til sig selv og sit Huus, og han gik ind i Arken, med sin Hustru, og sine tre Sønner og deres Hustruer, og *Herren* lukkede selv til efter ham.

Saasnaart det var skedd, paa den samme Dag, da begyndte det at regne, og der brød Vand op af Jorden, fra alle dens bundløse Kilder, og det blev ved at regne, et øsende Vande, i fyrretive Dage og fyrretive Nætter uafbrudt, og Vandet voxde over al Jorden, til det gik femten Alen op over de høieste Bjerge, saa Mennesker og Dyr, og alt Levende, druknede og døde!

Imidlertid var *Noah*, med hele sin lille Verden, i Arken, og den drev med Strømmen, indtil Vandet begyndte at falde, og først i den ottende Maaned kom Arken paa Grund paa Ararats Bjerge, og, eftersom den var fladbundet, og halvtredsindstyve Alen breed, og hundrede Alen lang, og tredive høi, saa stod den fast, mens Vandet faldt fra den, og da *Noah*, i den ellefte Maaned, oplukkede sit Vindue, da saae man Bjergenes Toppe. Siden lod *Noah* en Ravn udflyve, og den blev borte, thi den lever af Aadsel, men derpaa udsendte han en Due, og den kom snart tilbage, thi der |A:10| var endnu ikke en Kvist hvorpaa den kunde hvile sig, og Ugen derefter udsendte han en anden Due, som ogsaa kom igien, men først om Aftenen, og med et Olie-Blad i sit Næb, og den tredie Due, som han, Ugen derefter, udsendte, den kom ei tilbage, og da tog han Dækket af Arken, og saae, at Jord-Skorpen begyndte at tørres. Omsider, da *Noah* havde været over et Aar i Arken, da taledes Gud til ham, og bød ham gaae ud, med alt det Levende som var hos ham, og det gjorde *Noah*, og offrede Herren taknemmelig et Røg-Offer af Fugle, hvorpaa Herren velsignede ham, og sagde: saalænge Verden staaer, skal Sæd og Høst, og Sommer og Vinter, og Dag og Nat, blive ved at omvexle, og Jeg haver sat min Bue i Skyen, til et varigt Tegn for alle Slægter, at der skal aldrig meer komme Mage til Flod over Jorden! 1 Moseb. 6–9.

Og see, de Aar ere siden henrundne i Tusind-Tal, og Herren haver holdt sit Ord, saa Døgnet er deelt i Dag og Nat, og Aarstiderne skifte, og Vandet gik ei over Bjergene, og *Regn-Buen* glimrer i Soel-

Skin, naar Vand-Skyen gaaer over Jorden.

VI. Sem, Cham, og Japhet.

Saavidt vi kan skønnen af Bibelen, nedstammer alle Folk fra *Noahs* tre Sønner: **A:11**Sem, og Cham, og Japhet, og da *Noah* spaaede om deres Afkom, bebudede han, at Semiterne skulde være Herren næst, og at Japhetiderne skulde udbrede sig over Jorden, og finde Herberge hos Sem, men at Chamiterne skulde trælle for Begge. Det er da ogsaa kiendeligt nok, at den sande Guds-Kundskab har hjemme i Øster-Leden, mellem Sems Afkom, at Europa, som man kalder Japhetidernes Hjem-Stavn, er blevet den mægtigste Verdens-Deel, og at Afrika, som er blevet Chamiternes Deel, har altid været Trældommens Hoved-Sæde. *Noah* blev nihundrede og halvtredsindstive Aar gammel, men siden aftog Menneske-Alderen, især blandt dem, som fødtes efter Floden, og nedsank snart til halvandet hundrede Aar i det Høieste!

VII. Babels-Taarnet.

En Tidlang havde alle Mennesker eet Tunge-Maal og eens Tale, og det skedte, da de reiste fra Østen, da fandt de en Slette og boede der, og de sagde til hverandre: velan! lader os stryge Leer til Tegl, og brænde dem vel, og de havde Tegl for Steen og Liim for Kalk, og de sagde: velan! lader os bygge os en Stad og et Taarn, hvis Spidse naaer indtil Himlen, og lader os gjøre os et Navn, at vi ei skal adspredes til at udslettes af Jorden. Men **A:12**da sagde Herren: velan! lad os fare ned, og blande deres Tunge-Maal, saa den Ene ei forstaaer den Andens Tale! Og det skedte, og Folkene holdt op at bygge paa Staden og Taarnet, og adspredtes trindt omkring paa Jorden, og derfor blev Staden kaldt *Babel*, det er: Forvirring, thi der forvirrede Herren Grund-Sproget paa Folkenes Tunger. 1 Moseb. 11.

Saaledes opkom da først adskillige Tunge-Maal, men Bibelen siger os ikke hvormange, saa det er kun et løst Rygte, at det var halvfjersindstive, men det veed vi, at de Tunge-Maal, som Folk med faste Boliger, med Kirker og Skoler, og ordenlig Øvrighed, taledede, var aldrig mange, og deriblandt maae vi især lægge Mærke til det Ebraiske og Græske, hvorpaa Bibelen er skrevet, til det Latinske, som er det berømteste i Verden, til det Tydske, og til vort eget Moders-Maal, som alle høre til de ældgamle Tunge-Maal. De andre berømte Sprog i Europa ere sildige Blandinger af de tre Sidste, og derpaa kiender man de gode Sprog, at de ei blot er skikkede til Hverdags-Brug, men til levende at udtrykke Alt, hvad Mennesket kan tænke paa, og tale om.

VIII. Hedenskabet.

Der er kun en eneste sand Gud, og det er Ham, som skabte os, og hele Verden; men Han |A:13|seer paa Hjertet, og vil ikke nøies med udvortes Tjeneste og Dyrkelse, men vil frygtes og elskes og adlydes af Hjertens Grund. Derfor ere de syndige Mennesker tilbøielige til at glemme den sande og levende Gud, og i gamle Dage indbildte de sig, der var mange Guder, som raadte for de verdslige Ting og blev Folkene gunstige, naar de kun bygde dem Templer og offrede Gaver, bøiede Knæ, gjorde Løfter, og sang dem Lov-Sange, og alle disse selvgjorte Guder kalde vi Afguder, og dem der tilbede dem, kalde vi Hedninger.

De Semitiske Hedninger forgudede sædvanlig de Aander, de tænkte, der boede i Soel og Maane og Stjerner, Japhetiderne derimod deres gamle Stam-Fædre og første Helte, og Chamiterne allehaande umælende Dyr; men snart blev de Alle saa forblindede, at de tilbad deres Afguders livløse Billeder, af Sølv og Guld, af Steen og Træ, deres egne Hænders Gierninger; thi hvem der vender sig fra den sande Gud, han vender sig fra Lyset, og naar han tænker paa det Guddommelige, da er han som den der vandrer i Mørke, og famler i Blinde.

IX. Abraham og Loth.

Den sande Guds Kundskab vilde reent have forsvundet af Jorden, dersom Gud ikke selv |A:14|paa overordenlig Maade havde holdt den vedlige, men det gjorde Han, baade fordi Han er Sandheds Gud, som ei kan lade Løgnen vinde Seier, og fordi Han havde store Ting i Sinde med den faldne Menneske-Slægt, som Han vilde naadelig opreise, og derfor udvalgte Herren en gudfrygtig Mand, der skulde være Stam-Fader til et eget Folk, hos hvem Herren vidunderlig vilde bevare og udvikle den guddommelige Sandhed, til Timen slog, da Herrens hemmelige Raad til Slægtens Frelse kunde klarlig aabenbares, og Lyset udskinne til Jorderigs Ender.

Det var en gudfrygtig Mand af *Sems* Afkom, ved Navn *Abraham*, som Herren udvalgte til sit Folks Stam-Fader, og det var omtrent halvfjerdehundrede Aar efter Synd-Floden, at Herren taledes til Abraham, og sagde: gak ud af dit Land, og fra din Slægt og din Faders Huus, hen til det Land, som Jeg vil vise dig! Da vil Jeg gjøre dig til et stort Folk, og velsigne dig, ja, dem som velsigne dig, vil Jeg velsigne, og dem som forbande dig, vil Jeg forbande, og i dig skal alle Jorderigs Slægter velsignes! 1 Moseb. 12.

Abraham troede Gud, og vandrede med Ham, og Herren førde ham til et deiligt Land, som hans Afkom skulde eie, men gav ham ikke selv en Fods-Bred deraf, og Abraham var |A:15|blevet gammel, og havde endnu ikke den Søn, som skulde arve hans Velsignelse, men han biede taalmodig paa Guds Time, og det tækkedes Herren, thi han kaldte Abraham sin Ven, og giæstede ham, som en Mand sin Næste.

Det skedte nemlig en Dag, da Abraham var ni og halvfemsindstyve Aar gammel, og sad i Døren til sit Paulun, at der kom tre fremmede Vandrings-Mænd, og han bød dem velkommen, og vederkvægede dem, under Egen ved sit Paulun, med det Bedste, han havde, og det var *Herren* selv, med To af sine Engle, og *Herren* forkyndte Abraham, at før han fyldte sine hundrede Aar, skulde Sønnen være født som han længdes efter.

Da siden de himmelske Giæster stod op, at vandre videre, og Abraham fulgte dem paa Vei, da hørde han af *Herren*, at den Stad *Sodoma* skulde ødelægges, for dens Indbyggeres Ugudeligheds Skyld, og Abraham ynkedes over Ulykken, og han bad Herren spare Staden, hvis der fandtes halvtredsindstyve gudfrygtige Mennesker i den; ja, han blev ved at bede for Staden, at Herren vilde spare den, om der ogsaa kun fandtes ti Gudfrygtige deri, og Herren lovede ham det; men de Ti fandtes ikke, og der regnede Ild og Svovel ned fra Himlen over |A:16|Sodoma og Gomorra, og andre ugudelige Stæder, og ødelagde dem.

Men Abraham havde en Brodersøn, ved Navn *Loth*, som boede i Sodoma, og frygtede Gud, til ham sendte Herren sine to Engle, og de ledte ham ud af Staden tidlig om Morgenen, paa den forfærdelige Dag, med hans Hustru, og begge hans Døttre, og sagde til ham; frels dig paa Bjergene, men seer eder ikke tilbage til Staden! Saaledes undgik *Loth* Fordærvelsen, men hans Hustru saae sig tilbage, og blev forvandlet til en Salt-Støtte!

Saa gav Herren Abraham en Søn som han kaldte *Isak*, og Abraham oplevede at see sine Børne-Børn, *Isaks* Sønner, som halvvoxne Dreng, og Abraham døde, da han var hundrede og fem og halvfjerdsindstyve Aar gammel, og blev jordet i Landet, som Gud havde lovet hans Afkom, i Hulen *Makpela*, som Abraham havde kjøbt sig til Grav-Sted af Landets Indbyggere. 1 Moseb. 18. 19. 25.

X. Isak.

Isak var Sønnen, den længe forventede, som Gud havde givet *Abraham*, og hans Hustru *Sara*, men det skedte, mens *Isak* var i sin Opvæxt, at Herren vilde prøve sin Ven |A:17|Abraham, og sagde til ham: tag nu *Isak*, din *eenbaarne* Søn, som du elsker, og gik til Høi-Landet, og fremfør mig ham der til et Brænd-Offer paa et af

Bjergene, som Jeg tilsiger Dig! Og Abraham troede paa Guds Kjerlighed, og frygtede ham over alle Ting, og gjorde som Herren befoel ham, og det skedte da han var ene med Sønnen i Bjerg-Eggen, da sagde Isak til ham: Fader! see, her er Ilden og Vedden, men hvor er *Lammet* til Brænd-Offeret? Abraham svarede: for Offer-Lammet, min Søn! vil Herren sørge; og saa gik de tause med hinanden til Offer-Stedet, og Abraham reiste et Alter, og lagde Vedden i Lave, og bandt sin Søn, og lagde ham paa Alteret, og løftede sin Haand med Offer-Kniven over Isak; men da raabde Herren fra Himlen: Abraham! Abraham! læg ikke Haand paa Drengen, og gjør ham ingen Skade, thi nu seer Jeg, at Du frygtede Gud, og sparede ikke din *Eenbaarne* for mig, og fordi Du adlød mit Ord, derfor skal i din Sæd alle Folk paa Jorden velsignes! Og Abraham saae sig omkring, og blev en Væder vaer, som hængte fast i en Busk ved sine Horn, og Abraham gik hen og tog Væderen, og slagtede den, for sin Søn til et Brænd-Offer!

Isak var alle sine Dage en stille Fyr|A:18ste, som Lammet, der gaar til Slagter-Bænken, men Herrens Velsignelse var kiendelig over ham, saa Alle søgte hans Venskab, og han var gift med sin Frændke, Rebekke, og havde to Sønner: *Esau* og *Jakob*, og saae en talrig Afkom, og han henslumrede omsider hundrede og firsindstyve Aar gammel, og lagdes i Abrahams Grav! 1. Moseb. 22 og 35.

XI. Jakob med Tilnavn Israel.

Endskiøndt Isaks Sønner, Esau og Jakob, vare Tvillinger, saa agtedes dog Esau for den Ældste, men han foragtede selv sin Førstefødsels-Ret, og solgte Jakob den, og deraf fulgte, at Jakob fik sin Faders bedste Velsignelse, skjøndt Isak i sin blinde Alderdom havde tiltænkt Esau den. Herover blev imidlertid Esau misundelig, som Cain, og truede med, at, naar Isak døde, vilde han slaae sin Broder, Jakob, ihjel! Derfor sendte Forældrene Jakob langt bort, til hans Morbroder *Laban*, og paa Veien derhen lyste Herren selv sin Velsignelse over Jakob, thi det skedte en Aften, at Jakob lagde sig til at sove under aaben Himmel, med en Steen til Hoved-Pude, og da lod Herren ham drømme, at han saae en Stige, som gik fra Jorden lige op til Himlen, hvorpaa Guds Eng|A:19le vandrede, og at Herren stod paa Spidsen, taledes og sagde: Jeg er Herren, din Fader Abrahams Gud, og Isaks Gud; det Land som du ligger paa, vil Jeg give dig og din Afkom, og den skal vorde som Støv paa Jorden, udbredt mod alle Verdens fire Hjørner, og *i dig* og *i din Sæd skal alle Slægter paa Jorden velsignes!* Da vaagnede Jakob, og sagde forskrækket: her er jo Guds Huus og Himlens Porte; og om Morgenen tidlig, før han gik videre, reiste han Stenen i Veiret, hvorpaa hans Hoved havde hvilet, og overøste den med Olie, og

kaldte Stedets Navn *Bethel*, det er Guds Huus, thi han sagde: denne Steen skal vorde et Guds Huus! 1. Moseb. 25. 27. 28.

Siden kom Jakob til sin Morbroder Laban, og tjende ham i tyve Aar, og Herrens Velsignelse var med ham, i Alt hvad han tog sig for, og da han vendte tilbage, rørde Gud hans Broder Esaus Hjerte, saa han lod sit onde Forsæt fare, og Jakob havde tolv Sønner, som fik en talrig Afkom, der blev til et heelt Folk, til de tolv Israels Stammer! 1. Moseb. 29–33.

XII. Jakobs tolv Sønner.

Jakob havde tolv Sønner, ved Navn: Ruben og Simeon, *Levi* og *Juda*, Isaskar og **A:20**Sebulon, Gad og Asser, Joseph og Benjamin, Dan og Nephtali, og blandt dem Alle var Joseph Faderens Yndling, og han var tillige et opvakt Hoved, som Gud havde skienket store Sjæle-Evner, og en besynderlig prophetisk Gave til at forstaae og udtyde Drømme; men derfor blev han ilde lidt af sine Brødre, som baade misundte ham Faderens For-Kiærlighed, og stødte sig over hans forunderlige Drømme. Joseph havde nemlig i sin Opvext to besynderlige Drømme, som han fortalde sine Brødre, og sagde: jeg drømde, vi var ude i Marken og bandt, og see, da reiste min Neg sig paa Roden, og eders Neger bukkede for den; og han sagde atter: jeg drømde, at baade Solen og Maanen, og elleve Stjerner de neiede for mig! Hvad! sagde hans Brødre, saa du skulde herske over os! og selv hans Fader gav ham Utak, og sagde: hvad drømmer du om! skulde baade jeg, og din Moder, og dine Brødre komme, og kaste os i Støvet for dig?

Hertil kom endnu, at Nogle af Jakobs Sønner var i et slet Rygte, og det havde Joseph fortalt deres Fader, hvorover de bar Nag til ham.

Nu hændte det sig engang, da Jakobs ældre Sønner var paa en fraliggende Græs-Gang med Kvæget, at Jakob sendte Joseph **A:21**ud til dem, for at see, hvordan de levede, og saasart de øinede ham, sagde Nogle af dem til hverandre: see, der have vi Drømmeren, kom nu og lad os slaae ham ihjel, og smide ham i en af Hulerne, og sige, at et vildt Dyr har ædt ham, saa faaer vi at see, hvad der bliver af hans Drømme! Da sagde *Ruben*, som var ældst, og vilde frelse Joseph, nei, lad os ikke slaae ham ihjel, men blot kaste ham ned i Hulen herhenne i Ørken! Det skedte, saa, da Joseph kom, greb de fat paa ham, trak Kjortelen af ham, og smeed ham ned i Hulen, som dog var tør. Derpaa lagde de sig ned, og holdt Maaltid, og imidlertid kom der en Trop reisende Kiøbmænd, som man kalder en Karavane, forbi, med alle deres Kameler, som dertillands bruges isteden for Vogne, at læsse allehaande Kram-Vahre paa, og disse Kjøbmænd vilde til *Ægypten*, og nu fik En af Josephs Brødre, som hed *Juda*,

det Indfald at sælge ham til Kiøbmændene, og det takkedes Brødrene, saa de trak ham op af Hulen, og solgte ham for tyve Lodd Sølv, *Ruben* var ikke nærværende, da Joseph blev solgt, og kom siden ene til Hulen for at trække ham op, og sende ham hjem, men saae med Forskrækkelse, at han var borte; og nu tog de andre Brødre Josephs Kjortel, dyppede den i Blod, |A:22og sendte den til deres Fader, som kiendte den strax, tænkte, at Joseph var revet ihjel af et vildt Dyr, og jamrede sig ynkelig over hans Død. 1. Moseb. 37.

XIII. Joseph og hans Slægt i Ægypten.

Ægypten var i gamle Dage et meget berømt Konge-Rige, hvor Kongen, hvad han saa end ellers hedde, immer kaldtes *Pharao*, saa det lod som Kongen var altid den Samme, og det er et forunderligt Land, i mange Maader; men hvad vi her maae især lægge Mærke til, er, at der løber en stor Flod, som kaldes *Nilen*, langs igiennem Landet, og den Flod troede Ægypterne, som var af *Chams* Afkom, paa, som en Gud, thi *Nilen* pleier hvert Aar at oversvømme Markerne paa begge Sider, hvorved de baade vandes og giødes, saa Man behøver blot at besaae dem, for at høste mange Fold; men udebliver denne Oversvømmelse, da har man Misvæxt og Uaar.

Til dette vild-fremmede Land, førde Kiøbmændene Joseph, og solgte ham som en Træl til Pharaos Krigs-Øverste, som kaldtes *Potiphar*, men da Joseph baade var smuk og klog, og havde Guds Velsignelse med sig, vandt han snart sin Herres Yndest, og blev behandlet ikke som en Træl, men som en Søn af Huset, indtil Potiphars Hustru fik i Sinde at |A:23forføre ham til Udyd; men da Joseph ikke vilde gjøre hendes Villie, fordi det var Synd imod Gud, saa beløi hun ham for sin Mand, og fik ham sat i Fængsel.

Saa kom da Joseph i Fængsel, fordi han ikke vilde gjøre Ondt, men derfor var ogsaa Gud med ham, saa han blev ved et frit Mod, og fandt Naade for Fange-Fogedens Øine, og fik, da Guds Time kom, ikke blot sin Frihed igien, men endnu langt større Magt og Ære end han drømde om.

Det hændte sig nemlig, efter to Aars Forløb, at *Pharao* havde en Drøm, som han blev bange for, og som Ingen af alle Hexe-Mesterne i Ægypten kunde forklare Kongen, saa han fandt det rimeligt. Da traadte en af hans Hofmænd frem, som var hans Mund-Skiænk, og sagde: jeg mindes i Dag, at jeg engang faldt i Unaade hos Kongen, og kom i Fængsel, tilligemed Hofbageren, og da drømde vi i Fængelet hver sin besynderlige Drøm, og der var en Ebraisk Unger-Svend, som forklarede os vore Drømme, og det gik i alle Maader, som han spaaede, saa Bageren blev hængt, og jeg fik mit Embede igien! Da sendte Pharao Bud efter Joseph, og fortalte ham sin

Drøm, som var, at der først kom syv fede Kiør op af *Nilen*, og efter dem syv magre Kiør, som aad de Fede, men blev dog ved at **|A:24**være lige magre. Dertil svarede *Joseph*: Gud lader hermed *Pharao* vide, hvad Han vil giøre; thi de syv fede Kiør betyder syv frugtbare Aar, og de Magre syv Uaar, som vil fortære Overflødigheden, og frembringe Hungers-Nød; men jeg vil raade *Pharao*, ved sine troe Mænd, at indsamle, i de syv frugtbare Aar, Femte-Delen af hele Landets Af-Grøde, og gjemme det til Uaarene, thi saa bliver der ingen Hungers-Nød. Den Forklaring og det Raad behagede *Pharao* særdeles, saa han ikke alene satte *Joseph* selv til at sørge for Ind-Samlingen af Kornet, men gjorde ham til sin første Minister, og befalede alle sine Under-Saatter at ære og adlyde *Joseph*, som det var ham selv.

Dengang nu den store Mis-Væxt kom, som strakte sig meget vidt, da blev der Hungers-Nød allevegne omkring, undtagen i *Ægypten*, hvor der var saa stort et For-Raad, at Folk fra andre Lande strømmede did, og købde af *Joseph*, som stod for det Hele. Blandt mange Andre kom da ogsaa *Josephs* Brødre til *Ægypten* for at købe Korn, og *Joseph* kiendte dem strax, men de kiendte ikke ham i hans Herlighed, og han gav sig ikke tilkiende, før han havde tugtet dem taalelig for deres Slethed, og prøvet deres Hjerte-Lag mod deres Fader, og deres yngste Broder **|A:25***Benjamin*; men da han fandt, at de fortrød deres onde Gierning imod ham, og elskede deres gamle Fader, blev han meget glad, og sendte Vogne med dem hjem til det Land *Canaan*, hvor *Jakob* boede, for at hente baade ham og hele Slægten ned til *Ægypten*. Den gamle *Jakob* turde neppe troe sine egne Øine og Øren, da han hørde, at *Joseph* levede, og saae de ægyptiske Vogne, men da han mærkede, det maatte være sandt, blev han som en Død der kommer til Live, og skyndte sig til *Ægypten*, at see sin elskelige Søn, men han holdt dog stille ved *Canaans* Grændse-Skiel, ved *Beershaba*, *Abrahams* og *Isaks* Brønd, og offrede der Brænd-Offer til sine Fædres Gud. Da taledes Herren til ham, i et Natte-Syn, og sagde: *Jakob*, *Jakob*! Jeg er dine Fædres Gud; far du kun ned til *Ægypten*, og frygt ikke, thi Jeg følger med dig, og gør dig til et stort Folk, og fører dig omsider tilbage, og dine Øine skal *Joseph* lukke!

Siden kom *Jakob* til *Ægypten*, med hele sin *Æt*: *Halvfjerdsindstve* i Alt, med ham, foruden *Hustruerne*, og *Tyendet*; og *Pharao* gav dem et Landskab, hvor de kunde boe for dem selv, fordi deres Hyrde-Liv var *Ægypterne* en Vederstyggelighed, og det Landskab kaldes *Gosen*.

|A:26*Jakob* var hundrede og tredive Aar, da han kom til *Ægypten*, og dengang han saae *Joseph*, sin elskelige Søn, og hængde hulkende af Glæde om hans Hals, da sagde han: nu vil jeg gjerne døe; men han levede dog endnu sytten Aar derefter, og da han laae paa sit Yderste, velsignede han alle sine Sønner, og sagde mærkelige

Spaadoms-Ord om deres Afkom, og paalagde dem at begrave ham i Abrahams og Isaks Grav, i Canaans Land. Dermed hensov han sødelig, i sine fromme Fædres Tro og Haab, og *Joseph* førde sin Faders Lig med kongelig Pragt og Følge op til Canaans Land, og jordede det i Abrahams Grav-Sted, i Hulen Makpela, nær ved den Stad Hebron.

Da Jakob var død, frygtede Josephs Brødre for, at han nu vilde hævne sig paa dem, men da Joseph det hørde, sagde han til dem: frygter ikke! I havde vel Ondt, men Gud havde Godt i Sinde med mig, at denne Dag skulde oprinde, og meget Folk holdes i Live!

Joseph blev hundrede og ti Aar gammel, og, skiøndt, han havde været en Høvding i Ægypten, og kun en Hyrde-Dreng i Canaan, saa tog han dog paa sit Yderste det hellige Løfte af de Efterlevende, at naar deres Fædres Gud opførde dem til Landet som Han |A:27| havde lovet *Abraham*, *Isak* og *Jakob*, da skulde de tage hans Been med sig, og jorde dem der. 1. Mosb. 39–50.

Andet Hoved-Stykke.

Om den Prophetiske Kirke i det Gamle Testamente.

I. Moses.

Saalænge man i Ægypten mindedes Joseph, havde Israeliterne gode Dage, men da han var glemt, og de formerede sig stærkt, kom der en Konge, som frygtede for de Fremmedes Mangfoldighed, og søgde ved haard Trældom efterhaanden at udrydde dem. Da det imidlertid slet ikke hjalp, gav Pharaos den ugudelige Forordning, at alle Israeliternes Dreng-Børn skulde kastes i *Nilen*, og druknes, men Gud var med Israel, og styrede det saaledes, at netop herved Israeliternes Befrielse blev underlig forberedt.

En af Jakobs Sønner hed Levi, og Levi avlede Kahat, og Kahat avlede Amram, men Amram avlede en Søn i de Dage, der den Befaling var udgangen, at de nyfødte |A:28| Dreng skulde kastes i Floden, og hans Moder skjulde ham i 3 Maaned, men der hun ikke kunde skjule ham længer, da gjorde hun en Kiste af Vidier, og lagde Drengen deri, og satte den Kiste imellem Sivet ved Bredden af Floden. Da føiede Gud det saa, at Pharaos, det er Kongens Daatter kom til det samme Sted, og som hun gik der med sine Jomfruer ved Floden, da saae hun Kisten, og lod sig den hente, og lukke den op,

og der hun saae den lille grædende Dreng, da rørde Gud hendes Hjerter, og hun ynkedes over ham, og tog ham, og lod ham opamme, men der han blev større, havde hun ham hos sig, og kaldte ham Moses, det er den Optagne af Vandet, og lod ham flittelig oplære i al Ægypternes Viisdom og Kundskab. Denne Moses var det, Gud havde udseet til sin Tjener, til at udføre sit Folk af Ægypten.

Da Moses blev stor, vilde han heller være hos sit undertrykte Folk, end i Kongens Gaard, og da han engang saae en Ægypter mishandle en Israelit, slog han Ægypteren ihjel, og maatte derfor gaae i Land-Flygtighed.

Moses var nu i Arabien, i Midians Landskab, mangfoldige Aar, og han giftede sig der, og var en Hyrde, men i hans *firsindstyvende* Aar, der han var med Hjorden ved et Bjerg, som kaldes *Horeb*, da saae han en **A:29** Torne-Busk staae i lys Lue, uden dog at fortæres, og der han gik nærmere, for at betragte det underlige Syn, da taledede Herren til ham, og sagde: Moses, Moses! kom ikke nærmere, men tag dine Skoe af, thi du staaer paa hellig Grund! Jeg er din Faders Gud, Abrahams og Isaks og Jakobs Gud! Da skjulde Moses sit Ansigt, af Undseelse for Gud, men Herren blev ved at tale til ham, og befalede ham at udføre Israels Folk fra Ægypten, og føre dem til det forjættede Land. Moses undskyldte sig nu vel med sin Ringhed, men Herren sagde: Jeg vil være med dig, og Moses indvendte fremdeles, at, naar han sagde, Gud havde sendt ham, da vilde Folket ikke troe ham, men Herren svarede: hvad er det, du holder i Haanden? og da Moses sagde, det er en Kjep, da befalede Herren ham at kaste den paa Jorden, og see, den blev til en Slange, saa Moses var bange for den, indtil Herren sagde: grib den om Halen! men da vovede han det, og see, det blev en Kjep igjen! Endnu indvendte Moses, at han havde hverken et klart Maal, ikke heller en flydende Tunge, som de maae have, der skal føre Ordet i Kongers Gaard, men Herren sagde til ham: hvem haver givet Mennesket Mund; hvem uden Jeg, *Jehovah!* saa gaae kun nu du, og jeg vil være med din Mund, og lære dig, hvad du **A:30** skal tale! Endda vægrede Moses sig, og bad Herren at sende en Anden, men da blev Herren vreed, og sagde: nu, saa kiender Jeg din Broder *Aaron*, han er en veltalende Mand, og han skal møde dig, og du skal lægge ham Ordene i Munden, og Jeg vil være med din Mund, og med hans Mund, og lære eder, hvad I skal gjøre.

Nu drog da Moses tilbage til Ægypten, og Aaron mødte ham, som Herren havde sagt, og de kom til Israels Folk, og trøstede dem med Herrens Ord, og gjorde Jær-Tegn for deres Øine, til Vitterlighed, saa Folket troede, og tilbad *Jehovah*, deres Fædres Gud. Men da Moses og Aaron kom til Pharao, og sagde: saa siger Herren, Israels Gud, lad mit Folk fare! da vilde Pharao ikke, men svarede i sin Hovmodighed: hvem er den Herre, hvis Røst jeg skal adlyde, den Herre, ham kiender jeg ikke, og jeg vil ikke lade Israel

fare. Dog, ikke det alene, men Pharao gav ogsaa Befaling til, at Israeliterne skulde plages meer en før, saa de jamrede sig, og bebreidede Moses og Aaron, at de havde ophidset Pharao til reent at ødelægge dem. Da blev Moses modfalden, og klagede sin Nød for Herren, men Herren sagde til ham: du skal faae at see, hvad Jeg gjør ved Pharao, til han lader Folket fare, ja, til han selv uddriver dem af sit Land! 2. Moseb. 1–6.

A:31

II. Udgangen af Ægypten.

Herren holdt Ord; thi da Moses og Aaron havde gjort store Jær-Tegn for Pharaos Øine, saa at ogsaa alt Vandet i Nilen blev til Blod, men Pharao ændsede det ikke, see, da lod Herren mange Plager komme over Ægypti Land, over Markens Grøde, over Kvæget, og over Folkene, og Herren satte Skiel mellem sit Folk og Ægypterne, saa i Gosen-Land, hvor Israeliterne boede, kom Ingen af Plagerne, til et Tegn for Pharao, at det var Israels Gud, som gjorde alle disse Ting. Saaledes var der engang, i hele tre Dage, bælgmørkt overalt i Ægypten, undtagen i Gosen-Land, hvor der var lyst, og hvergang der kom en saadan Plage, da lod Pharao Moses og Aaron kalde, og lovede, at Folket maatte reise; men naar saa Moses bad til Gud, og Plagen holdt op, da var Pharao lige haard og trodsig, indtil den sidste Plage kom, da Herren sendte Dødens Engel giennem Landet, og de døde paa een og samme Nat, alle de Første-Fødte i Ægypten, fra Kongens Første-Fødte, indtil Fangens, saa der blev Sorg i Kongens Gaard, og Graad i alle Huse, undtagen i Gosen-Land; thi Herren havde befalet Israeliterne at slagte et Lam i hvert Huus, og stryge Blodet deraf paa Dør-Stolperne, saa skulde Dødens Engel gaae deres Huse forbi, og ei røre dem. Lam|**A:32**met skulde de stege, og spise det, staaende til Bords i deres Reise-Klæder, med deres Vandrings-Stav i Haanden, og det, sagde Herren, skulde siden, naar Han havde udført dem fra Ægypten, være en aarlig Skik, og kaldes *Paaske-Høitid*, til et Minde om deres Redning fra Døden, og deres Befrielse fra det ægyptiske Aag.

I den samme Nat stod Pharao op i Forskrækkelse, og lod Moses og Aaron kalde, og sagde: gjører eder færdige, og gaaer ud af mit Land, Saamange som I ere, med Alt hvad I have, og tjener eders Gud, og beder godt for mig! Og alle Ægypterne skyndte paa Israels Folk, at de skulde komme snart ud af Landet, og de reiste, og toge Josephs Been med sig, som han bød dem paa sit Yderste.

Det varede imidlertid ikke længe, førend Pharao fortrød, at han havde ladet Israeliterne reise, og han forsamlede sine Krigs-Folk, og sine Strids-Vogne, og satte efter dem, og naaede dem ved et stort Vand, som kaldes det røde Hav. Dengang nu Israeliterne saae

Pharao komme nær, med hans Vogne og Ryttere og med al hans Krigshær, da bleve de saare bange i Sindet, og knurrede mod Moses, og sagde: var der ikke Grave nok i Ægypti Land, siden du førde os ud til at døe i Ørken? Da sagde Moses til Folket: **A:33**frygter ikke, staaer, og seer Herrens Frelse! Herren vil stride for eder, og I, I skal tie. Og Moses udstrakke sin Haand over Havet i Herrens Navn, og Herren lod Vandet bortfalde ved et stærkt Østenveir den ganske Nat, og Vandene skildtes ad, og Israels Børn gik midt igiennem Havet, som paa tørt Land, og Vandet stod som en Muur paa deres høire og venstre Side, men der de vare komne over, og Ægypterne fulgde efter, da sagde Herren til Moses: udstræk din Haand over Havet! og han gjorde saa, og Vandene faldt tilbage over Ægypterne, over deres Vogne og deres Ryttere, og der blev end ikke Een levende af dem Alle.

Saaledes udfriede Herren sit Folk af Pharaos Hænder, og Moses gjorde en Psalme derom, som Folket sang, og prisede Gud, som havde gjort store Ting for dem, og nedslaaet den mægtige Krigshær, der sank som Steen og som Bly til Havets Bund! 2 Moseb. 7–15.

III. Vandringen i Ørken.

For at Israels Folk grandgivelig skulde see, at Herren var med dem, lod Han en Sky-Støtte vandre foran dem om Dagen, og en Ild-Støtte om Natten, og Han vilde snart ført dem til Canaans Land, som Han havde **A:34**lovet deres Fædre, Abraham, Isak og Jakob, naar de vilde været Ham lydige, og gjort hvad Han bød dem, ved Moses sin Tjener; men det vilde de ikke, og derfor maatte de vandre omkring i Arabiens Ørk hele fyrretive Aar, til de vare alle døde, som uddrog voxne af Ægypten, saa nær som to Mænd, Josva og Kaleb.

Imidlertid opholdtes Israeliterne i Ørken paa forunderlige Maader, og Herren gjorde store Tegn for deres Øine, saa Han lod Vand springe ud af en Steen-Klippe, da de tørstede, og lod *Manna* for Brød nedfalde til dem fra Skyerne, som Dugg om Morgen; og det skedte, dengang de kom i Sinai Ørk ved Horebs Bjerg, der, hvor Herren havde talet til Moses, fra den brændende Tornebusk, da taledede Herren fra Bjerget, lydelig til alt Folket, med tordnende Røst, og sagde: Jeg er *Jehovah*, din Gud, som udfriede dig fra Ægypti Land, af Trælle-Huset; du maa ikke have andre Guder end mig! Du maa ikke misbruge Jehovahs, din Guds Navn! Kom *Hvile-Dagen* ihu, at Du holder den hellig! Ær Din Fader, og Din Moder, saa du kan blive gammel af Dage i Landet, som Herren din Gud giver dig! Du maa ikke myrde! Du maa ikke bryde Ægteskabet! Du maa ikke stjæle! Du maa ikke vidne falskelig **A:35**imod din Næste! Du maa ikke attraae din Næstes Huus! Du maa ikke attraae Din Næstes

Hustrue, eller hans Karl eller hans Pige, eller hans Oxe eller hans Asen, eller Noget som hører Din Næste til!

Disse ere de ti Guds Bud, som ogsaa høre til de *Christnes* Børne-Lærdom og skal holdes til Verdens Ende, af alle dem, som frygte Herren, men Gud gav desuden Israeliterne mange andre Bud og Love, ved sin Tjener *Moses*, som kun skulde gjælde for dem, til den *store Prophet* kom, som *Moses* spaaede om, og sagde, at alle Hans Ord skulde Folket adlyde. Saalænge skulde Israeliterne ogsaa være et Folk for sig selv, med Gud til deres Konge, og *Moses* indrettede en Helligdom, som kaldtes *Tabernaklet*, efter et Mønster, Gud viiste ham paa Bjerget, hvor der skulde offres Lam og Øxne og andre Dele paa Herrens Alter, og hvor Folket skulde forsamles om *Paasken*, og paa andre Høitider, at ære deres Gud, og høre hans Befalinger. *Aaron* og Søn efter Fader, i hans Æt, skulde være Ypperste-Præst, til at forestaae Offringerne, og adspørge Gud om tvivlsomme Sager i Helligdommen, men hele Levis Stamme, hvortil *Moses* og *Aaron* hørde, skulde gjøre Tjeneste ved *Tabernaklet*, og undervise Folket om alle Guds Bud og Befalinger, og de kaldtes Præster og Leviter.

|A:36*Hvile-Dagen* var den syvende Dag i hver Uge, som skulde helligholdes, til et Minde om Herrens Hvile efter Verdens Skabelse, og de store Høitider vare, foruden *Paasken*, først *Pindse-Festen* til at offere Aarets Første-Grøde, ogsaa *Løv-Salenes* Høitid, naar Viin-Høsten var fuldendt, til en Takke-Fest og et bestandigt Minde om Livet under Telt i Ørken.

Moses kom ikke heller selv ind i Canaans Land, men han levede dog, til de fyrretive Aar vare næsten til Ende, og førde Folket lige til *Jordans* Flod, som løber østen for Canaan. Og det skedte, der *Moses* vidste, at hans Dages Tal var fuldt, da gik han frem for al Israel, og taledede, og sagde til dem: jeg er i Dag hundrede og tyve Aar gammel, jeg kan ikke længere gaae ud og gaae ind for dit Ansigt, thi Herren sagde til mig: du skal ikke gaae over denne Jordan, men Herren din Gud, Han gaer over for dit Ansigt, Han skal ødelægge Folkene for dit Ansigt, og Josva, han skal gaae over for dine Øine, saasom Herren haver sagt. Og *Moses* havde talet alle Herrens Buds Ord for Israels Børn, for de Unges Øren, som vare opvoxne i Ørken, og kommet alle Herrens store Gjæringer ihu, og han havde sagt: hør Israel! Herren vor Gud, Herren er Een, og du skal elske Herren din Gud af dit ganske Hjerte og af din ganske Sjæl, **|A:37**og af al din Formue, og du skal elske din Næste som dig selv, og I skal elske den Fremmede, thi I have selv været fremmede i Ægypti Land, og Herren eders Gud er en Gud over Guderne og en Herre over Herrerne, den store, den mægtige og den forfærdelige Gud, som ikke dømmes efter Anseelse, og tager ei Skiænk, som skaffer Faderløse og Enker Ret, og som elsker den Fremmede, at give ham Føde og Klæde! See! jeg lægger i Dag for eders Ansigt Velsignelse og

Forbandelse: Velsignelse, naar I lyde Herrens, eders Guds Bud, som jeg byder eder i Dag, men Forbandelse, dersom I ikke lyde Herrens, eders Guds Bud, men vige af den Vei, som jeg byder eder i Dag. Og Moses skrev alle Herrens Ord i en Bog, og befalede, at naar al Israels Menighed kom tilsammen hvert syvende Aar at sees for Guds Ansigt, da skulde alle Bogens Ord læses for deres Øren. Og Herren gav Moses en hellig Sang i hans Hjerte, og lagde den Sangs Ord paa hans Tunge, og bød ham at tale den for Israels Øren, saa de kom den ihu, og at skrive den i Bogen, for Israels Børn, til et Vidnesbyrd, naar de forlode Herrens Veie og gik hen at tjene Afguder. Men det skedte, da Moses havde fuldendt sin Gjerning og sin Tale, da gik han op paa Nebo-Bjerg, som Herren befoel ham, og Herren oplod hans Øie, saa **A:38**han beskuede Canaans Land, det forjættede Land, indtil det yderste Hav, og han døde der, og Herren begrov ham.

Moses var hundrede og tyve Aar gammel, da han døde, og hans Syn var ikke blevet svagt, og han var i sin fulde Kraft, og Herren haver givet ham det Vidnesbyrd, at Mage til Tjener, saa taalmodig og saa tro i al sin Gierning, som han var, er ikke fundet paa Jorden. Med ham talede Herren aabenbarlig, ei som i Drømme-Syn, men som en Mand taler med sin Jævnlige, og lærde ham at skrive Sandhed om Verdens Skabelse, og om alle Patriarchernes Dage! 2 Moseb. 16. 20. 5 Moseb. 16. 31. 32. 34.

IV. Josva.

Josva, Nuns Søn, nedstammede fra *Joseph* og hans Søn Ephraim, og Gud havde befalet Moses at lægge sine Hænder paa hans Hoved, og velsigne ham til sin Efter-Mand i Høvdingskabet for Israels Børn, og da Moses var død, sagde Herren til Josva: lav dig nu til, og gak over Jordan med Folket, til det Land, som Jeg vil give dem, og Jeg vil være med dig, ligesom Jeg var med Moses, saa vær du kun frimodig, der skal Ingen kunne staae sig imod dig, alle dine Levedage!

Saa gik da *Josva* over Jordans Flod **A:39**med alt Folket, og Vandet adskildte sig for dem, lige som i det røde Hav, saa de kom tørskoede over, til et Tegn, at Herren vilde være med Josva, lige som han var med Moses.

Det var ugudelige Folk som boede i Canaans Land, og Herren havde sparet dem længe, men da de ikke vilde forbedre sig, saa havde Herren nu besluttet at udrydde dem, og at give Israeliterne Landet, og til et Tegn, at det var Herren selv, som indtog Landet, befalede Han, at den første Stad de kom til, hvis Navn var *Jericho*, skulde de kun gaae tause omkring i sex Dage, og paa den syvende Dag lade Præsterne blæse i deres Horn, saa skulde Murene styrte!

Det skedte, og der faldt stor Forskrækkelse over Landets Indbyggere, da de hørde, hvordan *Jehovah* streed for sit Folk, og de Konger, som vovede at drage Sværd imod Josva, de faldt, og han indtog mange faste Stæder, og Saameget af Landet, som Folket kunde bebygge, og uddeelte det imellem Stammerne og deres Slægter, til evig Arv og Eie. Og det skedte efter mange Aar, der Herren havde skaffet Israel Rolighed for alle deres Fiender trindt omkring, og Josva var gammel af Aars Tal, da forsamlede Josva alt Folket, og han kom alle Herrens store og underlige Gjerninger ihu, dem, som Han havde gjort, fra den **1A:40**Time, der Han kaldte ad Abraham sin Tjener paa hin Side Floden, og lod ham omvanke i Canaans Land, indtil denne Dag, da Herren havde gjort sin Tjeners Abrahams Sæd mangfoldig og stærk, og indført dem i det forjættede Land til at eie det. Og Josva sagde til de Ældste og Øversterne blandt Folket: saa værer nu frimodige til at holde og gjøre alt det, som er skrevet i Moses Lovbog, at I ikke vige derfra til høire eller venstre Side; da skal een Mand af eder forfølge Tusinde, thi Herren eders Gud, Han er den, som strider for eder. Men dersom I vende tilbage, og hænge ved disse øvrige Hedninger, og I gjøre Svogerskab med dem og holde Omgængelse med dem, da skal I visseligen vide, at Herren eders Gud skal ikke fremdeles fordrive disse Folk fra at være for eders Ansigt, men de skal blive Eder til en Strikke og til en Snare og til en Svøbe paa eders Sider, og til Torne i eders Øine, indtil I omkomme af dette det gode Land, som Herren eders Gud haver givet eder. Og Josva sagde til Folkets Menighed: saa frygter nu Herren, og tjener Ham i Fuldkommenhed og Sandhed; eller, om det mishager eder, at tjene *Jehovah*, saa udvælger i Dag, hvilke Guder I vil tjene, jeg og mit Huus vi vil tjene Herren. Da svarede alt Folket **1A:41**og sagde: det skal være langt fra os at forlade Herren, til at tjene fremmede Guder, thi *Jehovah*, vor Gud, Han er den, som opførde os og vore Fædre af Ægypti Land, af Trældommens Huus, og som haver gjort disse store Tegn for vore Øine, og bevarede os, paa al den Vei, hvorpaa vi gik, og blandt alle de Folk, som vi have gaaet midt igjennem. Saa tjende Israel Herren, saalænge Josva levede, og saalænge de Ældste levede, som levede længe efter Josva, og som vidste al Herrens Gjerning, som Han havde gjort imod Israel. Jos. 1–6. 23. 24.

V. Dommerne før Samuel.

Efterat Josva var død, og de Gamle, som havde seet Herrens underlige Gierninger, da glemde Mængden af Folket *Jehovah*, den sande Gud, som skabde Verden, og som udførde Israel af Ægypten, og de gav sig til at tjene Hedningernes Afguder, som boede i Landet. Da gik det dem ilde, som Moses havde spaaet, og Israeliterne bleve

de samme Hedningers Trælle, hvis Guder de tilbad; men naar de saa i deres Elendighed kom ihu, at Jehovah var deres Gud, og de raabde til Ham, da opvakde Han vældige Mænd iblandt dem, som udfriede dem af deres Fienders Haand, og disse Mænd, som derpaa blev ved i deres **A:42**Livs-Tid at være Høvdinge i Landet, de kaldtes Dommere.

De Navnkundigste af disse Dommere ere Ehud og Gideon, Jephtha og Samson, og Samuel, som blev den Sidste.

VI. Samuel.

Tabernaklet, med Herrens Helligdom, som kaldtes Arken, stod i Byen *Silo*, og endskiøndt Folket tilbad Afguder, og overtraadte alle de ti Guds Bud, saa blev dog Offringen, og den øvrige Kirke-Tjeneste i Tabernaklet, holdt ved lige, og Aarons Ætmænd vare Ypperste-Præster. En af disse hedde *Eli*, og han troede selv paa Gud, og levede skikkelig, men hans Sønner vare aabenbar ugudelige og ryggesløse, og dog elskede *Eli* dem høiere end han elskede Gud; thi vel sagde han til dem, at det klædte ilde, som de førde sig op, men han nænde dog ikke engang at see suurt til dem, end sige at tugte dem.

Herren havde imidlertid bestandig en liden adspredt Flok af sande Tilbedere, og blandt dem var i Elis Dage en Kvinde, ved Navn *Hanna*, som var gift med *Elkana*, uidentvivel en Levit, som boede paa Ephraims Bjerg. *Hanna* gjorde det Løfte, at dersom Herren gav hende en Søn, vilde hun opoffre ham til Herrens Tjeneste ved Tabernaklet i **A:43**Silo, og det skedte: hun fik en Søn, og kaldte hans Navn *Samuel*, (som betyder *Guds Gave*) og førde ham alt som en lille Dreng op til *Eli*, at han skulde tjene i Helligdommen.

Det var dengang længe siden, Herren havde talet til Nogen i Israel; men nu skedte det, en Nat, da Drengen Samuel laae i Tabernaklet, at han hørde en Røst, som kaldte paa ham, ved hans Navn, og han tænkte først, det var *Eli*, og gik til ham, og spurgde hvad han vilde; men *Eli* sagde: jeg kaldte ikke, gak du kun og lægg dig! Det Samme skedte anden, og tredie Gang; men da skiønnede *Eli*, at det maatte være *Herren*, som kaldte paa *Samuel*, og sagde derfor til ham: gak hen og lægg dig, men kaldes der igien, da skal du svare: tal, *Herre!* din Tjener hører det. Da kom Herren, og kaldte: Samuel! Samuel! og Samuel svarede, som han var underviist, og Herren forkyndte ham, at Han vilde lade stor Straf komme over *Eli*, og over hans Huus, fordi han saae sine Sønners Ugudelighed, og straffede dem ikke.

Om Morgenen vilde *Eli* vide, hvad Herren havde sagt, og *Samuel* fulgte Sandheden, skiøndt det var knapt, han turde, og som Herren havde talet, saa skedte det.

Der boede et Folk ved Havet sydvest for **A:44**Israel, som

kaldtes Philisterne, og det var efter Mand-Tal kun et lidet Folk, men de var modige og stærke, og Herren havde givet Israel, som ikke vilde tjene Ham trolig, i deres Haand. Der havde imidlertid nylig været en Kæmpe i Israel, ved Navn *Samson*, som havde slaaet Philister i Tusind-Tal, og nu havde Israeliterne taget Mod til sig, saa de forsamledes til en Krigs-Hær, og drog ud at strides med Philisterne, og de tænkte, at Herren, Jehovah, skulde hjælpe dem, ligesom i gamle Dage, fordi de havde taget Arken ud af Tabernaklet, og lod den bære foran sig i Slaget, men Herren vilde ikke hjælpe dem, og de leed et stort Nederlag.

Eli var dengang otte og halvfemtsindstyve Aar gammel, og han var bange for hvad der vilde skee, og sad uden for Stads-Porten ved Silo, og ventede ængstelig paa Udfaldet. Da kom der en Flygtning fra Striden, med sønderrevne Klæder, og sagde til Eli: Israel tog Flugten, Mange faldt, begge dine Sønner ere døde, og *Guds Ark er taget*; og da Eli hørde al den Ulykke, og at *Arken* var faldet i Hedningernes Hænder, da faldt han baglængs ned af Stolen, og brækkede sin Hals.

Philisterne havde en Afgud, som de kaldte *Dagon*, og i hans Tempel satte de Jehovahs Ark, men næste Morgen laae Dagon's Bil|A:45|led-Støtte paa Dør-Tærskelen med afhugget Hoved, og der kom en piinlig Sygdom over Folket i Staden, og da Philisterne flyttede Arken til en anden By, flyttede Sygdommen med, saa tilsidst satte de den paa en Vogn, og spændte et Par Kiør for Vognen, som var ikke vant til at trække, og som havde deres Kalve hjemme; men desuagtet fulgte Kiørene Veien op til Israels Land, hvoraf da Philisterne sluttede, at det var Jehovah selv, som havde stridt for sin Helligdom.

Saaledes kom da Arken tilbage til Israel, og *Samuel* taledede Guds Ord til Folket saa ivrig og saa idelig, at de lode Afguds-Dyrkelsen fare, hvorpaa Herren ogsaa gav dem Magt og Mod til at værges Landet, ja, slog Philisterne med Forfærdelse, saa Israel fik Fred alle *Samuels* Dage.

Dengang imidlertid Samuel blev gammel, da fik Folket Lyst til at have en Konge, ligesom Hedningerne, fordi de indbildte sig, at Kongen saa kunde forsvare dem, enten de tjente den sande Gud eller Afguderne; og det gjorde Samuel meget ondt, at de ikke bedre skønnede paa den Lykke, at have Gud selv til deres Konge; men dog gjorde Samuel, efter Herrens Befaling, hvad Folket forlangde, og salvede en Mand, ved Navn *Saul*, af Benjamins Stamme, til Konge over Israel.

|A:46|I Begyndelsen tjente *Saul* Jehovah, og var lykkelig mod Landets Fiender, men han blev snart selvraadig og gienstridig, og da forkyndte Samuel ham i Herrens Navn, at Riget skulde gives til en Anden, men dog beholdt Saul det til sin Død, og gjorde meget Ondt!
1 Sam. 1–15.

VII. Hyrde-Drengen i Bethlehem.

Der boede en Mand af *Juda* Stamme i den lille By *Bethlehem*, og denne Mand, hvis Navn var Isai, havde otte Sønner, og nu sagde Herren til Samuel: hvorlænge vil du sørge for Saul, nu Jeg har forskudt ham fra at være Israels Konge, fyld dit Horn med Olie, og gæk hen! Jeg vil sende dig til Isai den Bethlehemiter, thi blandt hans Sønner har Jeg udseet mig en Konge. Saa gik Samuel til Bethlehem, til Isai, og saae hans Sønner, og det skedte, der Eliab den Ældste gik frem, da tænkte Samuel: visselig, denne er Herrens Salvede, men Herren sagde til ham: see ikke til hans Anseelse eller Vextes Høihed, thi Jeg har vraget ham; et Menneske betragter det Øiensynlige, men Herren seer paa Hjertet. Saa ginge Isais Sønner, syv udi Tal, forbi Samuel, men det var ingen af dem, og Samuel sagde til Isai: ere de unge |A:47|Karle her alle tilsammen? Da svarede Isai: den Yngste er endnu tilbage, og see! han vogter Smaakvæget. Saa blev David hentet fra Faarene, og han kom frem, og var rødmosset, med deilige Øine og faver Skikkelse, og Herren sagde: staa op, og salv ham! thi ham er det! Saa tog Samuel Oliehornet og salvede ham, og Herrens Aand blev stærk over David, fra den samme Dag og fremdeles; men Herrens Aand var veget fra Saul, og en ond Aand fra Herren forfærdede ham. Da sagde Sauls Tjenere til ham: see, en ond Aand forfærder dig, lad dog en Mand gaae frem, som forstaaer at lege paa Harpe, og det skal skee, naar han leger med sin Haand, da bliver det godt med dig, og Saul sagde: ja, Kiære! seer mig om en saadan Mand! Da svarede en af de unge Karle, og sagde: see! jeg saae Isais Søn, han kan godt lege, og er forstandig i Ord, og deilig, og Herren er med ham. Da sendte Saul Bud, og David kom, og stod for hans Ansigt, og han elskede ham saare, thi det skedte, naar Aanden var over Saul, da tog David Harpen og legede med sin Haand, og Saul blev oplivet, og det blev godt med ham, og den onde Aand vigede fra ham. 1. S. B. 16.

|A:48|

VIII. Philisteren Goliath.

Der havde forðum boet endeel Jetter, det er, uhyre store og stærke Folk, i Canaan, og der var endnu en Levning af dem blandt Philisterne. Til dem hørde *Goliath*, som var over sex Alen høi, og er blevet mere navnkundig ved sit Fald, end alle Jetter ved Seirene, de have vundet. Det skedte nemlig, engang, at *Saul*, som saa tit, var draget ud med sin Krigs-Hær imod Philisterne, og begge Hærene stod hver paa sit Bjerg, i hinandens Paasyn, saa der var en Dal

imellem dem, og Goliath gik frem i Dalen, med Hjelm og Brynie, klædt i Kaabber fra Top til Taa, og han raabde pralende: see, her er en Philister, er der nu en Mand i Israels Hær, som tør møde mig, da vil vi prøve Styrke, og den som vinder, hans Folk skal have vundet! Dermed satte han Skræk i Saul og i hans Krigs-Hær, men da sagde David til Saul: min Herre lade kun ei Modet falde, din Tjener gaaer hen og slaaes med Philisteren! Nei, sagde Saul, det gaaer aldrig godt, at du som er kun en Knøs endnu, vil slaaes med ham, der er en gammel Krigs-Mand! Jo, sagde David, da jeg vogtede min Faders Faar, sloges jeg om et Lam af Hjorden baade med |A:49en Løve og med en Bjørn, og jeg fældte dem Begge, og det skal ei gaae Philisteren bedre, som har forhaanet den levende Guds Fylking! Velan! sagde Saul, saa gak, og Herren være med dig!

David fik nu Krigs-Klæder paa, men da han vilde røre sig i dem, faldt den Dragt ham for ubevandt, saa han lagde baade Hjelm og Brynje og Sværd tilside, og bevæbnede sig kun med sin Hyrde-Stav, og med sin Slynge, hvortil han tog fem glatte Stene ved Bækken, og stak i Tasken. Goliath foragtede Drengen, og sagde: er jeg en Hund, at du gaaer imod mig med Kieppe, og han bandede David ved sine Guder, og sagde: kom hid, saa vil jeg give Fuglene under Himmelen og Dyrene paa Marken dit Kiød! Men David svarede og sagde: du kommer til mig med Sværd og med Spyd og med Skjold, men jeg kommer til dig i den Herre Zebaoths Navn, hvem du har forhaanet; paa denne Dag skal Herren give dig i min Haand, og jeg skal slaae Dig, og tage dit Hoved af dig, og give Kroppe af Philisternes Hær til Fuglene under Himmelen, og til Dyrene paa Marken, saa alt Landet skal mærke, at der er en Gud i Israel, og al denne Menighed skal kiende, at Herren ikke frelser ved Sværd og ved Spyd, thi Stri|A:50den er Herrens, og Han skal give eder i vor Haand. Men der han dette havde sagt, da tog han en Steen, og slog med Slingen, saa Stenen sad fast i Philisterens Pande, og han faldt paa sit Ansigt til Jorden, og David fik Magt, og stod hos Goliath, og uddrog Sværdet af Balgen, og huggede hans Hoved af med hans eget Sværd, og der Philisterne saae, at deres Kæmpe var død, da flygtede de, men Israels Mænd forfulgte dem, og slog dem i et stort Slag, og tog deres Leir. Og det skedte, at Jonathan, Sauls Søn, elskede David fra den samme Dag, som sin egen Sjel, men der de kom tilbage fra Philisternes Slag, da vare Kvinderne af Israels Stæder udgangne mod Kongen, med Sang og med Dands, med Trommer og Strængeleeg, og Glædskabs Lyd, og Kvinderne legede paa Strænge, og sang med hverandre: Saul sine Tusinde slog, og sine Titusinde David; derover blev Saul meget vreed, og sagde: mig gav de Tusinde, men David gav de Titusinde, og med Tiden bliver endogsaa Kongeriget hans, og Saul saae mistænkelig paa David fra den Dag og derefter. 1 S. B. 17. 18.

IX. Sauls Vanvittighed og Fald.

Saul havde en ond Samvittighed, derfor var |A:51| han mistænkelig paa *David*, om hvem det slog ham, at han var Manden, som Gud havde udseet til sit Folks Fyrste, og det stod levende for ham, at det er ligesaavel Galenskab, som det er Synd, at sætte sig op imod den Herre, som haver al Magt i Himlen og paa Jorden; derfor blev hans Tanke-Gang forvirret, og han var et ulykkeligt Menneske: snart rasende, og snart modfalden og bedrøvet, i sin Fortvivlelse. Det hjalp nu ikke længer, naar Raseriet kom over ham, at *David* slog Harpen, thi *Saul* stak sit Spyd efter ham, og skøndt han gav *Goliaths* berømte Bane-Mand sin Daatter *Michal* til Ægte, pønsede han dog idelig paa, at faae ham taget af Dage, saa *David* maatte rømme Kongens Gaard, og vanke ustadig omkring i Ørken og imellem Bjergene, hvor der snart sankede sig en Flok dristige Mænd omkring ham, deels fordi en Helt som han kan aldrig fattes Følgesvende, hvor der er Mod og Manddom, og deels fordi *Saul* blev daglig mere mistænkelig, rasende, og blodtørstig, saa han endog stak Spyd efter sin egen Søn *Jonathan*, fordi han elskede *David*, thi heraf fulgde, at Mange af de ædleste og dygtigste Mænd flygtede fra *Sauls* Aasyn, og flokkedes om *David*.

Det var imidlertid langt fra, at *David* |A:52| vilde støde *Saul* fra Thronen, og derpaa gav han mageløs klare og rørende Beviser; thi hvor tit end *Saul* forfulgde ham med sine Krigs-Folk, satte han sig dog aldrig til Modvæрге, men flygtede, og da det hændte sig engang, at *Saul* kom alene ind i en Klippe-Hule, hvor *David* laae med alle sine Kæmper, vilde han dog ikke lægge Haand paa Herrens Salvede, men skar kun en Flig af hans Kappe, til et Kiendemærke paa hvad han kunde have gjort. Denne *David*s Ædelmodighed rørde *Saul* saa stærkt, at han græd, og sagde: min Søn *David*: du er bedre end jeg, thi du betalde Ondt med Godt, og derfor vil Gud lønne dig, saa du bliver Konge, og din Throne staaer fast; men lov mig blot, at du ikke da vil ødelægge min Afkom! Det lovede *David* ham gjerne, og *Saul* drog hjem med sit Krigs-Folk; men det varede dog ikke længe, før han atter drog ud efter *David*, for at slaae ham ihjel, og da kom han igjen i *David*s Haand, thi *David* havde udspeidet *Sauls* Leir, og gik derind om Natten, med sin Søster-Søn *Abisai*, lige ind i Skjoldborgen, hvor *Saul* laae og sov, midt imellem sine Drabanter, og *Abisai* vilde stukket Spydet gjennem den sovende Konge, men *David* forbød ham det, og tog kun *Sauls* Spyd, og en Vand-Krukke, som |A:53| stod ved hans Hoved-Gjærde, og gik op dermed paa det næste Bjerg, og raabde med høi Røst paa *Abner*, som var *Sauls* Strids-Hovedsmand, og sagde til ham: see, her er Kongens Spyd, og Vand-Krukken som stod ved hans Hoved; hvorledes holder I Vagt over eders Herre! Da skammede *Saul* sig igien, velsignede *David*, og

drog hjem, men nu var David træt af det omvankende Liv i bestandig Døds-Fare, og gik frivillig i Land-Flygtighed hos Philisterne, hvor han fik en Stad paa Grændsen at beboe med sine Folk.

Aaret derefter udbrød der atter Krig mellem Saul og Philisterne, og Saul var saare modfalden og urolig, og lod *Jehovah* adspørge om Udfaldet, men fik intet Svar, og vendte sig saa i Fortvivlelse til en Kvinde, som lagde Vinn paa Kogleri og sorte Konster, og han forlangde, at hun skulde mane ham *Samuel* op, som var død for nogle Aar siden. Alle saadanne Hexerier og Trolddoms-Konster var strængelig forbudne i Herrens Lov, og Saul havde før været en haard Dommer over alle dem, som befattede sig dermed; men nu var han kommet til den Yderlighed, at han, under et fremmed Navn, søgte Oplysning i hvad han selv havde fordømt som Mørke, og det skedte ved *Natte-Tid*, under Hexens Manelser, at der kom |A:54| en Skygge frem, som forbausede hende selv, og hun blev bange for sit Liv, thi hun mærkede, det var Kong *Saul*, hun havde for sig. Saul spurgde Kvinden, hvad hun saae; og Hexen svarede: jeg saae Guder opstige af Jorden, der kommer en Olding, svøbt i sin Kappel! Da tænkte Saul strax, det var *Samuel*, og bukkede sig ærbødig til Jorden, men Skyggen tiltalede ham og sagde: hvi gør du mig Uro med at gaae igien; og da Saul svarede, det kom af hans Frygt for Philisterne, og af Herrens Unaade, der ei vilde svare ham, da sagde Gienfærdet: er Herren veget fra dig, og blevet din Fiende, hvi udfritter du da mig! Herren har gjort som Han sagde, og givet David dit Rige, og Han vil give Israels Fylking i Philisternes Haand, og du og dine Sønner skal være hos mig i Morgen!

Dagen efter stod Slaget paa Gilboas Høie, og Philisterne seirede, og *Jonathan* faldt, med flere af Sauls Sønner, og Kongen selv blev saaret haardt af Bue-Skytterne, og saae, at der var ingen Redning for ham! Da sagde Saul til sin Vaabendrager: drag dit Sværd ud, og stik mig ihjel dermed, at disse Hedninger ikke skal komme og have mig til Spot; men der Vaabendrageren vilde ikke, og frygtede saare for at lægge |A:55| Haand paa Herrens Salvende, da tog Saul sit Sværd, og lod sig falde derpaa, og der Vaabendrageren saae, at Saul var død, da faldt ogsaa han paa sit Sværd, og døde med ham! Saa døde da Saul og hans tre Sønner, og hans Vaabendrager, og alle hans Mænd tillige paa den Dag, og der Philisterne funde Sauls Legeme, da afhuggede de hans Hoved, og toge hans Vaaben, og lod Bud gaae om Landet, at kundgiøre det i deres Afguders Huse, og Legemet hængte de paa en Muur, men der vare Mænd i Israel, som Saul havde frelst fra Vanære, og udfriet af deres Fienders Haand, de droge hen om Natten, og toge Sauls og hans Sønners Legemer, og sørgede, og begrove dem under en Eeg, og David sang et stort Klagemaal over dem, over Israels Kæmper, og mest over *Jonathan*, sin Hjertensven. 1 S. B. 19–31. 2 S. B. 1.

Der Saul var død, da blev David Konge, dog ikke over alt Folket, thi de elleve Stammer tog Isboseth, Sauls Søn, og gjorde ham til Konge, men David regerede over sin egen Stamme, over Juda Stamme, og holdt Huus i den By Hebron, i Calebs By, i syv Aar. Da skedte det, at Isboseths Mænd slog deres egen Herre ihjel, og David blev Konge over det hele Rige, **IA:56**og tog Jerusalem fra Hedningerne, og boede der, og den Stad blev kaldet Davids Stad, og er blevet navnkundig, fremfor alle de Stæder, som ere paa Jordens Kreds. 2 S. B. 2–5.

X. Kong David.

Canaans Land stødte i Nord ved Bjerget *Libanon* til de Tyriers og Zidoniers Land, som ellers kaldes Phoenicien, og i Syd til *Arabien*, men havde mod Østen *Jordans* Flod, og mod Vesten det store Hav, som vi kalde det *Middel-Landske*, fordi det gaaer midt ind i Verden, og adskiller Afrika fra Europa. Over hele dette Land blev David Konge, naar man undtager den smalle Strimmel ved Havet, som Philisterne beboede, og kunde i hans Dage knap forsvare; men hans Herredømme strakke sig endnu langt videre; thi østen fra *Jordan* raadte han ei blot over Gilead, som Moses havde indtaget, og uddeelt til halvtredie Stamme af Israels Folk, men han indtog ogsaa Syrien, ligetil den store Flod Euphrat, og et Stykke af Arabien til det røde Hav. Davids fleste Dage henrandt da under lykkelige Krige, hvortil han havde dygtige Hjelpere i sine Syster-Sønner *Joab* og *Abisai*, og sine andre modige Stal-Brødre fra Land-Flygtighedens **IA:57**Tid; men han glemde dog aldrig, at hvor hardt end Sværdet svinges, og hvor høit end Buen spændes, saa er dog Seieren fra Gud alene; thi David var en Konge efter Herrens Sind, som kom ihu, at Manden er paa Thronen, som i Hytten, Muldets Frænde, men Riget og Magten og Æren er den Stores, som lever i al Evighed!

Herom gaaer Syn for Sagn i den saakaldte Davids Psalter, eller Psalme-Bog, som staaer at læse i vor *Bibel*; thi hvormange hundrede Sangere der end siden have kvædet om den levende Gud, og om alle Hans underlige Gierninger blandt Menneskens Børn, saa staae de dog langt tilbage for denne Hyrde-Dreng og Harpe-Spiller paa Israels Throne, og allerede deraf er det klart, han ikke løi, Manden i Israel med den liflige Psalme-Tunge, da han sagde paa sit Yderste: Herrens Aand var over mig, og det var Ham, som taledede med min Tunge! Dette sees imidlertid endnu grandgiveligere deraf, at hans Sang aabenbarer alle Menneske-Hjertets Dybheder, og udtrykker den faste Forvisning, at *Kvindens Sæd* til alle Slægters Velsignelse, som Gud havde lovet Abraham, Isak og Jakob, han skulde være en *Davids Søn*, og reise en mageløs Throne, siddende ved Guds høire Haand, og ud**IA:58**strækkende sit Spir til Jorderigs

Ender, knuse Kæmper som Leer-Kar, men aande paa den faldne Slægt, som en Morgen-Dugg over slagne Enge, til Efter-Grøde i en Efter-Sommer, det undtes ham at skabe paa Jordens Kreds!

Saaledes svarede *Davids* Sang, som Davids Lykke, til hans Navn, der betyder *den Elskelige* , men ogsaa han var dog en syndig Mand, som han selv saa ærlig skrifter og saa vemodig beklager, og *een Gang* , i de fyrretive Aar, han sad paa Thronen, misbrugde han saa grovelig sin Konge-Stand og Vælde, at han brød Ægteskab, og magede det saa, at Manden, hvis Hustru han tog, kom af Dage! Vel lod han sig taalmodig tugte for Synden af Propheten Nathan, og angrede den bitterlig; men Herren lod ham dog forkynde en haard og øiensynlig Straf, som skulde komme fra hans eget Huus; thi naar Guds Børn begaaer en Misgierning, da bedrøve de Hans Aand, og vanære Hans Navn for Verden, saa de Ugudelige bespottede den Hellige.

Nu havde David en Søn, som han elskede, og hvis Navn var *Absalon* , han var deilig og yndig, men falsk og lumsk, saa han fik i Sinde at støde sin gamle Fader fra Thronen, og Herren lod det lykkes til en Tid, for at aabenbare sin Vrede over Davids Synd, **A:59**saa Absalon fandt Gunst og Medhold hardtad hos hele Folket, og David vidste Intet deraf, førend det blev ham meldt, at *Absalon* havde gjort sig til Konge i *Hebron* , at hele Landet gienlød af Fryde-Raab derover, og at den ypperste Raad-Giver i Israel, *Achitophel* , hvis Ord var agtet for Klogskaben selv, han var ogsaa i Forbund med *Absalon* ! Da bad David: Herre! gør Achitophels Raad til Daarskab, og derpaa flygtede han fra *Jerusalem* , med Joab, Abisai, og hvem der mere var igjen af hans gamle Huus-Trop, der vilde leve og døe med ham; og den graahærdede Kæmpe, Goliaths Bane-Mand, Israels mægtige Konge, for hvis Tjenere Folkene trindtomkring bævede, han gik nu grædende, indhyllet i sin Kappe, barfodet op ad Olie-Bjerget, bandet og bespottet af en Frænde til Kong Saul, som hed *Simei* , og som David ingenlunde vilde tillade sine Mænd at straffe, men sagde sagtmodig: stræber ikke min egen Søn mig efter Livet, hvad Under da, at Frænden af min Fiende bander mig!

Imidlertid holdt *Absalon* hoverende sit Indtog i Jerusalem, og Achitophel gav ham blandt andre onde, men verdens-kloge Raad, ogsaa det, at sætte efter David, førend hans Venner fik Tid til at samle og betænke sig; men Herren gjorde Achitophels Raad til Daar**A:60**skab for Absalons Øine, saa han fulgte et andet, som var at bie, til han havde hele sin Krigs-Hær paa Benene. Da Achitophel saae, at hans kloge Raad blev vraget, reed han hjem, og hængde sig, og da Absalon kom med hele sin Krigs-Hær til Gilead, og sloges der med Davids Kæmper, under Joab og Abisai, da blev han overvundet, og paa Flugten igiennem Ephraims Skov, blev han hængende ved sit deilige lange Haar i en Eeg, hvor *Joab* fandt ham, og giennemborede ham med sit Spyd.

Nu kappedes hele Folket om at føre David tilbage til Jerusalem, men han græd over Absalon, og skaanede Simej, og Herren lod hans Throne staa urokket til hans Døds-Dag. 2. Sam. 10–19. 22. 23.

XI. Kong Salomon.

David havde mange Sønner, men den Yngste, *Salomon*, havde han med Herrens Villie, bestemt til sin Efter-Mand paa Thronen, som han ogsaa blev, uden synderlig Mod-Stand, og da Salomon frembragde Herren et Tak-Offert for sin Thron-Bestigelse, da havde han en underlig Drøm; thi han drømde, at Herren kom til ham, og sagde: forlang en Gave af mig, hvilken du vil! Da syndes Salomon, han bad om Viisdom til rettelig at bestyre sit |A:61|Rige, og Herren svarede: siden du hverken forlangde Rigdom, eller et langt Liv, eller dine Fienders Undergang, men kun Viisdom og Forstand, saa vil Jeg ikke alene gjøre dig til den Klogeste af alle Konger, som har været og skal komme, men ovenikiøbet giver Jeg dig baade Rigdom og Ære fremfor alle samtidige Konger, og, dersom du træder i din Faders Fod-Spor, da vil Jeg ogsaa mangfoldiggjøre dine Dage! Det var en Drøm, men at den var fra Herren, det have Tiderne viist; thi Salomon blev ikke blot saa berømt en Konge i sine Dage, at Man kom fra fjerne Lande til Jerusalem, for at see hans Herlighed, og høre hans Viisdom, men ogsaa nu, efter henved tre Aar-Tusinders Forløb, veed man at tale om *Salomons Viisdom*, og seer mærkværdige Prøver deraf i de Bøger af hans, som findes i Bibelen.

Salomons Navn betyder *Freds-Fyrsten*, og Herren lod ham svare til sit Navn, thi i de fyrretive Aar, han stod for Styret, nød Riget en dyb og hæderlig Fred, saa dets Fiender smigrede for ham, og denne Fred, saavel som Rigdommen Herren gav Salomon, benyttede han især til store og prægtige Bygninger, blandt hvilke *Templet* i Jerusalem er med Rette blevet den Berømteste!

Herved maae vi komme ihu, at Taber|A:62|naklet, med Herrens Ark, stod i *Silo*, fra *Josvas* Dage af, indtil *Elis* Sønner tog Arken ud af Tabernaklet, og havde den med sig i Striden, hvor den faldt i Philisternes Haand. Da Arken siden kom tilbage, havde den sit Stæde paa adskillige Steder, indtil David med stor Høitidelighed førde den op til *Jerusalem*, og da han var blevet fast paa sin Throne, fattede han det Forsæt at bygge et prægtigt Tempel til Helligdommen; thi han skammede sig ved, at Herrens Ark skulde staae i en ringe Hytte, medens han boede i et prægtigt Slot. Da lod Herren ham sige, ved Propheten *Nathan*, at det var ikke prægtige Templer, Han forlangde af sine Tilbedere, da ingen Konge kunde bygge et Huus, som var ham værdigt, men at en *Søn af David* skulde bygge Guds Navn et bestandigt Huus, og stifte et Davids-Rige, som kunde vare evindeligt. Dermed spaaede Propheten da, i Herrens

Navn, om den vidunderlige *Dauids Søn*, den store *Freds-Fyrste*, der engang skulde komme og slutte Fred mellem Himlen og Jorden; men dog forstod David det ogsaa om sin Søn Salomon, og da Salomon kom paa Thronen, da bygde han i syv Aar paa et prægtigt Tempel til Herrens Ark, og til den offentlige Guds-Dyrkelse, og Helligdommen selv var tredive Alen høi, tyve |A:63| Alen breed og tresindstyve Alen lang, men der var store Ud-Bygninger eller Svaler trindtomkring, som hvilede paa egne Piller. Alt Træ-Værket var af Ceder-Træ fra Bjerget Libanon, og Alteret og Lyse-Stagerne og alle Husets Prydelser var af purt Guld, og Alt var saa herligt og dyrebart, at det, paa menneskelig Viis, klarlig betegnede, at den Gud, som dyrkedes der, var en Gud over alle Guder! Men der var ingen Billed-Støtter derinde, som i Hedningernes Templer, og Billed-Værket rundtomkring paa Tempel-Væggene var kun gyldne Palmer og udsprungne Blomster; thi *Jehovah* havde strængelig forbudt sit Folk, at gjøre nogen udhugget eller støbt Efterligning af Ham, som haver *levende* afbildet sig selv i Mennesket, som Han skabde i sit Billede, og efter sin Lignelse! Ikke heller tænkte den vise Salomon, at Gud skulde boe i dette Tempel, som en Mand i sit Huus; thi da han høitidelig indviede det til Herrens Tjeneste, da sagde han aabenlydt for alt Folkets Øren: mon Gud skulde virkelig have sin Bopæl paa Jorden! see! Himlene hist og Himlenes Himle, de rumme Ham ikke, end sige det Huus, jeg her haver bygget; men, Israels Gud! lad dine Øine kun vogte paa Huset, om hvilket du sagde: mit Navn det skal være derinde, saa at Du hø|A:64|rer de Bønner, som bedes af Hjertet for Huset! Det hørde Herren i Himlen, og en Sky fyldte Huset, ja, Herrens Herlighed fyldte det, og alt Folket fornam, at Han var visselig tilstæde. 2 Sam. 7, og 1 Kong. 6–8.

Dog, med al sin vidunderlige Viisdom blev Salomon et advarende Exempel paa, hvad han selv siger, at det er *Hjertet*, som frem for Alt maa bevares, da Livet har sit Udspring deraf; thi paa sine gamle Dage blev han haard imod sine Undersaatte, og lod sig bøie af hedenske Kvinder til at vandre paa Hedningers Viis, og tilbede for Afguder, som er en Vederstyggelighed for Herren. Da blev Herren vreed paa Salomon, og sagde til ham: efterdi du ikke haver holdet min Pagt og mine Skikke, som Jeg haver budet dig, da vil Jeg visselig tage Riget fra dig, og give din Tjener det, dog ikke i dine Dage, for Dauids din Faders Skyld: af din Søns Haand vil Jeg rive det, dog ikke det ganske Rige, een Stamme vil Jeg give din Søn, for Dauids min Tjeners Skyld, og for Jerusalems Skyld, som Jeg haver udvalgt. 1 Kong. 11.

XII. Rhoboam og Jeroboam.

Da Salomon var død, skulde hans Søn, *Rhoboam*, været Konge efter

ham, men da **1A:65**Folket begiærede det Løfte af ham, at han skulde lette deres Byrder, svarede han dem hjerteløst, efter unge Galningers Raad: min Fader pidskede, men jeg vil tampe; hvorover de ti Stammer blev saa forbittrede, at de raabde: hvad har vi da med *David* at skifte, ei er vor Arv med Isais Søn! Israel! drag til din Hjem-Stavn! David! pas selv paa dit Huus! Og de tog sig en Mand af *Ephraims* Stamme, ved Navn *Jeroboam*, Nebaths Søn til deres Konge, saa *Rhoboam* beholdt kun de to Stammer: *Juda* og *Benjamin*.

Saaledes blev da Folket adskildt, og Riget sønderrevet, og *Rhoboams* Deel, med *Jerusalem* til Hoved-Stad, kaldtes *Juda-Riget*, men *Jeroboams* Deel, hvori snart *Samaria* blev Hoved-Staden, beholdt Navn af *Israels Rige*, og Kongerne over disse to Halv-Riger laae hardtad bestandig i Krig med hinanden, og Landet blev en Val-Plads for sine egne Indbyggere, og Folket blev til Spot og til Rov for Hedningerne, efter *Sandhedens* Ord: hvert Rige, som bliver ueens med sig selv, skal forgaae!

Lykkeligst var dog de to Stammers Rige, thi hos dem var Herrens Helligdom, med Præster og Leviter, som bevarede den sande Guds Kundskab, og hos dem var Davids Huus, **1A:66**som havde Løfte paa *Ham*, i hvem alle Jorderigs Slægter skulde velsignes! 1 Kong. 12.

XIII. Achab og Jesabel.

I de ti Stammers eller Israels Rige begyndte Afguderiet egentlig med Skilsmissem; thi *Jeroboam* var hvad Verden kalder en politisk eller statsklog Fyrste, og tænkte, det var en farlig Sag at lade Folket gaae op til *Jerusalems Tempel*, i hans Fiendes Rige, at offere og tilbede, derfor indrettede han en egen Kirke-Tjeneste, med Præster, som han gjorde selv af de Ringeste i Landet, og som han gav Leve-Brød, og skøndt det ogsaa skulde være *Jehovah*, han vilde have dyrket, begyndte han dog i alle Maader med en vitterlig Overtrædelse af Herrens Lov, thi han opreiste to *Guld-Kalve*: En i *Bethel*, og En i *Dan*, og sagde til Folket: see her dine Guder, som udførde dig af Ægypten!

Vel gjorde Herren aabenbar *Jeroboams* Klogskab til Daarlighed, thi han var neppe blevet kold i sin Grav, før den Throne faldt, han med saamegen Verdens-Klogskab havde befæstet; hans Søn *Nadab* blev myrdet i et Oprør, og hele hans Slægt udryddet til sidste Mand; men naar man først har begyndt at dyrke den sande Gud som en Afgud, da kommer man snart til at dyrke virkelige **1A:67**Afguder, som Afguds-Dyrkelsen passer til, og dette skedte ret aabenbart i Israel under Kong *Achab*, der var en Søn af *Omri*, som i et nyt Oprør var blevet Konge, og havde bygt *Samaria*!

Achab var nemlig gift med *Jesabel*, en hedensk Prindsesse fra *Zidon*, og et Afskum af en Kvinde, og hun indførte ikke alene den Zidoniske Afgud *Baals* Dyrkelse i Landet, men lod myrde alle dem hun kunde overkomme af *Jehovahs* Propheter og Prædikanter, saa Herrens Navn var nær ved at glemmes i Landet.

Dog, *Jehovah* viiste ogsaa her, at Han er den *Al-Mægtige*, med hvem kun de ulægelige Daarer prøve Styrke, fordi de skal kiendes og beskiæmmes; thi Han opreiste i de samme Dage, midt imellem Afguds-Alterne, en stor og mageløs Prophet, ved Navn *Elias*, som var baade *Jesabel* og hendes Afgud meget for stærk, og herliggjorde med store Jær-Tegn *Jehovahs* Navn for alt Folkets Øine, saa de maatte falde paa deres Ansigt, og bekiende, at *Jehovah* ei blot var Gud, men Gud alene.

Efter mange onde Gierninger begik *Achab* ogsaa, efter *Jesabels* Raad, den himmelraabende Synd: at kiøbe falske Vidnesbyrd mod En af sine Undersaatter, som hedde **A:68***Naboth*, og at lade ham stene, for at kunne tilegne sig *Naboths* Vin-Gaard, som Kongen havde faaet Lyst til; men da *Achab* nu med Hjertens Glæde gik og betragtede Vin-Gaarden, see da stod Propheten *Elias* pludselig for ham, og spaaede i Herrens Navn, at hvor Hundene havde slikket *Naboths* Blod, der skulde de ogsaa slikke *Achabs*, og *Jesabel* skulde Hundene æde midt i Staden, ja, at al *Achabs* Slægt skulde deles mellem Hundene i Staden og Rov-Fuglene paa Marken! Det giennemrystede den gamle Synder, ja kastede ham i Støvet som et Torden-Slag, saa han sønderrev sine Klæder, og ydmygede sig dybt for *Jehovah*; desaaarsag lod Herren ikke Ulykken komme i hans Dage, men det gik dog, som *Elias* spaaede; thi da *Achab* var skudt i Krigen, og Man skyllede hans blodige Strids-Vogn ved Samaria, da slikkede Hundene hans Blod, hvor de havde slikket *Naboths*, og i hans Søns, *Jorams*, Dage, da kom Ulykken pludselig over *Achabs* Huus. Da gjorde *Jehu*, *Nimsi* Søn, Opstand, og udryddede hele *Achabs* Slægt, og da *Jehu* holdt sit Indtog, stod den gamle *Jesabel* i Vinduet, sminket og smykket, men hun blev styrtet ned paa Gaden, og Hundene aad hende, medens *Jehu* sad til Bords, saa da han, efter Maaltidet, vilde lade hende begrave, **A:69**var kun Hoved-Panden, og Fod-Bladene, og Haand-Fladerne tilbage! 1 Kong. 16. 21. 22. 2 Kong. 9.

Saadant var *Jesabels* Endeligt, som gjorde Ondt med Latter, og bød den Almægtige Trods, og hendes Navn er blevet til et Skiælds-Ord indtil denne Dag, for hvilket selv de værste Kvinder grue!

XIV. Propheterne *Elias* og *Elisa*.

Navnet Prophet betyder en *sand* Spaa-Mand, eller en Sand-Siger om det Tilkommende, og af saadanne Propheter opvakde Gud

Mangfoldige blandt Israels-Folk, men kun Nogle af dem gav Han Magt til at giøre Mirakler eller underlige Jær-Tegn, til Beviis paa, at det var Guds Ord, de taledede, og En af disse var *Elias*, hvis Mage, siden *Moses* døde, ei var seet i Israel. Det skedte i hans Dage, for Achabs og Jesabels Ugudelighed, og Afguderiets Skyld, som Folket bedrev, at det, efter hans Spaadom, slet ikke regnede over Landet paa tredie Aar, og imidlertid opholdt Gud ham paa forunderlige Maader, saa at ogsaa Ravnene maatte, i et heelt Aar, baade Morgen og Aften, bringe ham Kiød og Brød i Ørken. Herren opvakde ogsaa, paa hans Bøn, et Menneske af Døde, og da |A:70| Achabs Søn udsendte Krigs-Folk, som skulde gribe Elias, da faldt der, paa hans Ord, Ild ned fra Himmelen og dræbde dem.

Ikke længe derefter blev Elias legemlig optaget til Himmelen, og det skedte saaledes, at, som han gik ved Jordans Flod, og taledede med sin Discipel *Elisa*, da foer ligesom en gloende Vogn med Flamme-Heste ind imellem dem, saa de adskildtes, og Elisa saae ham opfare, som paa Veirets Vinger, og raabde: Fader! Fader! Israels Vogn og dens Kiøre-Svend! Elias lod, da han opfoer, Kappen falde, som Elisa tog, og da kom Aanden over ham, som over Elias, saa han ikke blot spaaede, men gjorde store Jær-Tegn, til et Vidnesbyrd for Afguds-Dyrkerne og de Vantroer i Israel, at *Jehovah*, som de foragtede, var dog den sande Gud, og at Hans Arm var ikke forkortet, Hans Kræfter ei svækkede, som fordem udførte Folket af Ægypten, og beskiæmmede Pharao med alle hans Afguder. 2 Kong. 1-2.

Dette er et af den sande Guds Kiende-Mærker, at Han opvækker sine aandeligste Redskaber i de dorskeste Tider, og giør sine underligste Gierninger midt imellem dem, som ei vil troe Hans Ord; thi Han vil kiendes |A:71| paa Jorden, og være uskyldig i Synderes Fordærvelse!

XV. Ninive og Samaria.

Der løber en Flod, dybt inde i Asien, fra Nord til Syd, ved Navn *Tigris*, og ved samme Flod laae der paa den Tid en stor og ældgammel Stad, som hedde *Ninive*, og var Hoved-Staden i de *Assyrers* Rige. Folket i *Ninive* var blevet saare fordærvet, og ei længe efter Elisas Dage taledede Herren til En af sine Propheter, til *Jonas* fra *Galilæa*, og sagde, at han skulde drage til *Ninive* og spaae imod Staden, men Jonas var bange for at have Skam af den Reise, og gik ombord paa et Hedning-Skib, for at flygte langt bort over Havet. Dog, den almægtige Gud kan Ingen undflye, som *David* synger: hvor kan jeg undgaae din Aand, og hvor kan jeg undflye dit Aasyn! kunde jeg end fare paa Morgen-Rødens Vinger, did, hvor Havet slipper, saa skulde ogsaa der din Haand mig lede, din Høire

mig fængsle, og det maatte *Jonas* sande; thi Herren lod komme en flyvende Storm, saa Skibs-Folket saae Døden for Øine, og kastede Lodd, for at giætte sig til, hvem det var, der havde Ulykken med sig, og Lodden faldt paa *Jonas*, som da ogsaa strax |A:72|tog Skylden paa sig, og sagde: kaster kun mig overbord, saa lægger Stormen sig! Som sagt, saa gjort: de styrtede Propheten i Havet, og Stormen lagde sig, men Herren lod en Hval-Fisk sluge *Jonas*, og, efter tre Dages Forløb, igien opkaste ham levende paa Strand-Bredden. Nu gjorde da *Jonas*, hvad Herren befoel, og drog til *Ninive*, og spaaede høirøstet, at om fyrretive Dage skulde Staden forgaae; men da Kongen og Folket hørde Prophetens Ord, da blev de forskrækkede, og fattede gode Forsætter, og bad Gud om Forladelse for alt det Onde, de havde gjort, og som en Fader forbarmer sig over sine Børn, saaledes forbarmer Gud sig over alle dem som frygte ham; derfor sparede han *Ninive*, og da *Jonas* knurrede over, at han havde Skam af sin Spaadom, da svarede Herren: skulde Jeg ikke ynkes over *Ninive*, den store Stad, hvor der er over tolv Gange titusinde Menneske-Børn, som ei kiende Forskiel paa Høire og Venstre!

Anderledes gik det i *Samaria*, thi der havde Herren advaret Kongerne og Folket mangfoldige Gange, ved *Elias* og *Elisa*, og ved mange andre Propheter, men de fremturede i Ugudeligheden, saa Børnene blev immer værre end Forældrene, og deraf kom det, at da Assyriens Konger uddrog fra *Ninive* |A:73|da fik de Magt over Israel, og En af dem som hed *Salmanassar*, ødelagde *Samaria* og bortførte Folket i Trældom. Jon. 1–4. 2 Kong. 17.

XVI. Kong Ezechias.

Medens i *Samaria* den ene Konge-Stamme efter den Anden opkom og forgik, vedblev *Davids* Æt, efter Herrens Ord, at herske i *Jerusalem*, og omendskiøndt Afguderiet ogsaa brød ind i Juda-Riget, blev det dog aldrig der saa almindeligt, og Endeel af Kongerne stræbde alvorlig at træde i deres Stam-Fader *Davids* priselige Fod-Spor. Blandt disse var *Ezechias*, som regjerede i *Jerusalem*, da *Samaria* blev ødelagt, og Israels-Rige forstyrret; men *Assyrerne* vilde nu være Ene-Herrer i Landet, og da *Ezechias* ikke vilde tjene Andre end Gud i Himmelen, blev han hjemsøgt af *Salmanassars* Søn *Senacherib*, som med en frygtelig Krigs-Hær oversvømmede Landet, og beleirede *Jerusalem*! *Senacherib* stoled paa sin Hærs Mangfoldighed, og taled stolte og bespottelige Ord imod Gudernes Gud, og lod sige til *Ezechias*: hvad stoler du vel paa! Kongen af Assyrien vil forære dig to tusinde Heste, hvis du kan skaffe dig Ryttere til dem, og, kan du ikke engang det, hvorledes vil du da holde Stand mod |A:74|den Ringeste af mine Fyrster! Vil du sige, du stoler paa din Gud, da see, om Nogen af de andre Folks

Guder har kunnet frelse sit Land fra Kongerne i Assyrien, og hvorledes skulde da *Jehovah* kunne frelse *Jerusalem* fra mig! Saa taledede Kongens Tjener af Assyrien, og saa skrev han til Ezechias, men Ezechias tog Brevene og læste dem, og gik op i Herrens Huus, og udbredte dem for Herrens Ansigt, og bad, og sagde: Herre! du Israels Gud i din Høihed! du er den eneste Gud over Alting paa Jorden! Du, du gjorde Himlen og Jorden, Herre! saa bøi dine Øren og hør! Herre, oplad dine Øine, og see! og hør paa Senacheribs Ord, som bespottet den levende Gud, Herre! ja, sandt er at sige, Assyriens Konger de have ødelagt Hedningernes Lande, og opbrændt deres Guder med Ild, fordi det var ikke Guder, men det var Stene og Træ, Gjerning af Menneskehænder; men Herre, vor Gud! du, Kiære! frels du os af hans Haand, at alle Riger paa Jorden maae kiende, at du, *Jehovah*! Du kun allene er Gud. Og der var en Prophet i Juda i de samme Dage, ved Navn Esaias, han sendte Bud til Kongen, og lod sige: Saa siger Herren, Israels Gud, Jeg haver hørt hvad du bad til mig mod Assyriens Konge, og hør nu det Ord, som Herren har talet imod ham: |A:75|Jeg kjender din Bolig, din Udgang og Indgang, og at du raser imod mig; efterdi du da raser imod mig, og løfter dig høit imod Israels Gud, og dit Bulder kom op for mit Øre, saa vil Jeg lægge min Krog i din Næse, og mit Bidsel i din Mund, og føre dig bort paa den Vei, ad hvilken du kom; thi det Overblevne af Juda skal end faae sig Rødder forneden, og frembære Frugter foroven, ja! denne Stad vil Jeg vogte og frelse for min Skyld, og saa for Davids, min Tjeners. Og det skedte i den samme Nat, at Herrens Engel udfoer, og slog i de Assyriers Leir hundrede og fem og firsindstyve Tusinder, og der de stode op, aarle om Morgen, da vare alle disse døde Kroppe; saa drog Senacherib bort, og vendte tilbage, og blev udi Ninive, det var hans den store Stad, og det skedte, der han tilbad i sin Afguds Huus, da sloge hans Sønner ham med Sværd, og han faldt, og Jerusalem stod, og Ezechias sad paa sin Throne deri, til et Tegn for Menneskens Børn, at Gud staaer de Hoffærdige imod, men de Ydmyge giver Han Naade, og salig er den Mand, som forlader sig paa Herren, og sætter sit Haab til Israels Gud! Nu var det ogsaa snart forbi med *Ninives* Herlighed, thi Kongerne af Medien og Babylon, som havde skattet til Kongerne af Assyrien, gjorde |A:76|Opstand, og havde Lykken med sig, saa *Ninive* blev ødelagt, og reiste sig aldrig siden, efter det Ord som *Nahum*, En af Israels Propheter, spaaede over den stolte Stad, da den stod i sin høieste Glands! 2 Kong. 18. 19.

XVII. Propheterne Esaias og Micha.

Blandt de Propheter, som levede under Kong Ezechias, er især Esaias og Micha merkverdige; thi uagtet Herren dengang paa saa

vidunderlig en Maade frelste *Jerusalem*, saa spaaede de dog Begge Stadens og Rigets Undergang; men forkyndte derhos en vidunderlig Trøstens og Opreisningens Tid, da den store Fyrste af *Davids Sæd* skulde komme, og stifte et stort Guds Rige paa Jorden, hvori mange Hedninger skulde indlemmes, og lære at kiende *Jehovah*: Israels Gud!

Saaledes siger *Micha*, til dem der bygge paa Zion med Blod, og paa Jerusalem med Uret, at fordi Dom og Prædiken og Prophetie er fal som Kram, derfor skal Zion lægges under Ploven, Jerusalem blive til en Vogter-Hytte, og Tempel-Bjerget til en Skov-Høi! Men Propheten lægger til, at i de sidste Dage skal Herrens Bjerg kneise over alle Bjerge, og bestiges af Hedningers Mangfoldighed, som søge til Jakobs Kirke, hvor Loven udgaaer fra Zion, og *Herrens Ord* **A:77** fra Jerusalem, og endelig priser han *Bethlehem*, den lille By i Juda, hvorfra der skal udgaae en Høvding i Israel, hvis Udspring er af *Begyndelsen*, fra Evighedens Dage, hvis mange Brødre skal føies til Israels-Børn, og hvis guddommelige *Hyrde-Stav* skal prises med hans *Hjord* til Jorderigs Ender!

I samme Tone taler Propheten Esaias, om den skarpe Tugt og den evige Trøst; men ligesom hans prophetiske Taler ere langt flere, saa havde de ogsaa en egen Deilighed, og udbrede sig med en Glands, som Morgen-Rødens, over det tilkommende Gylden-Aar, da Maanen skal skinne som Solen, og Solen skinne syvfold, som med syv Dages Lys, naar Bindet skal løses fra alle Hedningers Øine, saa de skue Herrens Herlighed, naar Ørken skal blomstre som en Rose, de Blinde faae Syn, og de Døve faae Hørelse, den Halte springe som Hjorten, og den Maalløse istemme Fryde-Sange; ja, naar *Herrens Igienløste* skal vende sjungende tilbage til *Zion*, hvor *evig Glæde* omsvæver dem, og Sukket bortflyer, med al Angest og Sorg! Det skal nemlig skee, naar Han kommer, der er et Skud af *Isais* Stub, og en Blomst fra hans Rod, og paa Hvem Guds Aand hviler, som Viisdommens, Kraftens og Fromhedens Aand, thi See! siger Propheten, en *Jomfru* er frugt**A:78**sommelig, og føder en Søn, hans Navn skal være Immanuel; (Gud med os) da skal det store Lys opgaae for dem som boe i Dødens Skygges Land, thi da er et Barn os født, og en Søn os givet, paa hvis Skuldre Majestæten hviler, og med hvis Herredom der leirer sig en evig Fred om *Davids Throne*! Mich. 3. 4. 5. Esa. 1. 2. 7. 9. 11. 25. 30. 35.

XVIII. Jerusalem og Babylon.

Babel, eller *Babylon*, laae ved Floden *Euphrat*, som løber fra Nord til Syd, mellem *Jordan* og *Tigris*, og det var den navnkundige Stad, hvor Tunge-Maalene forvirredes, da Menneskene efter Synd-Floden vilde bygt et Taarn, der kunde naae til Skyerne. Medens *Ezechias*

levede, var det Babyloniske Rige meget ubetydeligt, men dog forkyndte Propheten *Esaias* ham, at hans Ætmænd skulde være Kammer-Tjenere hos Babels Konger, og al Jerusalems Herlighed blive deres Rov. Det skedte da ogsaa, inden hundrede Aars Forløb, thi allerede under *Manasse*, en vanartig Søn af den fromme *Ezechias*, tog Ondskab og Afguderi saaledes Overhaand i Landet, at Herren lod udraabe ved sine Tjenere, Propheterne, at nu skulde Jerusalem maales med Samarias Alen, **A:79** og Davids Huus veies paa Achabs Huses Vægt, ja, nu skulde Jerusalem blive saa tom, som et Fad, man afvisker, og hvælver paa Kant. Det forsinkede vel, men afvendte ikke Fordærvelsen, at Manasses Sønne-Søn, den fromme Kong *Josias*, af ganske Hjerte traadte i Davids Fod-Spor, og haandhævede *Mose-Loven*, og bekæmpede Afguderiet, thi end ikke sine egne Sønner kunde han frelse fra den Ugudelighed, der nu som en rivende Strøm bemestrede sig baade Høie og Lave, og i disse hans Sønners Dage kom Straffen, og opfyldte Propheternes Trudsel, og Straffen kom fra Babel, hvor *Chaldæerne*, et Semitisk Folk, imidlertid havde stiftet et nyt Rige, som under den seierrige *Nebukadnezar* blev det mægtigste i hele Asien.

Den første Gang *Nebukadnezar* kom til *Jerusalem*, overgav den daværende Konge *Jechonias* sig godvillig til ham, og blev tilligemed over titusinde af de Ædleste bortført til Babel, men da *Zedechias*, som saa blev Konge, siden gjorde Opstand mod *Nebukadnezar*, og forsvarede sig haardnakket til det Yderste, da blev Jerusalem forstyrret, *Templet* lagt i Aske, hele Folket adspaltet, og Riget ødelagt.

I denne ulykkelige Tid levede og spaaede Propheten *Jeremias*, som selv blev saare mis**A:80**handlet af de vantroe Præster, og de ugudelige Høvdinge, fordi han taledede Sandhed, i Herrens Navn, om Rigets Undergang, men ihvorvel det var denne Prophets tunge Skæbne daglig at see, hvorledes Ondskaben modnedes, og Ødelæggelsen nærmede sig, indtil han saae sin Spaadom frygtelig opfyldt, paa Staden i Aske, og Kongen i Lænker, saa forkyndte han dog paa det Bestemtteste at kun i *halvfjerdsinstyve* Aar skulde Herrens Folk tjene Babels Konge, og derpaa komme tilbage til deres Land, og synge med Fryd paa Zions Høie, saa al deres Sorg forvandlede til Glæde! 2 Kong. 21–25. Jer. 25. 29–31.

XIX. Propheten Daniel og hans Stalbrødre.

Vi har endnu en Psalme, som skal være af Propheten *Jeremias*, og som ret levende udtrykker, hvor sørgmodige de Bedste af Folket var i deres Land-Flygtighed, og den begynder saaledes:

Ved Babylons Floder

Vi sørgende sad,
Og græd for vor Moder:
Den hellige Stad;
Lod Harperne hænge,
Med springende Streng,
I Pilenes Top!

|A:81 Herren glemde imidlertid ingenlunde at trøste sit Folk; thi Han opvakke to store Profeter midt iblandt dem: *Ezechiel* og *Daniel*, som klarlig forkyndte ei blot Udfrielsen af det Babyloniske Fangenskab, men ogsaa Vederkvægens herlige Dage, naar alle Guds Forjættelser skulde opfyldes, til evig Glæde for dem som havde bevaret Hans Bud, og biet taalmodig efter Ham. *Jehovah* aabenbarede tillige sin Herlighed for Hedningernes Øine, saa de maatte bekiende Hans Storhed, og Han ophøiede *Daniel* i Kongens Gaard, til en Talsmand og en Støtte for sit Folk.

Dengang nemlig *Nebukadnezar* første Gang havde indtaget Jerusalem, og bortført de Ædleste med Kong *Jechonias*, da befalede han sin Huus-Hofmester *Aspenas* at udvælge endeel smukke og vittige Unger-Svende af de Bortførte, som kunde oplæres i al Chaldæernes Vidskab og boglige Konst, og blandt disse var *Daniel*, *Hanania*, *Misael*, og *Asaria*, Alle af Juda Stamme. Herren velsignede deres Flid, saa de gjorde store Fremskridt i Kundskab og Indsigt, men *Daniel* især gav Herren Forstand paa at udtyde Syner og Drømme, ligesom *Joseph*, og derefter skedte det, at *Nebukadnezar* havde en Drøm, som han om Morgenen ei kunde hu**|A:82**ske, men som dog svævede dunkelt for ham, og ængstede ham, saa han truede alle de Chaldæiske Bog-Lærde med Døden, hvis de ei kunde sige ham baade hvad han havde drømt, og hvad det skulde betyde. Begge Dele tog *Daniel* sig paa, med Tillid til den alvidende Gud, og Kongen hørde nu med stor Forundring sin halvglemte Drøm af *Daniels* Mund, med Udtydningen derpaa, og det var en mærkværdig Drøm der havde store Ting at betyde; thi *Daniel* sagde til Kongen: du laae og tænkte paa Frem-Tiden, og da lod Han som aabenbarer Hemmeligheder dig see en stor Billed-Støtte, hvis Hoved var af Guld, men Armene og Brystet af Sølv, Bugen og Lænderne af Kaabber, Benene af Jern, og Fødderne af Jern og af Leer sammenblandet, og du saae derefter en Steen, der selv rev sig løs, og knuste Billed-Støtten, og voxede til en Klippe, som fyldte hele Verden! Dette var din Drøm, og den betyder, at dit Rige er det Første af fire stormægtige Riger, som skal opkomme efter hinanden, og være at ligne ved Guld og Sølv, Kaabber og Jern, saa det fjerde Rige skal være haardt som Jernet, der overvælder og udhamrer Alt, men ligesom du saae Leer og Jern sammenblandede i Fod-Stykket, saaledes skal Svaghed og Styrke blandes, og **|A:83**Riget deles som Tærne, og Stenen betyder et Rige, som Himlens Gud vil

oprette, som sønderknuser alle Verdens-Rigerne, og varer selv evindeligt!

Da *Nebukadnezar* hørte dette, bukkede han sig dybt for *Daniel*, og sagde: sandelig, eders Gud er en Gud over alle Guder, siden du kunde aabenbare denne Hemmelighed, og *Daniel* blev en Høvding i Kongens Gaard, og hans Stalbrødre: Hanania, Misael og Asaria, blev høie Embeds-Mænd i Landet.

Alligevel holdt *Nebukadnezar* ikke op at dyrke Afguder, og da han lod opreise en Billed-Støtte paa Dura-Sletten, tresindstyve Alen høi, og sex Alen breed, som alle Folk paa en vis Dag skulde knæle for, at tilbede, da vilde Daniels Stal-Brødre det ingenlunde, hvorover Kongen blev rasende vred, og lod dem kaste i en gloende Ovn; men i det han sad og saae derpaa, da blegnede han, og sagde til sine Hofmænd: det var jo tre Mænd vi lod binde, og kaste i Ovn, og see, der gaaer jo nu Fire derinde, og den Fjerde seer ud som en Guds Søn! Da kaldte *Nebukadnezar* Mændene ud af den gloende Ovn, og de kom, uskadte og usvedne, og Kongen bekiendte, at der var ingen anden Gud til end deres Gud, og befalede, at Ham skulde alle Rigets Indbyggere tilbede!

Saaledes ærede *Jehovah* sit Navn og sine Tjenere for Hedningernes Øine, og *Daniel* oplevede *Babylons* Fald; thi det skedte, da *Nebukadnezar* var død, og *Daniel* sat til Side, da sad *Balthasar*, Babels Konge, en Aften-Stund over Borde, og gjorde sig lystig med alle sine Venner og store Mænd, og i sin hovmodige Kaadhed lod han hente Guld-Skaalerne, som *Nebukadnezar* havde taget ud af Herrens Tempel i Jerusalem, og af dem blev der nu drukket Viin over Kongens Bord, med Lov-Sange til alle Babels Afguder; men da kom der en Haand tilsyne, lige for Lyset og for Kongens Øine, som skrev nogle Ord paa Væggen, som Ingen kunde læse, og den forsvandt. Da blegnede Kongen og bævede, og lod alle de Boglærde kalde, og lovede, at hvem der kunde læse og udtyde den Skrift, skulde klædes i Purpur, med en Guld-Kiæde om sin Hals, og være den tredie Mand efter Kongen i Magt og Vælde; men der var Ingen, som kunde læse Skriften, saa Kongen gruede saare. Det hørte Dronningen i Fruer-Buret, og hun stædtes ind for Kongen, og nævnede *Daniel*, som en Mand, der havde de hellige Guders Aand, og var prøvet i *Nebukadnezars* Dage, **A:85** at han kunde aabenbare alle Hemmeligheder, og *Daniel* blev hentet, og da Kongen kom med sine gyldne Løfter, svarede *Daniel*: behold du selv din Skiænk, og giv en Anden Æren; men Skriften skal jeg læse, og udtyde den for Kongen! Saa læste *Daniel* Skriften: Mene, Mene, Tekel, Upharsin, og udlagde den saaledes, at talte vare Rigets Dage, Kongen veiet og fundet for let, og hans Herredømme givet til hans Fiender: *Meder og Perser!* *Balthasar* holdt alligevel sit Ord, og ophøiede *Daniel*, men i den samme Nat blev Kongen dræbt, og Staden taget! Dan. 1–5.

XX. Kong Cyrus af Persien.

Da Herren, ved Propheten *Esaias*, forkyndte *Babylons* Fald, da taledede Han underlige Ord om en Kong *Cyrus*, som vel ikke kiendte *Jehovah*, men skulde dog see sig nævnet af *Jehovahs* Propheter, og være et Redskab i Hans Haand saavel til at tugte Babel, som til at udfrie Israels Folk, saa det hedde til *Jerusalem*: du skal opbygges, og til *Templet*: du skal grundes! Esa. 44–47.

Nu skedte det, over hundrede Aar derefter, at *Perserne*, som hidtil var et ubetydeligt Bjerg-Folk, kom under deres Konge *Cyrus* til at spille Mester i Asien, dem var det, som, tilligemed Mederne, indtog Babylon, og |A:86| sit første Regjerings-Aar lod Kong *Cyrus* et Brev udgaae over hele sit Rige, hvoraf Indholden var: Herren, Himmels Gud, haver givet mig alle Riger i Landet, og Han har befalet mig, at bygge Sig et Huus i Jerusalem, som er i Juda, hvem er iblandt eder, som er af Hans Folk, Herren Hans Gud være med ham, og han drage op! Saa drog de da hen, alle de, hvis Hjerte Herren rørde, med *Serubabel*, som var en Sønnesøn af *Jechonias*, og den ganske Forsamling var To og Fyrgetive Tusinde, Tre Hundrede og Tresindstive, og *Cyrus* gav dem alle de Kar, som vare tagne af Herrens Huus, og hver, som vilde, gav af sin Formue til Herrens Gierning og Hans Huses Bygning. Esd. 1.

XXI. Det andet Tempel.

I det andet Aar efter at *Juda* Børn, som nu kaldtes *Jøder*, vare komne tilbage til Canaan, da lagde de Grund-Volden til et nyt Tempel, paa Gruset af det Gamle, som Kong *Salomon* bygde; men det gik i Lang-Drag med Arbeidet, saa Templet blev først færdigt mange Aar derefter. Dette kom først deraf, at de Hedninger som Assyriens Konger havde sendt hen at boe i de ti Stammers Land, som kaldte sig *Samaritaner*, og havde blandet *Jehovahs* Dyrkelse med deres Hedenskab, de |A:87| vilde nu have Tempel og Guds-Tjeneste tilfælles med *Jøderne*, og da *Jøderne* vægrede sig derved, og der var kommet en ny Konge i Persien, da udvirkede *Samaritanerne* en Forordning hos ham, som forbød *Jøderne* at fuldføre Templet. Den Konge døde snart, men *Jøderne* lode dog Arbeidet hvile, og tænkte immer, at den rette Tid var endnu ikke kommet, indtil Herren straffede dem, ved Propheten *Haggai*, og sagde: I siger, det er endnu ikke betimeligt at bygge Herrens Huus, som om det kunde være betimeligt, at I boer i hvælvede Sale, medens mit Huus ligger i Gruset! Nei, gaaer op paa Bjergget, fælder Træer, og bygger paa Huset; da skal det tækkes mig, og min

Herlighed skal aabenbares! Da skammede de sig, baade *Serubabel* og Folket, og tog Mod til sig, og lagde Haand paa Værket, og det lykkedes, og skiondt de Ældste, som havde seet Kong *Salomons* Tempel, sukkede over, at det Ny var som ingen Ting derimod, saa trøstede Herren dem dog snart med de Ord, ved Propheten *Haggai*, at det andet Tempels Herlighed skulde alligevel blive større end det Førstes, ved *Hans* Komme, som de Bedste længdes efter! Esd. 3–6. Hag. 1. 2.

A:88

XXII. Nehemias.

Der var en Jøde, ved Navn *Nehemias*, som var blevet en mægtig Mand hos Kongen af Persien, og var han Mund-Skænk, men da han spurgde den Tidende fra Jødeland, at *Jerusalem* laae, uden Mure, aaben for sine Fiender, og at Jøderne vare underkuede af *Samaritanerne* og deres Hjelpere, da gik det ham nær til Hjerte, og han bad Gud om Naade for Kongens Ansigt, og han bad Kongen om Forlov til at besøge sit Folke-Færd i Jerusalem, og opbygge Stadens-Mure. Gud rørde ogsaa Kongens Hierte, saa han sagde Ja, og Nehemias kom til Jerusalem, med Kongens aabne Brev, som en Fyrste i Landet, og begyndte at bygge. I Førstningen drev Jødernes Fiender kun Spot dermed, og sagde: springer en Ræv over disse Mure, da river han dem ned; men da de saae, at Arbeidet gik rask fra Haanden, da lagde de Raad op imod Jerusalem, og imod Nehemias, og kom dog ingen Vei dermed, thi Herren var med Nehemias, saa han lod sig hverken forskrække, eller besnære, men stod som en Mand, og gik klogelig til Værks, og lod Hælvdén af sit unge Mandskab staae under Vaaben fra Morgen til Aften, mens de Andre arbeidede, indtil Muren var færdig, og Portene hængte, og Sta|A:89den sikker. Da faldt Modet paa alle Jødernes Fiender, saa de lod dem være i Fred; thi nu kjendte de Hans Haand, som boer i det Høie, og gjør hvad han vil, som i Himmelen saa og paa Jorden! Neh. 1–6.

XXIII. Grækerne og Alexander den Store.

Der ligger et Land sydost i Europa, som hedder *Grækenland*, og der boede Hedninger i gamle Dage, som blev berømte i Verden, og er det endnu, for deres deilige Viser og Sange, for deres kloge Tanker, og de mange mandelige Gierninger, og konstige Ting, som de gjorde, hvorom der er skrevet mangfoldige Bøger, baade paa deres eget og paa fremmede Sprog. Disse Græker fik omsider en Konge over sig, som de kaldte *Alexander den Store*, og han var en vældig

Krigs-Mand, og havde Lykken med sig, saa han sloges i Asien med den Persiske Konge, der dog havde Krigs-Folk i hundrede Tusind-Tal, og Alexander med sin Haand-Fuld Græker vandt Seier, og fik Over-Haand, saa Perserne mistede Herredømmet, og blev, tilligemed alle de andre bekiendte Folk i Asien, selv Grækernes Undersaatter. Alexander kom ogsaa til *Jerusalem*, og var meget vreed paa Staden, fordi den var blevet Perserne tro, |A:90| men da *Jaddua*, som dengang var Ypperste-Præst, gik ham imøde, i sin Tempel-Klædning, i Spidsen for Stadens Indbyggere, og bad om Fred; da rørde Gud den stolte Konges Hjerter, saa han bøiede sig for *Jehovah*, og sparede Staden, og viste Jøderne megen Yndest.

Alexander levede imidlertid kun kort, og strax efter hans Død opløstes det store Rige, han havde oprettet, ved Uenighed imellem hans fornemste Generaler, og medens En af disse, *Ptolomæus*, stiftede et nyt Rige i *Ægypten*, stiftede en Anden, *Seleukus*, sig et i *Syrien*, og der var siden idelig Krig imellem de Ægyptiske og Syriske Konger, især om *Jødeland*, der følgelig maatte skifte Herrer, saa tit som Krigs-Lykken vendte sig. Længe viste imidlertid de nye Kongeslægter megen Skaansel mod Jerusalem, Ærbødighed for Templet der, og Agtelse for Jøderne, som nu i alle Stæder fik lige Borger-Ret med Grækerne, og udgjorde især en stor Deel af Indbyggerne i de tvende nye Hoved-Stæder, som siden ere blevne meget navnkundige, *Alexandrien* nemlig i Ægypten, og *Antiochien* i Syrien! Joseph. XI. 8. XII. 1. 3. 6.

XXIV. Makkabæerne.

De Syriske Konger havde omsider faaet Overhaand i Jødeland, og En af disse, ved |A:91| Navn *Antiochus*, udplyndrede Templet, og vilde tvinge Jøderne til at bryde Mose-Loven, og at ofre til Afguderne. De Ugudelige iblandt Jøderne gjorde gierne hvad Kongen vilde, og Andre gjorde det af Frygt for Spot og Skade, men dog blev Mange deres Fædres Gud og Loven troe, og vilde heller lade Livet, end falde fra den sande Gud, og knæle for Afguder. Blandt disse var ikke blot en gammel Skrift-Klog, ved Navn *Eleasar*, som ved sin standhaftige Død for Guds Sandhed gav et lysende Exempel for de Unge, men der var ogsaa en Kvinde, en Moder med sine syv Sønner, som alle taalde Døden uden Frygt, og opmuntrede hinanden til Bestandighed, med den trøstelige Vished, at deres Gud var baade god og almægtig, og vilde engang opreise deres Legeme af Jorden, som de nu opoffrede for en god Samvittighed, og til den levende Guds Ære, som gav Mennesket Liv og Aande, og som gav Abrahams Folk sine hellige Bud, med Løfte paa evig Velsignelse!

Snart opvakde Herren da ogsaa en Befrier for sit undertrykte Folk og for sin vanærede Helligdom, og Hjælpen kom, som det

sædvanlig er Guds Maade, fra en Side, hvor man ventede den mindst.

Der var nemlig en lille By i Jødeland ved Navn Modin, og der boede en gudfrygtig **A:92**Mand, en Præst ved Navn Mattathias, med sine fem Sønner, og han saae de Gudsbespottelser, som skedte i Juda og Jerusalem, og han sagde: Gud bedre mig! hvorfor er jeg født til dette, at see mit Folks og den hellige Stads Fordærvelse, og at sidde stille, da den gives i Fiendernes Haand, og Helligdommen i de Fremmedes Haand, og see! vore hellige Ting, og vor Deilighed og vor Herlighed er ødelagt, og Hedningene have vanhelliget dem, hvorefter skulle vi da længere leve? og han med sine Sønner sønderrev deres Klæder, og sørgede saare. See da kom de Mænd ogsaa til Modin, som skulde tvinge Folket til at offre paa Afguders Altre, og de fristede Mattathias, og det var forgiæves, men der en jødisk Mand for Alles Øine gik frem at offre paa Alteret, da blev Mattathias nidkiær i Aanden, og han blev hastig efter Retten, og løb frem, og slagtede ham ved Alteret, og den Kongens Mand, som nødte dem til at offre, ihjelslog han i den samme Time, og kastede Altret omkuld, og raabte over Staden med høi Røst, og sagde: hver, som er nidkiær efter Loven, og holder Pagten, han drage ud efter mig. Saa flyede han og hans Sønner paa Bjergene, og forlode hvad de havde i Staden, og der sankedes til dem de Vældige, Stærke af Israel, hver, som godvillig holdt ved **A:93**Loven, og der de havde faaet en Hær, da sloge de Syndere i deres Vrede, og uretfærdige Mænd i deres Hastighed, og nedbrøde Afguders Altre, og forfulgte Hofmodigheds Børn, og den Handel lykkedes ved deres Haand, thi den var af Herren. Og der Mattathias Time kom, at han skulde døe, da sagde han til sine Sønner: nu Børn! værer nidkiære for Loven, og vover eders Liv for Fædrenes Pagt, kommer vore Fædres Gierninger ihu, som de gjorde i deres Slægter, og betænker det saa, Slægt efter anden, at alle de, som haabede paa Herren, ere ikke blevne afmægtige, og frygter ikke for en syndig Mands Ord, thi hans Herlighed skal komme til Skarn og Orme. Og han satte sin Søn, Judas Maccabæus, den Vældige, til Krigsøverste, og sin anden Søn, den forstandige Simon, til Raadgiver, og han velsignede dem, og blev lagt til sine Fædre. Saa førte Judas og hans Brødre Herrens Krig, og han var uforsagt paa Stridens Dag, og saae ikke til sin Hobs Ringhed, thi han sagde: der er ingen Forskjel for Gud i Himlen derpaa, at frelse ved mange eller ved faa; thi Seier i Krig kommer ei af Hærens Mangfoldighed, men Størken er af Himmelen, vi stride for vores Sjæle og vore Rette. Og Herren gav de Syriske Stridsmænd i sine **A:94**Tieneres Vold, og Judas fik Magt, og drog op til Jerusalem, og rensede Helligdommen, og holdt Høitid med Glæde, og med Lovsang til den Gud, som hjælper i Nød og frelser af Angest, som er nær hos alle dem, der kalde paa Ham i Sandhed, som gjør hvad de Gudfrygtige begiære, som hører deres Skrig, og hjælper

dem. Og det var Kong Antiochus, han havde hørt om en Stad i Persialand, som havde et Tempel, og som var herlig med Rigdom, Sølv og Guld, og han drog op at berøve den, men Bymændene stode hardt imod, og han flydde, og der han drog hjemad til Babylon, da hørde han Tidende om alt Det, Judas havde gjort i Jødeland og i Jerusalem, da blev han forfærdet og saare beklemmt, og faldt paa Sengen, og Sorg fortærede ham, og han kom ihu alt det Onde, han havde bedrevet, og hans Bespottelse mod Helligdommen, og han omkom ynkelig med Bedrøvelse i det fremmede Land.

Vel faldt Judas omsider i et Slag, og Krigen førdes med foranderlig Lykke, men Jøderne beholdt dog Frihed til at tjene deres Fædres Gud, og En af Makkabæerne, *Johannes Hyrkanus*, Simons Søn, undertvang endog *Edomiterne* eller *Idumæerne*, som nedstammede fra Jakobs Broder **A:95***Esau*; men han misbrugde sin Lykke, i det han tvang *Idumæerne* til, udvortes at dyrke *Jehovah*, skøndt de ikke troede paa Ham, og Jøderne misbrugde deres Frihed til indbyrdes Krig og Feide, hvorved de i *Romerne* fik nye og strænge Herrer! 1. Makk. 1–4. 2. Makk. 6. 7. Joseph. XII. 7–19. XIII. 17.

XXV. Romerne og Keiser Augustus.

Det *Persiske* Rige var større end det *Babyloniske*, og det *Græske* Rige under *Alexander* var igien større end det *Persiske*; men det *Romerske* Rige blev dog det Allerstørste, og var det fjerde Rige, som *Daniel* spaaede om, at det skulde være ligesom Jern og Staal, til at udhamre og knuse alt Andet.

Dette Rige havde sit Navn af en Stad, der hedder *Rom*, og ligger sydvestlig i Europa, i det Land *Italien*, og er endnu en stor og navnkundig Stad, og Folket i Rom var fra Først af kun en Haand-Fuld Røvere, og andre Løs-Giængere, men blev siden en Blanding af allehaande Italienske Stammer, og havde Lykken med sig, saa de indtog ikke blot hele Italien, men efterhaanden baade Grækenland, Syrien, Ægypten, og alle Landene omkring *Middel-Havet*, som dengang udgjorde hele den egenlige Folke-**A:96***Verden*, hvor der var ordenlige Byer og Riger!

Vel havde Jøderne, ligefra Judas den *Makkabæers* Tid, holdt Venskab med Romerne, men det var Romernes gamle Vane, ved den første gode Leilighed at opkaste sig til Herrer over deres saakaldte Venner, og da nu to Brødre af Makkabæernes Slægt stredes om Thronen i Jerusalem, kom den Romerske General *Pompeius* derhen, for at bilægge Trætten, men gjorde det saaledes, at Jøderne herefter maatte kiende Romerne for deres Herskab, og skatte til dem.

Der var imidlertid en *Idumæer*, ved Navn *Antipater*, som med

Guld og Smiger saaledes vandt de Romerske Høvdingers Gunst, at han temmelig uindskrænket beherskede Jødeland, og hans Søn *Herodes* blev endelig gjort til Konge i Jerusalem, af den berømte *Augustus*, som paa denne Tid opkastede sig til Keiser i Rom. Joseph. XIV. 1–26. XV. 10.

XXVI. Jødernes hellige Skrift.

Moses beskrev i Lov-Bogen, ikke allene Israels Udgang af Ægypten, med Vandringen og Lov-Givningen i Ørken, men ogsaa, ved særdeles guddommelig Bistand, Verdens Oprindelse, Menneskets Synde-Fald, Synd-[|A:97](#)Floden, og Herrens Førelser med sit Folks Stam-Fædre: *Abraham*, *Isak* og *Jakob*. Siden fortsattes Israeliternes Historie fra *Moses* til *Nehemias* af ubekjendte Forfattere, blandt hvilke dog *Josva* og *Samuel* udentvivel har været. Endelig efterlod baade *David*, og mange af Propheterne i Juda-Riget egne Bøger, fulde af Herrens Ord og Aabenbaringer, og derfor inddeelte Jøderne paa Christi Tid deres hellige Skrift i *Mose-Lov*, *Propheterne* og *Psalmerne*.

Alle disse Bøger, saavel som Nogle af *Salomon*, vare skrevne paa *Ebraisk*, som Israeliternes Moders-Maal, og paa dette deres Grund-Sprog have vi endnu alle disse Bøger, som vi med eet Ord kalde det *Gamle Testamente*, men da det *Græske Sprog*, efter *Alexander* den Stores Tid, ogsaa i Asien blev det almindelige Bog-Sprog, og da *Alexandrien*, som nu blev den Græske Lærdoms Sæde, var stærkt bebygget af Jøder, saa blev ogsaa Jødernes hellige Skrift oversat paa Græsk, og dette Værk er endnu til, under Navn af de *halvfjerdsindstyve Fortolkeres Oversættelse*. Lov-Bogen blev oversat kort efter *Alexanders* Tid, men om det Øvrige veed vi kun, at det længe før Christi Dage var til paa Græsk, og heri [|A:98](#)spore vi Guds besynderlige Forsyn, som saaledes baade aabnede Hedningerne Adgang til sand Guds Kundskab, og banede Veien for *Christendommen*, som skulde beskrives og mest udbredes paa det Græske Sprog. Joseph. XII. 2.

XXVII. De skriftkloge Phariseer og Sadducæer.

Hos intet af alle Oldtidens Folk var Bog-Læsning saa almindelig, og Skrift-Klogskab eller Videnskabelighed saa udbredt, som hos Jøderne; thi de havde en hellig Skrift lige fra *Moses* Tid, som idelig voxde, og som hele Præste-Stammen skulde være hjemme i; ja det var udtrykkelig befalet, at Loven skulde høirøstet oplæses i hele Folkets Paahør.

Under Fangenskabet i Babel, da Folket levede adspredt i

Hedningernes Stæder, uden Tempel og ordenlig Guds-Tjeneste, har man sikkert begyndt med at indrette egne Huse til Forsamling om *Sabbathen*, og disse Huse, som kaldtes *Synagoger*, vare siden hellige Samlings-Steder, ligesom vore Kirker, hvor der blev bedet, og oplæst Stykker af Loven og Propheterne, med Formanings-Taler til Folket.

Da der nu i flere Aarhundreder: fra **A:99** Bygningen af det andet Tempel, indtil Keiser Augusti Dage, ikke opstod nogen ny Prophet, eller skedte noget Tillæg til den hellige Skrift, saa blev de Skrift-Kloge, eller Bog-Lærde, Folkets eneste Lærere, og de skattede, læste og fortolkede naturligviis Skrifterne, eftersom de havde Tro og Forstand til.

Iblandt disse Skrift-Kloge er især to Partier blevet navnkundige: *Pharisæerne* og *Sadducæerne*, som lige fra de første Makkabæers Tid, bestreed hinanden, med bittert Fiendskab.

Pharisæerne gjaldt for de Hellige, thi baade antog de hele Skriften for guddommelig, priste *Jehovahs* underlige Gierninger, og drev paa en strængere Levemaade, og flittigere Guds-Dyrkelse, end selv Loven foreskrev, og disse stod i mest Anseelse hos Folket, som de ogsaa trøstede, baade med at forkynde Opstandelsen fra de Døde, og med at nære Forventningen om den guddommelige Befrier, den store *Dauids Søn*, eller *Messias*, det er: Christus, som Herren ved Propheterne havde Lovet sit Folk.

Sadducæerne var derimod ligesaadanne Folk, som de der nu kalde sig selv de *Oplyste*; thi de ringeagtede Propheterne, antog kun *Loven* for hellig, taledede stolte Ord om deres egen Styrke og Fornuft, og vilde In**A:100**tet vide af de Dødes Opstandelse, eller Guds Dom, men indbildte sig, det gjaldt kun om at slippe ustraffet og uskiæmmet giennem Verden, da Alt havde Ende med Døden! Joseph. XIII. 9. 18. XVIII. 2.

Men medens de Bog-Lærde kivedes om Skrifterne, var Tiden kommet, da *Jehovah* klarlig vilde opfylde sit det gode Ord, som Han havde talet til Abraham, Isak og Jakob, til Moses, David, og alle Propheterne; og medens Sadducæerne haardnakked paastod, der var ingen Engle til, da udsendte Gud sin Engel, til at forkynde det *Gamle Testamentes* Fuldendelse, og det *Ny Testamentes* Begyndelse!

Tredie Hoved-Stykke.

Om den Apostoliske Kirke i det Ny Testamente.

I. Præsten Zacharias.

Under alle Omskiftelser var Præstedømmet dog blevet hos Aarons Æt, og nu skedte det, under Kong Herodes, at da en gammel gudfrygtig Mand iblandt Præsterne, ved Navn **A:101***Zacharias*, en Dag forrettede sit Embede inde i Templets Helligdom, da saae han, med Forskrækkelse, at der stod en Guds Engel ved Alteret; men Engelen talede til ham, og sagde: frygt ikke, *Zacharias!* du er bønhørt, og din Hustru, *Elisabeth*, skal blive Moder til en Søn, som du skal kalde *Johannes*, og Guds Aand skal være over ham fra Barnsbeen, som over *Elias*, saa ved ham skal Mange af Israels Børn omvendes til Herren, deres Gud, Vantroen vige for ret Forstand, og Herrens Folk forberedes! Da *Zacharias* imidlertid tvivlede, og forlangde et Tegn paa, at det skulde virkelig skee, da straffede Engelen ham, og sagde: jeg er Guds Tjener, *Gabriel*, udsendt til dig med denne glædelige Tidende, men siden du ikke troer mig paa Ordet, skal du være stum, til det skeer, som jeg sagde!

Zacharias kom nu maalløs ud af Templet, til Folkets Forbauselse, og han var stum, indtil Sønnen blev født, efter Engelens Ord; men da man trættes om, hvad Barnet skulle hedde, da tog *Zacharias* en Tavle, og skrev derpaa, at Barnet skulde hedde *Johannes*, og strax blev hans Tungebaand løst, saa han talede lydelig, og Guds Aand kom over ham, saa han spaaede om de store Ting, som nu skulde skee paa Jorden, og sagde **A:102**iblandt Andet: du, Barnlille! skal kaldes den Høiestes Prophet, thi du skal være Herrens For-Løber, og bane ham Veien, og give Folket Forstand paa Frelsningen, som skeer ved Syndernes Forladelse, af Guds inderlige Barmhertighed, og ved Morgen-Røden fra det Høie, som er oprundet til Lysning for os i Mørket og i Dødens Skygge-Dal, til at styre vore Trin paa Fredens Vei! Luc. 1.

II. Jomfru Marie.

Førend *Johannes* endnu var født, aabenbarede Engelen *Gabriel* sig for en Jomfru af *Davids* Æt, som hedd *Marie*, og boede i den lille By *Nazareth*, hvor hun var forlovet med en Tømmer-Mand, som hedd *Joseph*, og nedstammede ligeledes fra Kong *David*. Engelen velsignede *Marie*, og forkyndte, at hun skulde blive Moder til en Søn, hvis Navn hun skulde kalde *Jesus*, og han, sagde Engelen, skal være stor, og kaldes den *Høiestes* Søn, og Gud Herren skal give ham hans Fader *Davids* Throne, og han skal regiere over Jakobs Huus evindeligt! Men, sagde *Marie*, forundret, hvorledes det? jeg er jo ikke gift. Den *Hellig-Aand*, svarede Engelen, skal komme over dig, og den Høiestes Kraft skal overskygge **A:103**dig; derfor skal ogsaa dit hellige Foster kaldes *Guds-Søn!* Da sagde *Marie*, troende, see, jeg er Herrens Tjenerinde; det times mig efter dit Ord!

Der var spaaet, at *Christus* skulde fødes i *Bethlehem*, i *Davids* Stad, og, for at det kunde skee, magede Herren det saa, at den Romerske Keiser *Augustus* befoel, der i dette Aar skulde giøres Mand-Tal over alle Jødelands Indbyggere, og at de skulde møde i deres Fædrene-Byer, for der at indføres i Mand-Tallet. Desaaarsag maatte *Joseph* og *Marie* reise op til *Bethlehem*, til deres Stam-Fader *Davids* By, og da der ikke var Rum i Værelserne til dem, maatte de tage Natte-Ly i en Stald.

Her, i Stalden, blev Verdens Frelser, Guds Søn, *Jesus Christus*, født ved Natte-Tide, og hans Moder svøbde ham, og lagde ham i en Krybbe! Luc. 1. 2.

Til Minde herom holde de Christne aarlig, ved Vinter-Soelhvervs Tid, naar Dagene atter begynde at længes, en glædelig Fest, som vi Nordiske Folk kalde *Julen*, og da sang de Gamle:

1 Et Barn er født i Bethlehem,
Bethlehem;
Thi glæder sig Jerusalem!
Halleluja, Halleluja!

2 |A:104 Han lagdes i et Krybbe-Rum,
Krybbe-Rum;
Uden Ende er Hans Herredom!
Halleluja, Halleluja!

og ydermere sang vore sidste Fædre:

1 O Herre! al Verdens Skaber god!
Hvor est Du kommen i stor Armod!
Paa Hø og Straa ligger her Du ned
For Oxe og Asen i Uselhed!
Var Verden end dobbelt saa vidd og lang,
Den var dog Dig en Seng vel trang,
Og Dig ikke værd, var den end fuld
Af Ædel-Stene, Perler og Guld!

III. Hyrderne ved Bethlehem.

I den Nat, da *Jesus* blev født, var der nogle Hyrder i Nærheden af Bethlehem, som under aaben Himmel holdt Vagt over deres Hjord, og med Eet blev de omstraalede med Herrens Herlighed, og hans Engel stod hos dem, og sagde: frygter ikke! thi det er den glædelige Tidende for hele Folket, jeg har at melde eder, at i Dag er eders Frelser, den Herre Christus, født i Davids Stad, og det skal være eder Kiende-Mærket, at han ligger som et Svøbelse-Barn i en

Krybbe! I samme Øieblik blev der fuldt af Engle hos dem, og de sang med Fryd om Hans Herlighed, som boer i det Høie, om Freden, **A:105**Han skabde paa Jorden, og om Naaden, Mennesket fandt for hans Øine!

Saasart dette Syn var forsvundet, skyndte Hyrderne sig til Bethlehem, hvor de fandt Barnet i Krybben, hos Marie og Joseph, og fortalte, hvad der var dem aabenbaret, og derpaa gik de tilbage til deres Hjord, med Lov-Sang til Gud for Alt hvad de havde seet og hørt! Luc. 2.

IV. Stjerne-Kigerne fra Øster-Leden.

Nogen Tid efterat *Jesus* var født, fik Kong *Herodes* i Jerusalem, og alle hans Tilhængere, en stor Forskrækkelse, thi der kom Fremmede tilbyes i et forunderligt Ærende; og det var Stjerne-Kigere fra Øster-Leden, som kom, og spurgde: hvor er han at finde, den nyfødte Jødernes Konge; hvis Stjerne vi have opdaget i Østen, og komme derfor nu at tilbede ham? Herodes lod strax alle Hoved-Stadens Præster og Skrift-Kloge sammenkalde, for at udfritte af dem, *hvor* Christus skulde fødes, og fik da at vide, at, efter Spaadommene, skulde det være i *Bethlehem*. Derpaa havde han en hemmelig Samtale med Stjerne-Kigerne, hvorved han paa det Nøieste underrettede sig om Tiden, naar Stjernen var kommet tilsyne, og gjorde den Aftale med dem, at, hvis de fandt Bar**A:106**net i Bethlehem, skulde de melde ham det, for at ogsaa han kunde komme hen og tilbede Det!

Nu reiste da Stjerne-Kigerne videre til Bethlehem, men da de kom did, var Stjernen der alt, og stod over Huset, hvor Barnet var inde, og ved Synet deraf blev de Reisende sjæleglade, gik ind, fandt Barnet med Hans Moder Marie, faldt paa Knæ, og tilbad ham, og offrede ham Gaver: Guld, Røgelse, og Myrrha! De vendte imidlertid ikke tilbage til *Herodes*, men reiste, efter en Aabenbaring i Drømme, hjem ad en anden Vei. Math. 2.

Disse Stjerne-Kigere kalde de Christne, efter et gammelt Sagn, *de hellige tre Konger*, og indtil vore sidste Fædres Tid helligholdt alle de christnede Hedning-Stammer aarlig en Dag, til et glædeligt Minde om disse *de første Hedninger*, som tilbad *Jesus Christus*.

V. Kong Herodes, og Barnet i Bethlehem.

Idumæeren *Herodes*, var et af de falskeste, mistænkeligste, og mest blodtørstige Umennesker, man kiender, havde paa det Grusomste udryddet Makkabæer-Slægten, og hør**A:107**de aldrig saasart tale om den store Konge-Søn herovenfra, før han fattede det ligesaa

latterlige som ugudelige Forsæt at myrde ham i Svøbet. Derfor udfrittede han Stjerne-Kigerne om hans Fødsels-Tid, og da han mærkede, de ikke kom tilbage, greb den Hjerteløse til det fortvivlede Raad, at lade myrde alle Børn paa to Aar, og derunder, i Bethlehem og dens Om-Egn! Men iblandt dem var *Jesus* ikke; thi saasnart Stjerne-Kigerne vare afreiste, havde den alvidende Gud, ved en Engel, aabenbaret *Joseph* i Drømme, den Fare, som truede, og befalede ham, strax at flygte til Ægypten med Barnet og Marie.

Der staaer ikke skrevet, hvorlænge *Joseph* var i Ægypten, men kun, at Herrens Engel, efter nogen Tids Forløb, igien aabenbaredes for *Joseph* i Drømme, og sagde: tag Barnet og hans Moder, og reis tilbage til Israels Land, thi de er nu døde, som stode Barnet efter Livet! Saa reiste *Joseph* til *Nazareth*, og boede der, og Barnet voxde, under Guds Velbehag, kraftig i Aanden, og fyldtes med Viisdom. Math. 2. Luc. 2.

Saaledes frelstes da Barnet i Bethlehem, men Kong *Herodes* døde gruelig, som han havde levet, fortvivlet over Smerterne, som sønderleed hans Indvolde, og over den Tanke, at hans Døds-Dag vilde være en Glædes-Dag for hele Landet. Det sidste stræbde han vel at forhindre, ved den Befaling, at saasnart han var død, skulde man myrde en Mængde fornemme Jøder, som han havde sat i Fængsel blot for det Samme; men hans Efterlevende gav tvertimod alle disse Fanger strax deres Frihed, og gjorde saaledes Uhyrets Døds-Dag dobbelt glædelig. *Joseph*. XVII. 8. 10.

VI. Guds Søn i Templet.

De ypperste Skrift-Kloge holdt ligesom en Høi-Skole i Jerusalems Tempel, og da *Jesus* var tolv Aar gammel, tog *Joseph* og Marie ham med sig op til Jerusalem, hvor de aarlig, efter Loven, helligholdt Paaske-Festen; men da de reiste hjem, blev *Jesus* i Templet, dog uden deres Vidende; thi de tænkte, han var fulgt med Nogle af deres Bekjendtere fra Nazareth. Da de imidlertid ikke fandt ham, vendte de tilbage til Jerusalem, at lede ham op, og fandt ham omsider, den tredie Dag, i Templet, siddende midt i en Samtale med de Skrift-Kloge, som alle faldt i Forundring over Dybden baade i hans Spørgsmaal og Giensvar! Forbauset over at finde ham i dette Selskab, sagde Marie til ham: Søn! hvordan kunde du nænne det! vi have ledt saa ængstelig efter dig! Hvorfor lede efter mig **A:109**svarede *Jesus*, kunde I ikke nok vide, jeg maatte være hos min *Faders!* de forstod ham dengang ikke, men han stod op, fulgde hjem med til Nazareth, og, skiøndt hans Viisdom voxde i Dage-Tal, saa var han dog lige ydmyg, og yndelig for Alle. Luc. 2.

VII. Johannes den Døber.

Zacharias og Elisabeths Søn *Johannes* var fra Barns-Been en prophetisk Gaade, og fælde sig, ligesom *Elias*, kun hjemme, naar han var ene med Gud i Ørken! Han smagede, efter Engelens Bud, aldrig Viin, eller anden stærk Drik, men Aanden var stærk over ham, og af Aandens Drift fremtraadte han, henimod tredive Aar gammel, ved *Jordans* Færge-Steder, som en prophetisk Prædikant: en Tordner mod al Synd og Falskhed, men en Trøster for alle dem, som frygtede Gud, og forventede Frelseren! Det var dengang Nyt i Jødeland, thi i langsommelig Tid havde Folket kun hørt Pharisæer og Sadducæer, som vel vidste hvad der stod skrevet, men havde hverken Sind eller Tunge til at føre Ordet: Guds Ord, som er Liv og Aand; og derfor mylrede der nu omkring Johannes i Ørken af allehaande Folk, baade gode og slette, som vilde høre ham, der førde det levende Ord i Aandens Kraft, med Propheternes Tunge. **A:110** Da han nu ogsaa klarlig forkyndte, at Timen var for Haanden, da Guds store Forjættelser skulde opfyldes, og da han døbde alle dem, som bekiendte deres Synder, til Borgere i det himmelske Rige, som skulde nu bradt oprettes paa Jorden; saa blev det snart en almindelig Formodning, at han selv var *Christus*, Frelseren, som skulde komme; men da de Store i Jerusalem omsider ved et høitideligt Gesandtskab forelagde ham Spørgsmaalet derom, da sagde han reent ud, at han var ikke *Christus*, men kun den *Røst i Ørken*, som Propheterne havde spaaet, skulde bane Herrens Vei. Jeg døber vel med Vand, sagde Johannes, men efter mig kommer min Over-Mand, hans Skoe-Baad er jeg ikke værdig til at løse, og Han skal døbe med den Hellig-Aand og Ild! Math. 3. Marc. 1. Luc. 3. Joh. 1. 3.

VIII. Jesus fra Nazareth.

Vi veed Intet om Jesus fra hans tolvte Aar, til hans Tredivte, da han kom til *Jordans* Flod, for at lade sig døbe af *Johannes*! Denne vidste endnu ikke, at *Jesus* var den *Christus*, der skulde komme, men han vidste dog Nok, til at forundres over *Jesu* Begiæring, og sagde: kommer Du til mig, jeg som kunde selv behøve at døbes af Dig! Da imidlertid *Jesus* forsikkrede *Johannes*, **A:111** at det skulde saa være, fandt han sig deri, og saa snart Jesus steeg op af Vandet, see, da aabnede Himmelen sig over ham, og Guds Aand nedsvævede som en Due over ham, og der kom en Røst fra Himmelen, saa lydende: Denne er min Søn, den Elskelige, i hvem Jeg finder Velbehag! Da forstod *Johannes*, at *Jesus* var Verdens Frelser, thi det var ham aabenbaret: Den, paa hvem du seer Aanden neddale, ham er det,

som døber med den Hellig-Aand! Math. 3. Joh. 1.

IX. Herrens Fristelse af Djævelen.

Efter sin Daab fordybede *Jesus* sig i den vilde Ørk, hvor han fastede i fyrretive Dage, og fyrretive Nætter, og da han derpaa følte Hunger, fremstillede Guds og Menneskets Fiende, som vi kalde Djævelen, sig for ham, fristede ham, og sagde: er du *Guds Søn*, da gør med et Ord disse Stene til Brød! Men *Jesus* svarede ham kun: der staaer skrevet: Mennesket lever, ei af det blotte Brød, men af hvert Ord, som udgaaer af Guds Mund!

Derpaa tog Djævelen ham med sig til den hellige Stad, og stillede ham paa Tempel-Svalen, og sagde: er du *Guds Søn*, da styrtdig ned; thi der staaer jo skrevet, at Han vil beskikke sine Engle til at bære dig paa Hæn|**A:112**derne, saa du ikke skal støde din Fod paa Steen! Men *Jesus* svarede blot: der staaer ogsaa skrevet: du maa ikke friste Herren, din Gud!

Derpaa tog Djævelen ham med sig op paa et himmelhøit Bjerg, og viste ham alle Verdens Riger, med samt deres Herlighed, og sagde til ham: alt dette vil jeg give dig, naar du vil knæle og tilbede mig! Da sagde *Jesus* til ham: pak dig, Satan! thi der staaer skrevet: du skal tilbede Herren, din Gud, og dyrke Ham alene!

Da veeg Djævelen fra *Jesus*, men Guds Engle var ved Haanden, og besørgede hans Nødtørft. Math. 4.

Disse underlige Ting er os fortalde, for at vi skal vide, at *Jesus* er den Kvindens Sæd, den Menneskens Søn, der stod, hvor Adam faldt, og knuste Hovedet paa den gamle Slange, der forførde Mennesket, saa vi skal betragte *Jesus*, som vor anden Stam-Fader, den anden Adam, hos hvem Menneske-Slægten kan vinde meer, end den har tabt, og finde Paradiset midt i Ørken; thi hvor det onde er borte, og Guds Engle omleire Menneskens Børn, saa de Intet savne, men glæde sig for Guds Ansigt, *der* er i Grunden altid et *Paradiis!*

A:113

X. Herrens Discipler.

Efter sin Daab og Fristelse, begyndte *Jesus* sin store Vandring, trindtomkring i Jødeland, helbredte kiærlig alle de Syge, der kom til ham, og taledede *Guds Ord*, med en Kraft og en Myndighed, og dog tillige med en Jævnhed, Mildhed og Sødhed, som nødvendig maatte henrive alle dem, der ikke selv forhærdede sig imod Sandheds Røst, og Kiærligheds Kluk; thi saaledes havde aldrig noget Menneske talet, saaledes havde Ingen i klare og levende Ord aabenbaret baade Guds og Menneskets hemmelige Raad, og dybe Ting. Derfor

strømmede ogsaa Folket til ham, i Tusind-Tal, hvor han vandrede, for at høre hans livsalige Ord; men de der fulgte ham stadig, i det Mindste til en Tid, kun dem kalde vi hans *Discipler* eller Læringer, og iblandt dem udvalgte han igien *Tolv*, som han kaldte sine *Apostler* eller Sende-Bud; thi dem havde han nærmest om sig, og gav dem særdeles Underviisning, fordi de skulde være hans overordenlige Vidner og Sende-Bud til alle Jordens Folke-Færd.

Blandt disse *tolv Apostler* maae vi igien særdeles lægge Mærke til *Tre*, som Han selv udmærkede, nemlig *Simon*, hvem han gav Til-Navnet *Petrus* eller Klippe-Manden, og *Zebedæi Sønner: Johannes* og *Jakob*, som han kaldte Boanerges eller *Torden-Børnene*, ligesom da ogsaa *Johannes* havde den mageløse Ære at kaldes Herrens *kiæreste Discipel!*

Disse *Tre* vare af Handtering *Fiskere*, da Herren antog dem til sine *Discipler*, og de laae dengang med deres Skibe tæt under Landet, paa den Galilæiske Sø. *Jesus* stod paa Strand-Bredden, omringet af en stor Folke-Stimmel, som vilde høre Guds Ord, men han traadte ned i Simons Skib, og bad ham lægge lidt ud fra Landet, thi han vilde sidde frit paa Skibet, medens han talede til Folket. Det gjorde *Simon* ogsaa, og Herren talede saalænge som han vilde, men da Han var færdig, sagde Han til *Simon*: roe nu ud paa Dybet, og fang Fiske! Mester! svarede *Simon*, vi har fisket hele Natten, til ingen Nytte; men, siden Du siger det, vil jeg dog udkaste Garnet! Som sagt, saa gjort, og Fiske-Fangsten blev saa stor, at *Simon* maatte vinke ad *Zebedæi Sønner*, som var i det andet Skib, for at faae Hjelp, og begge Skibene fik fuld Ladning, snart mere end de kunde bære!

Herover blev *Simon* saa forbauset, at han faldt paa Knæ for *Jesus*, og sagde: Herre! gaae fra mig, thi jeg er en syndig Mand; men *Jesus* svarede: nei, følger I kun med mig! Jeg vil gjøre eder til Folke-Fiskere! Da forlod de strax alle Ting og fulgte med ham! Luc. 5. Math. 4.

XI. Herrens Lærdom.

Naar Herren talede til Folket om hvad der skeer i Aandens usynlige Verden, da brugde han Lignelser, det vil sige: han lignede det Guddommelige og Usynlige ved noget Synligt og Menneskeligt, saa det kunde blive levende og fatteligt for dem, men sine *Discipler* forklarede han Lignelserne, naar de bad ham derom, og hvad Menneskene skal troe og gjøre, for at takkes Gud, og blive salige, det sagde han uden alle Omsvøb, og indprentede sine Tilhørere det paa alle muelige Maader.

Saa elskede Gud Verden, at Han hengav sin eenbaarne Søn, for at hver den som troer paa ham, skal ikke gaae forloren, men have

det evige Liv! disse Herrens Ord udsige i et kort Begreb *det Ny* i Hans Lærdom; thi det er alle rette Menneskers Frygt, at de ved Synden har tabt Guds Kiærlighed, og det er deres dybe Sorg, at *Døden* bortriver dem og deres Kiære, hvis Hjertes Lyst var at leve evindeligt! Det er derfor det *Ny Testamentes* velsignede Hemmelighed, at Guds eenbaarne Søn blev Menneske i *Jesus Christus*, og |A:116|døde for os, paa det vi kan leve evindeligt med ham, i den Herlighed, han havde hos Faderen, førend Verdens Grundvold blev lagt, og denne ligesaa glædelige som vidunderlige Forandring, lærde *Jesus*, skeer med de Mennesker, som troe paa ham, naar de i den hellige *Daab* gienfødes af Vand og *Aand* til Guds elskelige Børn.

Det følger af sig selv, at naar *Jesus* er *Guds* eenbaarne Søn, at der da er en *Gud Fader*, og at hvem der ikke troer paa den Gud som skabde Himmelen og Jorden, kan heller ikke antage Nogen for hans Søn; men det var ikke blot Troen paa Abrahams, og Isaks, og Jakobs Gud, Herren bekræftede, nei, han stadfæstede høitideligt alle de Ord, som *Moses* og *Propheterne* havde talet i *Jehovahs* Navn, som den eneste sande Guds Ord, og knyttede saaledes det *Ny Testamente* uopløseligt til det *Gamle*, saa det *Ny Testamente* er slet ikke Andet, end en guddommelig Forklaring af det *Gamle*, og en glædelig Opfyldelse af alle Dets store Spaadomme og Forjættelser, hvorfor ogsaa Aabenbaringen om *Jesus Christus* kaldes med eet Ord *Evangelium*, det er: et *glædeligt Budskab* fra Himlen, som giver det troende Menneske Lys og Liv til evig Trøst.

Jesus Christus lærde da, ligesom *Moses* og *Propheterne*, at vi skal elske Gud over |A:117|alle Ting, og elske vor Næste som os selv, og at kun denne kiærlige Forening med Gud gør Mennesket saligt; men *Jesus* lærde os tillige, at det kun er ved Troen paa ham, det syndige Menneske kan finde Naade hos Gud, udfries fra Syndens Herredømme, og vinde Magt til at elske Ham igien, som elskede os først; og denne Tro paa *Jesus* af Nazareth, som Guds og Jomfru Mariæ Søn, og som den mageløse *Guddoms-Mand*, der i *Aand* og *Sandhed* stifter evig Fred og kiærlig Forbindelse mellem den Himmelske Fader og Menneske-Slægten, denne Tro er det, som gjør de *Christne* til et eget Folk, kiendeligt fra alle Andre paa Jordens Kreds!

XII. Herrens Leve-Regler.

Hvadsomhelst I vil, at Menneskene skal gjøre mod eder, det Samme skal I gjøre mod dem!

Gaaer ind igiennem den snevre Port, thi til Fordærvelse er Porten vidd, og Veien breed, men Livets Vei er smal, og Porten snever. Math. VII. 12–14.

Lader Eders Lys skinne for Menneskene, saa de kan see eders gode Gierninger, og prise eders Fader, som er i Himmelen! Math. V. 16.

Elsker eders Fiender, ønsker godt over dem, som ønske ondt over eder, gjører |A:118| vel mod dem, som eder hade, og beder for dem som fornærme og forfølge eder, saa I kan være eders Himmelske Faders Børn, som lader sin Soel opgaae over Onde og Gode, og lader regne over Retfærdige og Uretfærdige! Math. V. 44.

Naar du giver Almisse, da lad ikke din venstre Haand vide, hvad din Høire gjør, saa din Gavmildhed skjuler sig, thi da vil din Fader, som seer i Løn, betale aabenlyst! Math. VI. 4.

Vaager og beder, at I ikke skal falde i Fristelse! Math. XXVI. 41.

Naar du gjør din Bøn, da gak ind i dit Kammer, og luk din Dør, og beed til din Fader, som er i det Skjulte! Math. VI. 6.

Sanker eder ikke Skatte paa Jorden, hvor Møl og Rust fortærer, og Tyve bryde ind og stjæle, men sanker eder Skatte i Himlen, hvor hverken Rust og Møl fortærer, eller Tyve brække ind og stjæle! Math. VI. 19.

Spørger ikke ængstelig: hvad skal vi æde, og hvad skal vi drikke, og hvad skal vi klæde os med, som kun er lutter hedenske Spørgsmaal; thi eders Himmelske Fader veed, at I have alt Saadant behov, og naar I kun fremfor Alt attraae Guds Rige, og hvad der er Ret for Ham, da faaer I alt Saadant i Tilgift! Math. VI. 31. VI. 33.

|A:119| Hvad jeg siger Eder i Hemmelighed, det gientager aabenlyst, og hvad jeg hvidsker eder i Øret, udraaber det paa Svalerne, og frygter ikke for dem, der ei kan slaae Sjælen men kun Legemet ihiel! Math. X. 27. 28.

Sælges ikke to Spurve for en Hvid, og dog falder end ikke en af dem til Jorden, eders Fader uadspurgt, og selv eders Hoved-Haar er alle talte! Frygter da kun ikke! I er Meer end mange Spurve, og Enhver som vil være mig bekiendt for Mennesker, den vil ogsaa jeg være bekiendt for min Fader i Himlene; men hvem der fornægter mig for Menneskene, den vil ogsaa Jeg fornægte for min Fader i Himlen! Math. X. 29–33.

Dette er kun Faa af de mangfoldige rene, og vise Leve-Regler, *Jesus* gav sine Tilhørere; men alle hans Bud kan indbefattes i de to store Bud: elsk Herren din Gud af Hjertens Grund, og af alle Kræfter; og elsk din Næste som dig selv! thi Kiærlighed er Fuldkommenheds Baand, og Lovens Fylde, og hvad man ikke gjør af Kiærlighed, det gjør man ikke af Hjertet, og dog seer Gud alene paa Hjertet, thi Gud *Fader* er *Kiærligheden* selv, saa at, om vi havde saa stærk en Tro, at vi kunde flytte Bjerge, om vi havde Engle-Klogskab, om vi gav alt vort Gods til de Fattige, og lod os levende brænde for Sandheds Be|A:120|kiendelse, men havde dog ingen Kiærlighed, da var vi dog ikke den Herres sande Discipler, som vidner: derpaa skal mine Discipler kiendes, at de have indbyrdes Kiærlighed! Joh. 13. 1.

XIII. Herrens Ordsprog.

Ord-Sprog kalde vi med et Fælles-Navn alle korte og fyndige Tanke-Sprog, der lade sig anvende paa mange Tilfælde, og kan tiltale Alle, skiøndt Alle ei forstaae dem lige godt, og Herrens Ord-Sprog skulde alle Christne tidlig indprænte sig, og idelig betænke. De mest i Øine Faldende er disse!

Held de Sørgende, thi de skal trøstes! Math. V. 4.

Held dem, som hungre og tørste efter Retfærdighed, thi de skal mættes! Math. V. 6.

Held de Barmhjertige, thi dem skal times Barmhjertighed! V. 7.

Held de Rene af Hjertet, thi de skal see Gud! V. 8.

Mister Saltet sin Kraft, hvormed skal det da saltes! V. 13.

Staden paa Bjerget kan ikke skjules! V. 14.

Man tænder ikke Lys, for at sætte det under Laag, men i en Stage! V. 15.

A:121 Du skal ikke sværge ved dit Hoved, thi du kan ikke gjøre eet Haar hvidt eller sort! Math. V. 36.

Eders Ja være Ja, og Eders Nei være Nei, thi jo meer der kommer til, des værre det er! V. 37.

Hvor Skatten er, vil Hjertet være! VI. 21.

Øiet er Legemets Lys! VI. 22.

See til, at du ikke tager Mørket i dig for Lys, ellers bliver Mørkheden stor! VI. 23. Luc. XI. 35.

Ingen kan tjene to Herrer! Math. VI. 24.

Er ikke dog Sjælen meer end Føden, og Legemet end Klæden! VI. 25.

Hvem af jer kan, med al sin Bekymring, sætte en Alen til sin Vext! VI. 27.

Bekymres aldrig for i Morgen; Dag haver Ondt nok med sin egen Deel! VI. 34.

Med den Skieppe I udmaale, skal eder igien maales! VII. 2.

Hvi seer du Splinten i din Broders Øie, men ei Bjelken i dit Eget! VII. 3.

Giver ei Hundene det Hellige, og kaster ei Perler for Svin! VII. 6.

Beder, saa skal eder gives! Leder, saa skal I finde! Banker paa, saa skal der lukkes op! VII. 7.

A:122 Hvem vil give sin Søn en Steen, naar han beder om Brød, eller en Snog, naar han beder om Fisk! Math. VII. 9.

Vogter eder for dem i Faare-Klæder, som indvortes ere glubende Ulve! VII. 15.

Voxer der Vin-Druer paa Tjørne, eller Figen paa Tidsler! VII. 16.

Det gode Træ bær gode Frugter, og det Raadne bær Slette! VII.

17.

Det Træ som ikke bær god Frugt, skal hugges om, og lægges til Ilden! VII. 19.

Lad de Døde begrave deres Døde! VIII. 22.

Ikke de Sunde, men kun de Syge, har Læge behov! IX. 12.

Man skal ikke sætte en ny Klud paa et gammelt Klædebon! IX.

16.

Høsten er stor, men Arbeiderne ere faa! IX. 37.

Giver for Intet, hvad I har faaet for Intet! X. 8.

En Arbeider er sin Føde værd! X. 10.

Værer snilde som Slinger, men troskyldige som Duer! X. 16.

Discipelen er ikke over Mesteren, eller Tjeneren over Herren! X.

24.

Intet er skjult, som jo skal opdages, og Intet er hemmeligt, som jo skal aabenbares! X. 26.

|A:123 Hvo som haver Øren at høre med, han høre! Math. XI. 15.

Splidagtige Riger forgaae, og splidagtige Huse forfalde! XII. 25.

Luc. XI. 17.

Hvem kan gaae ind i Kæmpens Huus, og tage hans Vaaben, uden først at binde den Stærke! XII. 29.

Af Hjertets Overflødighed taler Munden! XII. 34.

I sit Huus og Hjem er Propheten ringeagtet! XIII. 57.

Ikke hvad der kommer ind i Munden, men hvad der kommer ud af den, gjør Mennesket ureent! XV. 11.

Naar Blind leder Blind, falde Begge i Graven! XV. 14.

Hver Urt som ikke den himmelske Fader har plantet, skal med Rod oprykkes! XV. 13.

Uden I blive som Børn, komme I ingenlunde ind i Himmeriges Rige! XVIII. 3.

Hvem der fornedrer sig selv som et lidet Barn, det er den Største i Himmeriges Rige! XVIII. 4.

Der maa skee Forargelse, men vee det Menneske, som giver den! XVIII. 7.

Det er bedre at gaae eenøiet ind i de Levendes Land, end at have to Øine, og kastes i Ild-Svælget! XVIII. 9.

|A:124 Hvad Gud har sammenføiet, skal Mennesket ikke adskille! Math. XIX. 6.

Der er kun een God, og det er Gud! XIX. 17.

Et Reeb gaaer lettere giennem et Naale-Øie, end en Rig ind i Guds Rige! XIX. 24.

For Gud er Alting mueligt! XIX. 26.

Mange som ere de Første, skal blive de Sidste, og de Sidste de Første! XIX. 30.

Mange ere kaldte, men Faa er udvalgte. XX. 16.

Giver Keiseren det som Keiserens er, og Gud, det som Guds er! XXII. 21.

Gud er ikke de Dødes Gud, men de Levendes! XXII. 32.

I maae ikke kalde eder Vei-Ledere, thi Christus er den eneste Vei-Leder! XXIII. 10.

Hvem der ophøier sig selv, skal fornedres, men hvem der fornedrer sig selv, skal ophøies! XXIII. 12.

Jo længere Bøn for et Syns Skyld, des haardere Dom! XXIII. 14.

Hvem der sværger ved Himmelen, sværger ved Guds Throne, og ved Ham som sidder paa den! XXIII. 22.

Hvor Aadselet er, forsamles Ørnene! XXIV. 28.

Aanden er fyrig, men Kiødet skrøbeligt! XXVI. 41.

A:125 Sværd-Tægt gjør Mand-Slæt! XXVI. 52.

For Menneskets Skyld blev Hvile-Dagen til, og Mennesket ikke for Hvile-Dagen! Marc. II. 27.

Hvordan kan Satan fordrive sig selv! III. 23.

Alle Ting er den Troende muelige! IX. 23.

Hvem der ikke er imod os, er med os! IX. 40.

Læge! læg dig selv! Luc. IV. 23.

Giver! saa skal eder gives! VI. 38.

Hvi kalder I mig Herre, og gjør dog ikke hvad jeg siger! VI. 46.

Hvem Lidet tilgives, elsker lidet! VII. 47.

Menneskens Søn er ikke kommet for at fordærve Menneske-Sjælene, men for at frelse dem! IX. 56.

Glæder eder ikke saameget over, at Aanderne ere eder underdanige, som over at eders Navne ere skrevne i Himlen! X. 20.

Held dem som høre Guds Ord og giemme derpaa! XI. 28.

Han som gjorde det Udvendige, gjorde Han ikke ogsaa det Indvendige! XI. 40.

Man lever ikke af det Gods man har tilovers! XII. 15.

Giører eder Punge, som ikke opslides! XII. 33.

Den Tjener som veed sin Herres Villie, **A:126** men stræber dog ei at rette sig derefter, skal have mange Hugg! Luc. XII. 47.

Hos hvem Meget er givet, skal Meget søges! XII. 48.

Løser ikke Enhver om Hvile-Dagen sin Oxe og sit Asen, og fører dem til Vands! XIII. 15.

Hvem der er tro i det Smaa, er ogsaa tro i det Store! XVI. 10.

Hvem der er uretfærdig i det Smaa, er ligesaa i det Store! XVI. 10.

Før skal Himmel og Jord forgaae, end et eneste Ledd af Loven bortfalder! XVI. 17.

Hvem der ikke vil høre Moses og Propheterne, overtales ikke heller, om Nogen staaer op fra de Døde! XVI. 31.

Hvem takker Tjenere for, at de gjør hvad de skal! XVII. 10.

Guds Rige kommer ikke med Bram! XVII. 20.

Hvem der vil frelse sig selv, gaaer til Grunde, men hvem der opoffrer sig selv, faaer det evige Liv! XVII. 33. Math. X. 39. Joh. XII. 25.

Hvem er mest: den der sidder tilbords, eller den der opvarter!
Luc. XXII. 27.

Spares ei engang det grønne Træ, hvad bliver der da af med det
Tørre! XXIII. 31.

Aand har ikke Kiød og Been! XXIV. 39.

A:127 Kun hvem der bliver høibaaren, kan see Guds Rige! Joh.
III. 3.

Hvem der ei fødes af Vand og Aand, kan ikke indgaae i Guds
Rige! III. 5.

Kiød føder Kiød, og Aand føder Aand! III. 6.

Ingen kan fare op til Himmelen, uden hvem der foer ned fra
Himmelen! III. 13.

Hvem der gjør Ondt, skyer Lyset; men hvem der gjør Sandhed,
søger det! III. 20.

Gud er en Aand, derfor skal man tilbede Ham i Aand og
Sandhed! IV. 24.

Den Ene saaer, og den Anden høster! IV. 37.

Ligesom Faderen opvækker Døde, og gjør dem levende,
saaledes gjør og Sønnen levende hvem han vil! V. 21.

Faderen selv dømmes Ingen, men haver skudt al Dom til
Sønnen! V. 22.

Hvem der ikke ærer Sønnen, ærer heller ikke Faderen! V. 23.

Lærlinger af Gud skal Alle være! VI. 45.

Himmel-Brødet er det, som man æder og bliver udødelig af! VI.
50.

Det er Aand som opliver, Kiød nytter ikke! VI. 63.

Dømmer ikke efter Udseende! VII. 24.

Hvem der er reen, kaste den første Steen! VIII. 7.

A:128 Sandheden skal gjøre eder frie! Joh. VIII. 32.

Hvo som gjør Synd, er Syndens Træl! VIII. 34.

Ei Trællen, men kun Sønnen, bliver evig i Huset! VIII. 35.

Var I Abrahams Børn, da gjorde I Abrahams Gierninger! VIII.
39.

Naar Djævelen siger Løgn, da taler han af sin egen Aande, thi
han er selv dens Fader! VIII. 44.

Hvem der er af Gud, har Øre for Guds Ord! VIII. 47.

Ærer jeg mig selv, det har jeg ingen Ære af! VIII. 54.

Natten kommer, da Ingen kan arbeide! IX. 4.

Var I blinde, da var I undskyldte! IX. 41.

Hyrden gaaer igiennem Dørren ind i Faare-Huset, og hvem der
gaaer andre Veie, er en Tyv og en Røver! X. 1.2.

Hjorden følger Hyrden, fordi den kiender ham paa Røsten! X.
4.

Tyv kommer kun for at stjæle, at myrde, og fordærve! X. 10.

Hyrden kommer for at Hjorden skal leve, og have overflødig!
X. 10.

Den gode Hyrde opoffer sig selv for |A:129|Hjorden, men Leie-Svenden flygter, naar Ulven kommer! Joh. X. 11.

Der skal være een Hjord, og een Hyrde! X. 16.

Kan du troe, da skal du see Guds Herlighed! XI. 40.

Dersom ei Hvede-Kornet synker i Jorden og døer, da bliver det eenligt, men døer det, da bærer det megen Frugt! XII. 24.

Vandrer imens det er lyst! XII. 35.

Hvem der vandrer i Mørke, veed ei hvor han gaaer! XII. 35.

Hvem der er badet, behøver kun at vaske Fødderne, saa er han ganske reen! XIII. 10.

Tjeneren er ikke meer end Herren, og Apostelen ei meer end den der sender ham! XIII. 16.

Uden Grenen bliver i Vin-Træet, kan den ei bære Frugt! XV. 4.

Affaldne Grene henvisne, opsankes, og brændes! XV. 6.

Ingen elsker høiere, end hvem der opoffer sig selv for sine Venner! XV. 13.

Ei Tjeneren, kun Vennen veed, hvad Herren gjør! XV. 15.

Naar Barnet er født, glemmer Moderen sin Vaande, over den Glæde, at der er kommet et Menneske til Verden! XVI. 21.

|A:130|Held dem som ikke have seet, men dog troet! Joh. XX. 29.

Det er saligt, heller at give end at tage! Ap. Gjern. XX. 35.

XIV. Herrens Vidnesbyrd om sig selv.

Herren spurgde engang sine Apostler, hvem de meende, han var, og da Simon Peder svarede: du er *Christus*, den levende *Guds Søn*; da priste Jesus ham lykkelig, og sagde: det har ikke Kiød og Blod, men min himmelske Fader aabenbaret dig! Math. XVI. 15–17.

Saaledes bevidnede *Jesus* høitidelig, at han var selv den Guds og Menneskens Søn, som skulde frelse Verden, og han udtrykte paa det Klaresten sin guddommelige Eenhed med Faderen, sigende: jeg er Lyset, jeg er Sandheden, Veien og Livet, der kommer Ingen til Faderen, uden ved mig, ligesom Faderen kiender mig, saaledes kjender jeg ogsaa Faderen, og hvem der seer mig, seer ogsaa Faderen, thi Faderen og jeg vi ere Eet, og vel gjør Sønnen Intet af sig selv, men Alt hvad Faderen kan gjøre, kan han dog ogsaa gjøre, og mig er Al-Magt givet, som i Himmelen, saa og paa Jorden! Math. XXVIII. 18. Joh. V. 19. VIII. 12. X. 15. 30. XIV. 6. 9.

Det er derfor soleklart, at dersom *Jesus* |A:131|ikke havde været Gud med Faderen, eller ikke kunde gjøre alle dem evig salige, som af Hjertet troe og stole paa ham, da havde han været den største Løgner og Bedrager, der kunde findes under Solen; ja, havde han vidnet saaledes om sig selv, og dog ikke været Guds *eenbaarne Søn*, da maatte han været hvad hans Fiender bespottelig kaldte ham: et Redskab for Beelzebub, den arrigste Djævel!

XV. Herrens Jær-Tegn.

Da Pharisæerne engang sagde til *Jesus*: du vidner om dig selv, dit Vidnesbyrd er ugyldigt, da svarede han dem: staaer der ikke dog i eders Lov, at to Menneskers Vidnesbyrd er gyldigt, og hvad jeg vidner om mig selv, det bevidner Faderen med mig; og dermed meende *Jesus*, iblandt Andet, de guddommelige Gierninger, han aabenlyst gjorde i Faderens Navn, og som vi kalde hans Jærtegn eller Mirakler! Joh. 5. og 8.

Ordet *Mirakel* bemærker imidlertid kun en Gierning, som Folk maa forundre sig over, og det er langt fra, at alle underlige Gierninger maae tages for guddommelige Vidnesbyrd; men dertil hører, først at de gøres i *den Guds Navn*, som haver skabt Himmel og Jord, og dernæst, at de aabenbare **A:132**den samme Almagt, som hørde til at skabe Verden; thi et større Mirakel end Verdens Skabelse, kan Ingen vise os, og en anden Gud end vor Skaber maae vi ikke tilbede!

Kun da, fordi *Jesus* forkyndte den eneste sande Gud, og stadfæstede den Lov, som Skaberen skrev i vort Hjerte, kun derfor kunde han med Rette beraabe sig paa sine Mirakler, som Jærtegn, Vidnesbyrd om, at han var Guds Søn, og taledede Sandhed, og den Gierning, han selv særdeles pegede paa, udkrævede ogsaa aabenbar guddommelig Almagt; thi det var Opvækkelsen til Live af en Død, hvis Legeme allerede var gaaet i Forraadnelse!

Jesus havde nemlig en Ven, ved Navn Lazarus, og det begav sig, at Lazarus døde, og *Jesus* var ikke tilstæde, og Lazarus blev begravet, og laae fire Dage i Graven, saa han stinkede. Da kom *Jesus* til Bethanien, til den By, hvor Lazarus havde boet, til hans Søstre, Maria og Martha, og de græd meget, og sagde til *Jesus*: havde du været her, da var vor Broder ikke død; men *Jesus* svarede, og sagde til Martha: jeg er Opstandelsen og Livet; hvo, som troer paa mig, skal leve, alligevel han dør, og dersom du kan troe, da skal du see Guds Herlighed. **A:133**Men den Grav var en Hule, og en Steen laae derover, og *Jesus* sagde: tager Stenen bort, og Han opløftede sine Øine høit, og sagde: Fader! jeg takker Dig, at Du haver hørt mig, men jeg vidste, at Du hører mig altid, men for Folkets Skyld, som staaer omkring, sagde jeg det, at de skulle troe, at Du har udsendt mig; og der Han havde sagt Dette, raabde Han med høi Røst: Lazarus, kom herud! og den Døde kom ud, bundet med Jordeklæder om Fødderne og Hænderne, og hans Ansigt var ombundet med en Svededug, og *Jesus* sagde til dem: løser ham, og lader ham gaae!

Det følger af sig selv, at hvem der virkelig af et Liig kan gjøre et levende Menneske, han kunde ogsaa skabe Mennesket af Jordens Støv, saa ved Lazari Grav omskinnedes *Jesus* aabenbar af

Guddoms-Herlighed. Derfor troede nu ogsaa Mange paa ham, og da han næste Gang kom til Jerusalem, omringede Folket ham i Tusind-Tal, og gjorde Høitid ad ham, som ad en Konge, der holder sit Ind-Tog, sang høit i Sky, og sagde: Hosianna for Davids Søn! Lovet være Den, som kommer i Herrens Navn, den Israels Konge! Joh. 11. og 12. Math. 21.

|A:134

XVI. Herrens Fiender.

Jesus lignede engang Verden ved en Hvede-Mark, hvori Fienden, om Natten, mens Folkene sov, lumskelig saaede Klinte, og *Jesus* forklarede selv denne Lignelse saaledes, at der er to Slags Folk i Verden, hvoraf det ene Slags er Guds, og det Andet Djævelens Børn, som ere saaledes sammenblandede indtil Verdens Ende, at Ingen, uden Gud, den Alvidende, kan rettelig adskille dem! Heraf forstaae vi, hvordan det var mueligt, at *Jesus* kunde have Fiender, endskiøndt han aldrig gjorde noget Ondt, men gav de Blinde Syn, de Døve Hørelse, de Stumme Mæle, og de Døde Liv, ja gjorde vel imod Alle, og kom til Jordan med det glædelige Budskab fra sin himmelske Fader, at Han havde forbarmet sig over de syndige Mennesker, som den ømmeste Fader over ulydige Børn, og vilde gjøre dem evig lykkelige, naar de kun herefter vilde være lydige og troe paa Hans eenbaarne Søn, som deres Frelser! Herover bleve alle Guds Børn glade, men den Ondes Børn blev som de var rasende, og tænkte, som Herodes, kun paa, at slaae ham ihjel, som lastede Synden, hvilken de elskede over alle Ting, og vilde ingenlunde forlade. Jo klarere det blev, at *Jesus* var Guds Søn, |A:135des arrigere blev hans Fiender, og da han havde opvakt Lazarus fra de Døde, besluttede de fuldt og fast at udføre deres onde Forsæt! Det lykkedes dem ogsaa, men kun fordi *Jesus* nu var færdig med hvad han først vilde gjøre, og havde selv besluttet at døe, da han vidste, det var nødvendigt, naar hans Troende skulde faae det evige Liv! Joh. 12.

XVII. Den hellige Nadvere.

Jesus vidste forud Alt hvad der skulde skee, og Dagen før sin Død, da han, efter Jødernes Skik, aad Paaske-Lammet med sine Discipler, da sagde han dem udtrykkelig, at En af dem vilde forraade ham til hans Fiender, og at de i Farens Stund vilde Alle forlade ham, men at han dog, efterat have hengivet sit Legeme, og udøst sit Blod, til et Forsonings-Offer for Menneskets Synder, vilde komme til dem igjen, og skienke dem en evig Glæde! Til et Pant

derpaa, at hans Troende skulde have Gavn af Alt hvad han gjorde, som om det var deres egen Gierning, og at de skulde evindeligt være, hvor han er, og dele hans Herlighed, da tog han Brødet, gav dem, og sagde: æder det! det er mit Legeme, som gives for eder! Og han rakke dem Bægeret, og sagde: drik **A:136** Alle heraf! denne er det Ny Testamentes Kalk i mit Blod, som udgydes for eder til Syndernes Forladelse! Og see, der var En af de tolv Apostler, som hedde *Judas Iskarioth*, han aad ogsaa af Brødet, og drak af Bægeret, med sin guddommelige Herre og Mester; men han var af den Onde, og gik lige fra den hellige Nadvere hen til *Jesu* arrigste Fiender, de ypperste Præster, og sagde til dem: hvad vil I give mig, saa vil jeg forraade ham i eders Hænder? Da blev de glade, og gav *Judas* trediver Sølv-Penge, for at føre deres Tjenere hen, hvor *Jesus* var, at de kunde gribe ham i Stilhed, om Natten, mens Folket sov!

Men da *Judas* var borte, holdt *Jesus* en guddommelig Samtale med de Elleve, hvori han aabenbar sagde dem, at han nu snart gik hjem til sin himmelske Fader, hos hvem han havde Guddom-Herlighed, førend Verdens Grundvold blev lagt; men at de derfor ingenlunde skulde tabe Modet, da det netop var til deres eget, og til alle Troendes sande og evige Gavn, fordi *Faderen* først, naar det var skedt, kunde ret lade dem føle sin mageløse Kiærlighed, og sende dem sin *Aand*, der kunde og vilde komme al deres Skrøbelighed til Hjælp, veilede dem til al Sandhed, og knytte deres Hjerter med **A:137** Kiærlighedens levende og fuldkomne, evige, Baand, til *Faderen* og Hans Eenbaarne!

Vel var denne Tale Apostlerne for dyb og underlig, til at de kunde ret forstaae den, førend *Aanden* kom, og forklarede den med sin Virkning i dem; men de troede dog Herren paa hans Ord, fordi de vidste, han var Guds Søn, som hverken vilde lyve, eller kunde tage fejl, og de fandt sig underlig trøstede ved Hans Forsikkring, at de skulde evigt knyttes til deres velsignede, himmelske Ven og Mester, med et vel usynligt, men dog sandt og levende Baand, saa de i *Aanden* blev Eet med ham, ligesom han var Eet med *Faderen*, og fik det evige, salige Liv af ham, ligesom han har det af *Faderen*!

Da Samtalen var ude, gjorde *Jesus* sin Frelser-Bøn, ikke blot for Apostlerne, men ogsaa for alle dem, der, ved *Apostlernes Ord*, skulde komme til at troe paa ham, den store Bøn: at de maatte Alle, ved *Aanden*, blive Eet i Guds Kiærlighed, og boe hos Sønnen, med evig Glæde, i den himmelske Faders gyldne Slot! Derpaa gik *Jesus*, efter Sædvane, som *Judas* vidste, med de Elleve, hen i en Have, som hedde *Gethsemane*, og blev der, til *Judas* kom, med dem der skulde gribe ham, og da *Judas*, for lumsk at gjøre Herren kiendelig, kyste ham, **A:138** da sagde *Jesus* blot: Judas! forraader du Menneskens Søn med *et Kys*!

De Elleve blev bange for Døden, og flygtede, som *Jesus* havde spaaet, men han lod sig godvillig gribe og binde, og sagde: skulde

jeg ikke drikke den Kalk, som Faderen rakde mig! Math. 26. Joh. 13–18.

XVIII. Simon Peder, og Judas Iskarioth.

Simon Peder tænkte, at han af sin egen Styrke kunde blive sin Gud og Mester tro til Enden, og derfor, da *Jesus* spaaede, at alle Disciplerne vilde forlade ham, da sagde Peder: før jeg skal forlade dig, før gaaer jeg i Døden med dig, men *Jesus* svarede ham: vil du gaae i Døden med mig! Sandelig, siger jeg dig, før Hanen galer to Gange, fornægter du mig tre Gange! Det skedte ogsaa, thi vel skammede Peder sig, efter Flugten i Gethsemane, vendte om, og fulgte Herren ind til den ypperste Præst, men nægtede der tre Gange, af Frygt for Døden, at han kiendte *Jesus*, eller var hans Discipel. Da goel Hanen anden Gang, og Peder hørde det, og *Jesus* saae stivt paa ham, saa han kom Ordet ihu, gik ud, og græd bitterlig!

Da de ypperste Præster havde dømt *Jesus* til Døde, da slog Samvittigheden *Judas*, saa han gik hen til Præsterne, ka|A:139stede Blod-Pengene fra sig, og sagde: det var en Misgierning, jeg har forraadt uskyldigt Blod! Hvad kommer det os ved, svarede de Forhærdede, det blive din Sag! Da gik *Judas* i sin Fortvivlelse hen og hængde sig selv! Math. 26. 27. Joh. 18.

XIX. Herrens Lidelse og Død.

Der var paa den Tid en *Romersk* Statholder i Jødeland, som hed *Pontius Pilatus*, og til ham kom nu Pharisæerne og de ypperste Præster med *Jesus*, for at faae ham korsfæstet, da de ikke torde gjøre det selv. Pilatus fandt, at *Jesus* var uskyldig, og, skjøndt han var en Hedning, følte han dog godt i sin Samvittighed, at det var stor Synd at udøse uskyldigt Blod, derfor prøvede han paa alle Maader at undvige Dommen, og at faae det forsamlede Folk til at gaae i Bøn for *Jesus*; men da det var forgiæves, vilde han dog ikke gjøre sig saamange fornemme Folk til Fiender, blot for Retfærdigheds Skyld, men dømde heller, som de ønskede, og han bildte sig ind, det var Retfærdighed Nok, at han toede sine Hænder i Folkets Paasyn, og sagde: jeg er reen for den Retfærdiges Blod, det blive eders Sag!

De Romerske Krigs-Folk havde imid|A:140lertid ikke blot hudflettet *Jesus*, men i al deres Kaadhed drevet Spot med ham, saa de hængde en Purpur-Kaabe om ham, flettede en Krone af Torne, og satte paa hans Hoved, gav ham et Rør i Haanden til Spir, faldt paa Knæ for ham, og raabde med Latter: Hil være dig, du Jøde-Konge!

Det fandt han sig Altsammen taalmodig i, og da de nu endelig opreiste Korset paa Golgatha, og naglede ham dertil, sagde Han kun med vidunderlig Kiærlighed: Fader! tilgiv dem, thi de veed ikke selv, hvad de gjøre!

Nu havde de Onde da naaet deres Ønske, saavidt som det er mueligt, at Ondskab kan lykkes, og de drev Spot med den Korsfæstede, sigende: han har hjulpet Andre, men kan ikke hjælpe sig selv; er du Guds Søn, den Israels Konge, saa stig nu ned af Korset, at vi kan see det, og troe! Dertil svarede Jesus Intet, men da han saae sin Moder staae ved Korset, dybt bedrøvet, og hans elskede Discipel *Johannes*, ved hendes Side, da sagde Han til sin Moder: see, det er din Søn, og til Johannes: see, det er din Moder!

Der blev to Røvere korsfæstede med *Jesus*, En paa hver Side, og den Ene spottede Herren, sigende: er du Christus, da frels dig selv og os; men den Anden straffede sin Stalbroder, og sagde: til os er det Løn som |A:141|forskyldt, men denne gjorde intet Uskikkeligt! Derpaa sagde han til *Jesus*: Herre! tænk paa mig, naar Du kommer i dit Rige! Og *Jesus* svarede: Amen! jeg forsikkrer Dig, i Dag skal du være med mig i Paradis!

Endelig, da *Jesus* vidste, at Alt var fuldkommet, bøiede han sit Hoved, og døde med det høie Raab: Fader! i din Haand befaler jeg min Aand! Da var Solen formørket, og Jorden skjælv, og Klipper revnede, og Forhænget i Templets Helligdom brast fra Øverst til Nederst, saa den hedenske Høvedsmand og hans Krigs-Folk maatte vel blegne, og udbryde: sandelig, han var retfærdig, det var en Guds Søn! Math. 27. Luc. 23. Joh. 19.

Til en høitidelig Paamindelse om dette store Vidunder, at Guds Søn døde for os, paa det vi kunne leve med ham, helligholdes aarlig i Christenheden *Jesu* Døds-Dag, som vi kalde *Lang-Fredag*, og paa den sang vore Fædre en rørende Psalme, der sluttede saaledes:

Derefter **Jesus** gav et Raab,
Al-Fuldt af Livets store Haab,
Han sagde: Fader, i din Haand
Befaler jeg min Sjæl og Aand!

Det Ord, det Ord sig trænger ind
Udi mit Hjerte, Sjæl og Sind;
|A:142|Gid det og blive sidst det Ord,
Jeg tale skal paa denne Jord.

XX. Herrens Opstandelse.

Der var en af *Jesu* Venner, ved Navn *Joseph* af Arimathea, som bad Pilatus om Lov til at begrave Herrens Legeme, og det fik han, men

først stak dog en Romersk Soldat sit spyd i *Jesu Side*, for at være vis paa hans Død. *Joseph* eiede et nyt Grav-Sted, som var en Klippe-Huling, og der lagde han *Jesu Legeme*, og væltede en stor Steen for Indgangen, men da Pharissæerne vidste, at *Jesus* havde sagt, han vilde staae op igien den tredie Dag efter sin Død, saa var det nu deres Agt ret aabenbar at gjøre ham til Løgner, derfor bad de *Pilatus* om Krigs-Folk, til en Vagt ved Graven, og selv forseglede de Lukke-Stenen.

Men see, om Søndagen, i Morgen-Gryet, da skjælvde Jorden, og en Engel nedfoer i Lynilds-Dragt, bortvæltede Stenen, og satte sig paa den, og hele Vagten sank til Jorden, og daanede, men Herren opstod lyslevende af Graven, og forsvandt. Math 27. 28. Joh. 20.

Derfor kalde de Christne Søndagen *Herrens Dag*, paa hvilken de ogsaa forsamles, i hans Navn, til offentlig Guds-Dyrkelse, og de holde desuden aarlig en stor Høitid for **A:143** *Jesu Opstandelse*, som vi kalde *Paasken*, og finde deilig besjunget i vore Fædres Psalmer, som, naar det lyder:

1 O, salig **Paaske-Dag!**

Nu har vi vundet Sag,
Lang-Fredags bittre Minde
Maa nu saa sødt hensvinde;
Thi **Jesus** vandt med Ære,
Hans Navn velsignet være!

2 Bort! du beseiglet Steen,
Som giemde **Jesu** Been,
Du kan ham ei indlukke,
Guds Søn ei saa vil bukke,
Du og hans Kraft maa lære,
Hans Navn velsignet være!

Og atter lød det saa herlig:

1 Som den gyldne Soel frembryder
Giennem den kulsorte Sky,
Og sin Straale-Glands udskyder,
Saa at Mørk' og Mulm maa flye,
Saa min **Jesus** af sin Grav,
Og det dybe Dødsens Hav,
Opstod ærefuld af Døde,
Imod Paaske-Morgenrøde!

2 Tak, o store Seier-Herre!
Tak, o Livsens Himmel-Helt,

Som ei Døden kund' indspærre
I den helvedmørke Telt!
Tak, fordi at du opstod,
Og fik Døden under Fod!
Ingen Tunge kan den Glæde
Med tilbørlig Lov udkvæde!

|A:144

XXI. Kvinderne ved Graven.

Der var en Kvinde, ved Navn *Marie Magdalene*, som, tillige med nogle af sine Veninder, gik til Graven Søndag-Morgen tidlig, for at balsamere Herrens Legeme, og mens de taledede med hinanden om, hvordan de skulde faae den store Steen for Mundingen af Veien, da blev de vaer, at Graven stod aaben, og var tom. Marie Magdalene løb da strax tilbage til Herrens Apostler, og fortalte det, men da de andre Kvinder stod og stirrede ind i Grav-Kamret, da saae de pludselig to Straale-Skikkelser, to Engle, som taledede til dem og sagde: hvi leder I om den Levende mellem de Døde! *Jesus* af Nazareth er ikke her, Han er opstanden, som Han haver sagt, her er kun Stedet, hvor han laae!

Imidlertid kom *Marie Magdalene* til Apostlerne, og fortalte, at Graven var aaben og tom, og strax løb *Peder* og *Johannes* did, gik ind i Graven, saae Jorde-Tøiet liggende, ordenlig sammensvøbt, hver Deel for sig, og tvivlede da ikke længer om, at Herren var opstanden, skøndt de ikke saae ham! Disciplene vendte derpaa tilbage, men *Marie Magdalene* blev staaende ved Graven og græd! Og, som hun stod der, kigede hun ind i Graven, og saae to Engle i Hvidt, |A:145 En ved Hoved-Giærdet, og En ved Been-Enden af Herrens Leie-Sted, og de sagde til hende: Kvinde, hvad græder du for? Fordi, sagde hun, man har taget min Herre bort, og jeg veed ikke, hvor man har lagt ham! Med det samme saae hun sig om, og saae *Jesus* staae bag ved sig, dog uden at kiende ham, og da nu *Jesus* sagde til hende: Kvinde, hvad græder du for, og hvem leder du efter? da tænkte Marie, det var Urtegaards-Manden, og sagde: Herre! har du baaret ham bort, saa siig mig, hvor du har lagt ham, at jeg kan tage ham! Da sagde *Jesus: Marie!* Da kiendte hun Herrens Røst, vendte sig om til ham, og sagde: O, Mester! Rør mig ikke, sagde *Jesus*, men gik til mine Brødre, og siig dem, at Jeg farer op til min Fader, og eders Fader, til min Gud og eders Gud! Da gik *Marie* hen og fortalte Disciplerne, at hun havde seet Herren, og hvad han havde sagt hende! Math. 28. Luc. 24. Joh. 20.

XXII. Disciplerne paa Veien til Emaus.

Samme første Paaske-Dag gik to af Herrens Discipler fra *Jerusalem* ud til en Landsby som hed *Emaus*, og var i en dyb Samtale om Dagens forunderlige Hændelser, om **A:146** hvilke de tænkte forskiellig, men da kom der en Mand, de ikke kiendte, og gav sig i Følge med dem, og da han hørde, at Talen var om *Jesus* af Nazareth, den Korsfæstede, og om hvorvidt man turde troe Kvinderne, som, paa Englenes Ord, forkyndte Hans Opstandelse, da skammede den Ubekiendte dem ud for deres Blindhed og Tvivlraadighed, og udviklede for dem, af Loven og Propheterne, at *Christus* jo nødvendig maatte giennemgaae Lidelsen, og da aabenbares i Herlighed! Under denne Samtale kom de til *Emaus*, og den Ubekiendte bød dem Farvel, men Disciplerne vilde ikke slippe ham, og sagde, nei, bliv nu her i Nat, thi det lakker ad Aften! Da gik Han ogsaa ind, og satte sig til Bords med dem, men i det Han lyste Velsignelsen over Brødet, brækkede og rakte dem det, da fik de Øinene op, og saae, det var *Herren*, og i det Samme forsvandt Han! Da sagde Disciplerne til hinanden: see, derfor glødede Hjertet i os, da han tilledede os paa Veien, og udlagde os Skrifterne!

De gik nu paa Øieblikket tilbage til *Jerusalem*, og før de endnu kunde faae Apostlerne fortalt, hvad der var mødt dem, hørde de fra alle Munde: *Herren* er virkelig opstanden, *Simon* har seet ham; og da de endelig kom til Orde, fik de neppe anmærket, hvor **A:147** lunde de kiendtes ved *Herren*, i det Han brød Brødet, før Han pludselig stod midt iblandt dem, og sagde: Fred være med eder! Over dette Syn blev hele Forsamlingen saa forskrækket og forbauset, at de tænkte, det var et Gienfærd, men Herren straffede dem, og sagde: seer dog, og føler paa mine Hænder og mine Fødder, og betænk, at Aand er ikke, som jeg, af Kiød og Been! De turde imidlertid endnu ikke ret troe deres egne Øine, før han forlangde Mad, tog et Stykke af en stegt Fisk og af en Honning-Kage, og spiste det i deres Paasyn, og mindede dem om, at Opstandelsen paa den tredie Dag jo ikke var Andet, end hvad han for længe siden havde sagt, skulde skee, og hvad alle Propheterne havde betegnet! Luc. 24.

XXIII. Tvivleren Thomas.

Da Apostlerne første Paaske-Dag saae Herren, var En af dem, som hed *Thomas*, ikke tilstæde, og da de Andre fortalte ham Aabenbarelsen, troede han dem ikke, men sagde: før jeg kan troe det, maa jeg først see Nagle-Gabene i hans Hænder og stikke Fingeren deri, og stikke min Haand i den aabne Side! Derved blev det, indtil næste *Søndag*, men da kom Herren atter ind ad lukke

Dørre, og saasnat Han havde budt Guds Fred, sagde han til **A:148***Thomas*: kom nu hid med din Finger, og syn mine Hænder, og kom med din Haand, og stik i min Side, og vær ikke vantro, men trofast! Da svarede *Thomas*, og sagde til ham: O, Du min Herre, og min Gud! Ja, *Thomas*! sagde *Herren*, nu troer du, fordi du seer mig, men *Held dem, som troe, endskiøndt de ikke see!* Joh. 20.

XXIV. Herrens Himmel-Fart.

Efterat Herren, i Løbet af fyrretive Dage, havde aabenbaret sig paa forskellige Steder, og havde lært Apostlerne, hvorledes de skulde forkynde og udbrede Guds Rige, da forsamlede han dem paa et Bjerg, og sagde dem Farvel, med disse Ord: mig er givet al Magt i Himlen og paa Jorden, gaaer derfor ud, og gjører alle Folke-Færd til mine Discipler! Døber dem i Navnet *Faderens*, og *Sønnens*, og den *Hellig-Aands*, og lærer dem at holde hardt ved alt Det Jeg haver givet eder Befaling om! Og see, Jeg er med eder alle Dage, til Tiden fuldendes!

Saa foer da Herren til Himmels, som han havde sagt, i Apostlernes Paasyn, til en Sky unddrog ham af Sigte, og da de blev ved at stirre efter ham, lode to Mænd i skinnende Dragt sig til Syne, og sagde til dem: hvi staaer I *Galilæer* og stirrer i Sky! Denne **A:149***Jesus*, som er optaget fra eder til Himlen, Han farer ned igien, ligerviis som I saae ham opfare til Himmels!

Da tilbad Apostlerne *Herren*, og gik med Glæde til Jerusalem, hvor Han havde befalet dem at bie, til de, med den *Hellig-Aand*, fik Kraft og Viisdom fra det Høie! Math. 28. Luc. 24. Ap. Giern. 1.

XXV. Pindse-Festen.

Herren havde i den sidste Tid talet Meget til Apostlerne om Faderens og Sandhedens Aand, den *Hellig-Aand*, som skulde komme over dem, naar han var opfaret, minde dem om alle hans Ord, lægge Spaadom paa deres Læber, skiænke dem himmelsk Kraft og Viisdom, og være de Troendes evige Trøster, og, skiøndt Apostlerne ei vidste ret, hvad det vilde sige, saa troede de dog Herren, og glædede sig i det Haab, at Han saaledes, paa en forunderlig Maade, vilde usynlig, men levende, kraftig og kiærlig, være med dem, ved sin Aand!

Nu skedte det, tiende Dagen efter Herrens Himmel-Fart, at der hørdes en Susen i Luften, som af en flyvende Storm, ind i det Huus hvor Apostlerne sad, og glødende, takkede Tunger hensvævede til dem, og Aanden **A:150**opfyldte dem, saa de udtalte Guds Under med Ild, paa fremmede Tunge-Maal.

Ved det store Bulder var Folket stimlet sammen til Huset i Mangfoldighed, og deriblandt fremmede Jøder, allevegne fra, som vare komne til Jerusalem, for Pindse-Festens Skyld, og maatte nu forundrede udbryde: er det ikke dog Galilæer tilhobe, og see, de tale dog paa alle de Sprog, som gaae i vore Føde-Stavne, langt af Leed!

Da reiste *Peder* sig op, og holdt en Prædiken for Folket om *Jesus Christus* den Korsfæstede, hvis Sjæl, som *David* spaaede, blev ei forladt i Helvede, men som sprængte Dødens Lænker, opstod seierrig af Graven, opfoer til Sæde ved Guds høire Haand, og udgiød nu sin Aand over sine Tjenere, for at Livets Vei skulde aabenbares paa Jorden, til Frelsning og Glæde for alle de Oprigtige af Hjertet!

Denne *Peders* apostoliske Prædiken gjorde et forbausende Indtryk paa Tilhørerne, saa at henved *tretusinde* Mennesker paa den samme Dag fandt sig bevægede til at troe paa den korsfæstede, men igien opstandne Herre, og lod sig døbe til Medlemmer af hans Menighed! Ap. Giern. 2.

Herren havde sagt, at paa *Peders Troes-Bekiendelse* vilde han bygge sin Kirke, **A:151** som en Klippe-Fæstning, der kunde trodse al Helvedes Magt, og det begyndte nu aabenbarlig at skee; thi *Christi Kirke* er det Samfund af hans troende og døbte Bekiendere, som hans Aand besjæler og opliver, og dette Samfund maa nødvendig betragte hin store *Pindse* som sin Fødsels-Dag, paa hvilken den himmelfarne, men dog *aandelig* nærværende Herre aabenlyst lagde *Grund-Stenen* til den Kirke-Bygning, som nu alt i mange Aarhundreder, efter hans Ord, og ved hans Aand, har staaet som en urokkelig Klippe midt i det brusende Verdens-Hav! Til en glædelig Erindring om denne store Guds Gierning i *Jesu* Navn helligholde vi aarlig Pindse-Festen, som den tredie store Høitid, og paa den priste vore Fædre rettelig Guds Aand, naar de sang:

1 O, **Hellig-Aand!** o, sande Gud,
Som udaf Evighed gaaer ud
Fra Faderen og fra Guds Søn,
Du gjorde denne Fest saa skøn,
At hele Verden fik derved
Oplysning til al Salighed!

2 I Tungers brændende Gestalt
Oppaa Apostlerne Du faldt;
Strax **Jesus** dem paa Tungen laae,
De kunde tale og forstaae
Hvert Tunge-Maal, hvorhen de kom,
At brede ud Hans Herredom!

XXVI. Stephanus.

Herren havde sagt sine Discipler, at de skulde hades og forfølges mellem alle Folk, for hans Navns Skyld, og ligesom det har stadfæstet sig til alle Tider, saaledes begyndte det og strax at gaae i Opfyldelse, og det, uagtet Menigheden i Jerusalem, med Apostlerne i Spidsen, førde saa dydigt, kiærligt og velgiørende, ja saa himmelsk et Liv, at dertil var aldrig seet Mage paa Jorden.

De som gaae i Døden for *Jesu* Navns Bekiendelse kalde vi *Martyrer* ∴ Vidner, fordi de med Blodet beseigle deres Vidnesbyrd om Herrens guddommelige Sanddruhed, Godhed, og Kraft i Sine, og den første Christne Martyr hedde *Stephanus*. Jødernes Skrift-Kloge havde ofte tvistet med ham om *Jesus*, men da de ikke kunde staae sig for den Aand og Viisdom, som var i ham, da greb de til verdslige Vaaben, og beskyldte ham for at have talt bespottelig om Moses og den offentlige Guds-Dyrkelse. Det var ham let at forsvare sig, thi han havde kun sagt, at med *Jesus* den forjættede *Christus* begyndte et nyt Testamente, med en Guds Dyrkelse i Aand og Sandhed, og de Skrift-Kloge kunde ikke nægte, enten at *Moses* selv havde spaaet om den store Prophet, hvis **A:153** Ord hele Folket uindskrænket skulde lyde, eller at *Salomon* selv, som byggede Templet, udtrykkelig havde fralagt sig den Mening, at Himlens Gud skulde boe i Huse, som Mennesker bygge; men jo klarere han udlagde Sandheden, des arrigere blev dens Fiender, og da de saae hans Ansigt skinne, som en Engels, blev de rasende, slæbde ham ud af Staden, og stenede ham!

Dog, Stephanus vaklede ikke i sin Tro, og holdt ei op at elske sine Fiender! Han havde sagt for Retten: see, jeg seer Himmelen aaben, og Menneskens Søn ved Guds høire Haand, og midt under Steen-Haglen bekiendte han sin Tro og Tillid, bedende: Herre *Jesus!* annam min Aand! men paa sit Yderste knælede han ogsaa for sine Fiender, og bad hørøstet: Herre! tilregn dem ikke denne Synd! Saaledes hensov han sødelig i *Jesu* Tro og Kiærlighed, og de Christne græd ved hans Grav, men velsignede hans Fodspor! Ap. Giern. 6–8.

XXVII. Apostelen Paulus.

Den Christne Menigheds bittreste Fiende i Jerusalem var en ung skriftklog Pharisaer, ved Navn *Saulus!* Med Glæde saae han Stephanus bløde, og hvor han kunde opspore de Christne, som ei vilde fornægte Her**A:154**ren, fik han dem kastet i Fængsel, ja, han var end ikke fornøiet med at rase mod Troen i *Jerusalem*, men skaffede sig Fuldmagt af den ypperste Præst til overalt hvor der var

Jøder, som bekiendte *Jesu* Navn, at lægge dem i Lænker. I dette ugudelige Ærende reiste *Saul* nu til en By i Syrien, som hedder *Damask*, men da han kom der henimod, omstraaledes han pludselig af en Glands fra Himlen, større end Solens, og han sank til Jorden, og hørde en Guddoms Røst som sagde: *Saul! Saul!* hvi forfølger du mig? Og da han spurgde: Herre! hvem er du? da svarede Herren: Jeg er den *Jesus*, som du forfølger, det vil være dig haardt at stampe imod Brodden! Skiælvende sagde nu *Saul*: Herre! hvad vil du, jeg skal gjøre? Og Herren svarede: staae op, og gaae ind i Byen! der skal det blive dig sagt, hvad du skal gjøre!

Saul stod nu op, men var blind, og maatte lade sig lede ind i Byen, og var der i tre Dage, uden at æde eller drikke, indtil der kom en Christen til ham, som havde faaet Befaling derom af Herren i et Syn, og lagde nu Hænderne paa *Saul*, med de Ord: Broder! den Herre *Jesus*, som aabenbarede sig for dig paa Veien, Han sendte mig hid, for at du skal faae dit Syn igien, og fyldes med |A:155| den *Hellig-Aand!* Da faldt der ligesom Skiæl fra hans Øine, og han stod op, og blev døbt, og begyndte strax at tale frit om Herren til Alle, og siden underviste Herren ham selv i en Aabenbarelse, om den Evangeliske Grundvold, som han skulde lægge, og denne *Saul* blev nu til den store Hedning-Apostel, som, under Navnet *Paulus* er uforglemmelig i Christenheden! Ap. Giern. 9. 22. 24. 1. Cor. 11. Gal. 1, 11. 12.

XXVIII. Kirken i det Romerske Rige.

Herren havde sagt: uden Hvede-Kornet jordes og dør, da bliver det eenligt, men dør det, da bærer det megen Frugt; og det giælder baade først og sidst om Herren selv, der, ved sin Død, blev en evig Livs-Rod for alle sine Troende, men det giælder dog ogsaa paa mange Maade om Herrens Menighed til alle Tider, saa for den er al tilsyneladende Under-Gang kun en Over-Gang til et mangfoldigere, herligere og klarere Liv!

Dette saaes ret aabenbart i Kirkens første Tid, da de jødiske og hedenske Øvrigheder stræbde med Ild og Sværd at udrydde Christendommen; thi jo Fleer der døde for *Jesu Navns* Bekiendelse, desmere levende, høirø|A:156|stet, og frugtbart blev Ordet om den Velsignede, desmere forfremmedes det i sin Udbredelse til Jorderigs yderste Grændser!

Indtil *Stephans* Mord havde Menigheden holdt sig samlet i *Jerusalem*, og der var Ingen døbte uden *Jøder*, men under den haarde Forfølgelse adspredtes Menigheden til alle Sider, og ved denne Leilighed kom Troen og Daaben ei blot til *Samaritanerne*, men ogsaa til *Hedningerne*, og i *Antiochien*, som var Syriens Hoved-Stad, opkom det Navn, under hvilket de Døbte blev siden

bekjendte over hele Verden, thi der var det først, de kaldtes *Christne*, da man derimod i Jerusalem havde kaldt dem *Galilæer*, fordi baade Herren og hans Apostler var fra *Galilæa*.

Til *Antiochien* kom nu ogsaa snart den ny Apostel, som Herren selv havde kaldet til at være sit Hoved-Vidne iblandt Hedningerne, *Paulus* nemlig, og fra denne Stad af var det, han gjorde sine store Udvandringer, baade i *Asien* og *Europa*, for at udbrede Evangeliet, og grundfæste Christendommen, og hvor vidunderlig det lykkedes, see vi saavel af Apostelens Sende-Breve til de Menigheder, han i Herrens Navn havde grundet, som af den Bog, hans tro Stalbroder, Evangelisten *Lucas*, har skrevet, fornemmelig derom, hvilken vi kalde *Apostlernes Gierninger!*

IA:157 Blot i nogle og tredive Aar efter Herrens Himmel-Fart, eller i *een* Menneske-Alder, blev Christendommen, trods rasende Modstand, udbredt over hele det Romerske Rige, som dengang indbefattede hele den dannede Verden, men de Stæder, hvor Apostlerne selv opslog deres Lære-Stole, indrettede og underviiste Menigheden, var, foruden *Jerusalem* og *Antiochien*, især *Ephesus* (i Lille-Asien som nu kaldes Natolien) *Korinth*, (i Grækenland) og Verdens-Rigets Hoved-Stad, det navnkundige *Rom*, og medens alle hine Stæder ere saa godt som forgaaede, har dog Herren underlig bevaret *Rom*, ja, øiensynlig sparet dette gruelige Pine-Sted for Hans troe Bekiendere, som Staden paa Bjerget, hvor Evangeliet aabenlyst har forplantet sig, Christenheden til et Vidnesbyrd, ligefra Apostlernes Dage til Nu!

Af *Pauli* Brev til *Romerne*, seer vi, at Menigheden der var ikke stiftet af ham, og vi har ingen Grund til at tvivle om Sandheden af den gamle Efterretning, at Apostelen *Peder*, som havde lagt Grund-Stenen til Christi Kirke i Jødernes Hoved-Stad, ogsaa lagde den i Hedningernes; men af Apostlernes Gierninger seer vi, at *Paulus*, mod Enden af sin store Løbe-Bane, kom til *Rom*, vel i Lænker, men dog uden Tunge-Baand, **IA:158** og prædikede der i hele to Aar Evangelium for alle dem der vilde høre! Det er ogsaa en gammel troværdig Efterretning, at baade *Peder* og *Paulus* paa een Gang leed Martyr-Døden i *Rom*, under Keiser *Nero*, et af de største Afskum, Jorden har baaret, og som ikke blot satte sin Glæde i at pine de Christne, men i at gøre alt det Værste han kunde optænke, saa at han selv iblandt Hedningerne er bekjendt under Djævl-Navnet af *Menneske-Slægts Fiende!* Rom. 1. 15.

Foruden *Lucas*, havde *Paulus* mange andre Med-Arbeidere, blandt hvilke Leviten *Barnabas* var den Første, og de yngre Mænd *Timotheus* og *Titus* Apostelen ret inderlig hengivne, som vi see af hans Sende-Breve til dem! Dette var derimod ikke ganske Tilfældet med den skriftkloge *Alexandrin* *Apollon*, som fulgte helst sit eget Hoved, og har formodenlig været En af de første Evangelister i sin Føde-By *Alexandrien*, hvor Ingen af Apostlerne kom, og hvor vi

siden finde megen Lærdom og Skrift-Klogskab, men ogsaa megen Selv-Klogskab, og kun en ubestemt, vakkende Tro paa det store Evangelium, der ei for dem som vil stoltelig udgrunde det, men kun for dem som barnlig vil troe derpaa, er en Guds *Kraft* til Salighed!

|A:159

XXIX. Herrens Broder Jakob.

Ingen af Herrens Brødre hørde til de tolv Apostler, thi da disse blev valgte, troede *Jesu* Brødre endnu ikke paa ham, eller regnede sig blandt hans Discipler, men efter Herrens Opstandelse og Himmelfart finde vi dem iblandt hans Troende, og En af dem, *Jakob*, med Tilnavn den Retfærdige, var siden i mange Aar Biskop hos Menigheden i Jerusalem. Selv mellem Jøderne stod han i stor Anseelse, fordi han holdt strængt over Mose-Loven, men de ypperste Præster og Skriftkloge lagde derfor Raad op imod hans Liv, i det de afkrævede ham en høirøstet Bekiendelse fra Templet om, hvad han troede om *Jesus* den Korsfæstede. *Jakob* vægrede sig ei heller derved, men sagde med høi Røst: hvad spørge I mig om *Jesus*, den Menneskens Søn, han sidder i Himlen ved Kraftens høire Haand, og skal komme i Himlens Skyer! Da styrtede de Ugudelige den Retfærdige ned, men han bad, som Herren paa Korset: Herre, Gud Fader! tilgiv dem, thi de vide ikke, hvad de gjøre!

Der findes ved de Apostoliske Skrifter endnu et Brev, som man har tillagt denne *Jakob*, men det er, efter de Gamles Vid|A:160nesbyrd, uægte, saavel som det, der tillægges hans Broder *Judas*! Joh. 7. Ap. Gg. 1. Gal. 1. og 2. Euseb. 2. 23.

XXX. Jerusalems Forstyrrelse.

Da Herren engang sad paa Olie-Bjerget, nær ved *Jerusalem*, hvorfra man kunde oversee Staden, pegede Nogle af hans Discipler paa Templet, og sagde: Mester! see hvilke Stene og hvilke Bygninger! Men Herren svarede: sandelig, siger jeg eder, det skal nedbrydes, saa der ikke bliver Steen paa Steen! Saaledes spaaede Han tit om *Jerusalems* Ødelæggelse, for Indbyggernes Vantroes og Gienstridigheds Skyld, og derfor sagde han paa Veien til Korset, til de grædende Kvinder: I *Jerusalems* Døttre, græder ikke over mig, men græder over eder selv og eders Børn; thi see, de Dage komme, da man skal sige, Held de Barnløse, ja, sige til Bjergene, falder over os, og til Høiene, skjuler os! Det varede kun ogsaa nogle og tredive Aar efter denne Tale, til Ulykken kom over Staden, og Jøden *Josephus*, som selv var Øien-Vidne dertil, har beskrevet Forstyrrelsen og Ødelæggelsen saa forfærdelig, at Læseren maa

grue, og tænke paa Herrens Ord, at her skulde alt det uskyldige Blod, der var udgydt paa Jorden, hævnnes |A:161| paa den trodsige Slægt, der udbad sig Frelserens Korsfæstelse som en Naade af Pilatus, og raabte: hans Blod komme over os og over vore Børn!

Det var i *Neros* sidste Dage, strax efter Jakob den Retfærdiges Mord, at Jøderne gjorde Oprør imod Romerne, og forsvarede sig i Jerusalem med den mest fortvivlede Haardnakkenhed, indtil Hungers-Nøden blev saa stor, at man sloges om Ligene, ja at selv Mødre slagtede deres spæde Børn, alt som *Moses* havde spaaet i sin Afskeds-Tale om de sidste forfærdelige Dage. Staden blev imidlertid dog indtaget og ødelagt af *Titus*, den romerske Høvding, Templet opbrændtes, og sank i Grus, og de Jøder, som undgik det store Blod-Bad, fordi Romerne bleve trætte af at myrde, de solgdes til Slaver, og adspredtes mod alle Verdens Hjørner!

Saaledes stadfæstedes Herrens Ord, og Levningerne af Israels Folk vanke endnu ustadige omkring paa Jorden, som levende Døde, der give den Herre og den Tro de forskyde et underligt Vidnesbyrd!
5. Moseb. 28.

XXXI. Apostelen Johannes.

Saavidt man veed, var Johannes den Eneste af |A:162| Herrens Apostler, som oplevede *Jerusalems* Forstyrrelse, men han var ikke i Staden, thi ved Krigens Begyndelse udvandrede alle *Christne* fra Jerusalem, hvis Time de saae, var kommet, og opslog deres Bolig paa hin Side *Jordan*!

Johannes blev ældgammel, og i sin høie Alderdom blev han af den Romerske Keiser *Domitian* landsforviist til den lille Øe *Patmus*, hvor han havde det store Søndags-Syn om Christi Kirkes Kamp og Seier, som han selv i Aabenbarings-Bogen har beskrevet, men han overlevede dog ogsaa den Romerske Tyran, og kom tilbage til *Ephesus*, hvor han sødelig hensov i Herren, med hans Tro og Kiærlighed i Hjerte og paa Tunge, med hvilke han taler endnu efter Døden til alle *Christne*, som læse hans mageløse Sende-Breve, og det dyrebare Evangelium, han skrev, for at vi skal troe, at *Jesus* er *Christus*, *Guds Søn*, og troende have Livet i Hans Navn! Euseb. III. 5. 18. 31.

XXXII. Kirke-Fædrene.

Egenlig have de *Christne*, som Herren siger, kun *een* aandelig *Fader*, nemlig den Himmelske, men dog var det naturligt, at Menigheden kaldte *Apostlerne*, og de Lærere, |A:163| som traadte i

Apostlernes Fodspor, sine Fædre i Christo, og efterhaanden er det blevet Skik at kalde alle Lærerne i Kirkens Old-Tid, som have efterladt os Skrifter om Christendommen, med eet Navn *Kirke-Fædre*. Det Sidste er imidlertid en aabenbar Misbrug af Ordet, thi det gik forud, som det gaaer nu, og som *Paulus* skriver, at selv de der bygge paa den uforanderlige apostoliske, Grundvold, bygge dog ingenlunde Alle med Guld og Sølv og Ædel-Stene, men tit med Træ, og Rør, og Straa som ei kan trodse Tiden, eller taale Ilden.

Uden derfor at trættes om Navne, som er til ingen Nytte, skal man kun lægge Mærke til, at Bøgerne af de Lærere i Kirken, som levede nærmest ved Apostlernes Dage, og have et godt Vidnesbyrd, baade for Lærdom og Levnet, de Bøger maae nødvendig være os dyrebare, baade som Vidnesbyrd om Herren, og om Ægtheden af det *Ny Testamentes* hellige Skrifter, og mellem disse Bøger er den mærkværdigste skrevet af en Biskop i Lyon, (i Frankerig) som hed *Irenæus*, thi han har et herligt Vidnesbyrd af alle de Gamle, og han var en Discipel af Martyren *Polykarp*, som selv havde kiendt og hørt Apostlerne, især *Johannes*, og som i sin høie Alderdom **IA:164** med Glæde gik i Døden for *Jesu* Navns Bekiendelse!

Denne Bog af *Irenæus* giver os ikke alene et sikkert og trofast Vidnesbyrd om, at de fire Evangelier og Apostlernes Gierninger ere skrevne af *Mathæus*, *Markus*, *Lukas* og *Johannes*, men forvisser os ogsaa om *Aabenbaringens* Ægthed, og om alle *Pauli* Breves, undtagen det til *Philemon*, som kun er et Venne-Brev, der ingen Grund eller Leilighed var til at nævne. Brevene af *Peder* og *Johannes* spore vi endelig ogsaa, paa det Tredie nær af *Johannes*, der er et blot Venne-Brev som hiint til *Philemon*; og de Breve vi kan see *Irenæus* enten ikke har kiendt eller ei taget for Apostoliske, er da kun *Jakobs*, *Judas*, og det til *Ebræerne*, som hverken selv udgive sig for Apostoliske, eller have noget gyldigt Vidnesbyrd for at være det!

XXXIII. Kiætterne.

Herren lignede engang Himmeriges Rige ved en Sæde-Mand, hvis Korn tildeels faldt paa en slagen Lande-Vei, hvor det enten blev fortraadt, eller ædt af Fuglene, tildeels paa Steen-Grund, hvor det snart kom op, men kun for at visne, tildeels mellem Torne, som kvalde Planten, og kun **IA:165** tildeels i god Jord, hvor det slog Rødder, voxde og modnedes, og Herren forklarede selv, at han ved *Sæden* meende *Guds Ord*, og ved *Jorden* Tilhørernes *Hierte*, og derfor skal det ikke undre os, at *Christi Evangelium* er frugtesløst hos Mange, som dog vil hedde Christne, eller at Nogle ondsksfuld misbruge og fordreie det til deres egen Fordærvelse! Dem som nu forfalske Christendommen og fordreie det Guds Ord, der bevidner

den, dem kalde vi *Kiættere*, men dette Ord er blevet lige saa misbrugt, som Ordet *Kirke-Fædre*, thi Kirkens *selvgiorde* Fædre og Værger har ikke blot forkjættret Mange, som de ei kunde overbevise, men selv Endeel, som holdt hardt ved den rette christelige Tro, og forkastede kun hvad der var lagt til i Tidens Løb, og maatte derfor ogsaa, uden Troens Skade, kunne tages fra, ja, var ei sjelden Misbrug, som havde indsneget sig i Kirken, og skulde afskaffes!

Det skal man derfor komme vel ihu, at den *Christelige Tro* er hverken Meer eller Mindre end den *Tro*, vi Alle *ved Daaben bekiende*, paa *Gud Fader*, Himmelens og Jordens Skaber, paa *Guds Søn*, vor Herre *Jesus Christus*, født af Jomfru *Marie*, korsfæstet, død og himmelfaren, og paa den *Hellig-Aand*, som skiænkes os **A:166i** Christi Kirke, med Syndernes Forladelse, til Kjødets Opstandelse og det evige Liv, alt som den Apostoliske Troes Bekiendelse lyder ved Daaben i alle sine Dele! Hvem der nu vil indføre en anden *Tro* og *Daab* blandt de Christne, han er unægtelig Christendommens Fiende, og stræber han at forføre Menigheden, ved at kalde sit eget Hjerne-Spind *Christendom*, og ved at beraabe sig paa Bibelen, da er han Christi falske Ven og lumske Fiende, som Skriften kalder en Anti-Christ, og Kirken maa udelukke af sig. Saadan En var *Simon Troldmand*, i Samarien, som vi læse om i Apostlernes Gierninger, og som, efter de Ældstes Vidnesbyrd, blev Stam-Fader til de gamle Anti-Christer eller Kiættere, mod hvilke det var, *Irenæus*, til Menighedens Oplysning og Advarsel, skrev sin førømtalte herlige Bog, hvori han klarlig viser, at naar Bibelen ikke fordreies, stemmer den fuldelig overeens med den Christelige Tro, der fra Apostlernes egen Mund levende forplantedes, og bevidnedes ved Daaben, i de Menigheder, Apostlerne selv havde stiftet og indrettet!

XXXIV. Konstantin den Store.

Efterat den Christne Tro i halvtredie hund**A:167**drede Aar havde været forbudt, forhaanet og forfulgt i det Romerske Rige, viste det sig aabenbar, at Gud var dens Stifter og Støtte, thi de Christne havde formeret sig under Keisernes skarpe Sværd, som Israel fordum under Pharaos Jern-Aag, og Hedningerne selv maatte tilstaae, at nu var de Christne ikke blot de dydigste, men ogsaa de klogeste, lærdeste og mægtigste Folk i hele Riget, hvad dog umuelig, uden Guds besynderlige Bistand og Varetægt, kunde timedes det stille Samfund, Galilæas Fiskere og en jødisk Skrift-Klog, fredløse i deres eget foragtede Fæderne-Land, havde grundet! Det var derfor sagtens meest af Verdens-Klogskab, at nu En af Med-Beilerne til Keiser-Thronen, *Konstantin*, aabenbar antog sig de *Christnes* Sag,

og, da han var blevet enevældig, lod sig høitidelig, ved Daaben, optage i deres Samfund; men dog syndes det, efter menneskelig Regning, at være en stor Lykke for Christendommen, som hidtil havde været undertrykt, men skulde nu være herskende i hele det Romerske Rige. Den lærde Biskop *Eusebius* i *Cæsarea*, som i de samme Dage beskrev den Christne Kirkes Historie, fra Begyndelsen til *Konstantin*, er derfor ogsaa ligesom beruset af Glæde over denne |A:168| verdslige Lyksalighed, og løfter den døbte Keiser til Skyerne, ja, er nær ved at forgude ham, men det beviser netop, at Menigheden i det Romerske Rige var saare vanslægtet, og havde hardtad glemt Herrens høie Bud: giver Keiseren det som Keiserens er, og Gud det som Guds er! Saalænge nemlig Kirken var under Forfølgelse, fristedes Ingen til hykkelsk Bekiendelse af Troen, men dertil fristedes Mange nu, da Keiseren var døbt, og Kirken blev da fuld af blotte Mund-Christne, som er dens Pestilents! Hidtil havde det været let at udelukke Kiætterne af Kirken, da de ei brød sig synderlig om at regnes til den, men nu, da Embederne i den gav gode Leve-Brød og borgerlig Anseelse, værgede de sig af alle Kræfter, og hvem der kunde vinde Keiseren, gjaldt for Ret-Troende, saa man tit ei kunde være Keiserens Ven uden at blive Christi Fiende!

Allerede i *Konstantins* Dage saae Man, hvilken Forvirring der nu truede, da Christendommen skulde være *Stats-Religion*, og staae under Keiserens Formynderskab, thi da en Præst i *Alexandrien*, ved Navn *Arius*, med stort Bifald udbredte en ny Lærdom, efter hvilken *Christus* ikke egenlig skulde være *Guds Søn*, men kun en |A:169| Over-Engel, da blev det ikke længer betragtet som en reen Kirke-Sag, men som en *Stats-Sag*, der skulde afgjøres ved Hoffet, og drage *borgerlig* Straf efter sig, for dem, der ikke vilde kalde det den rette Christendom eller *Orthodoxi*, som Keiseren behagede at stemple dertil. Snart blev nu *Arius* og hans Tilhængere, og snart hans Modstandere, erklærede for Kiættere og Statsforbrydere, og paa det store Lande-Mode i *Nicæa* indførte Keiseren og Bisperne den Uskik, at skrive en *ny Troes-Bekiendelse*, som skulde være klarere end den Apostoliske ved Daaben, og de nødte alle Lærere, som ikke vilde agtes for Kiættere, til at underskrive den. Hermed var Dørren aabnet for alle muelige Vildfarelser, thi nu skrev Keiserne christelige Troes-Bekiendelser, ligesom de skrev Forordninger, forkastende i Dag, hvad de antog i Gaar, og for Lande-Freds og Leve-Brøds Skyld skrev de fleste Bisper næsten altid under, hvad Keiserne vilde, saa det blev sædvanlig de bedste Christne, der nu maatte hedde Kiættere og Freds-Forstyrre.

Keiser *Konstantin* den Store forflyttede sit Høi-Sæde fra *Rom* til en Stad, nor|A:170denfor Grækenland, som efter ham blev kaldt *Konstantinopel*, og snart blev nu det Romerske Verdens Rige deelt i to Keiserdømmer, nemlig det *Østlige*, eller det *Græske*, med Konstantinopel, og det *Vestlige*, eller det *Latinske*, med Rom til Hoved-Stad; og det saae ud til, at, skulde Verden staae ret længe, vilde baade Christendom og Kundskaber uddøe, thi den oplyste Verdens Indbyggere var i det Hele afmægtige og udtærede, men havde trindt omkring sig raae og bomstærke Barbarer, som idelig foruroligede Grændserne, og truede med, snart som en rivende Strøm at oversvømme og ødelægge hele Romer-Riget, med dets Kirker og Skoler, Bøger og Palladser, Pragt og Overdaadighed! Christendommen havde forsinket Ødelæggelsen, som alt længe truede de gamle, forfinede, fordærvede og udmarvede, Folke-Stammer, men de Christne blandede sig, som Israel forðum, efterhaanden med Hedningerne, gjorde deres Gierninger, og fik deres Dom.

Den forstyrrede Tid, som nu begyndte, kalde vi *Folke-Vandringens*, fordi det var hele Folke-Stammer, der udvandrede, især fra det *nordlige* Europa og Asien, og søgte deels Blod og Bytte, deels nye |A:171Bopæle, i Romer-Rigets opdyrkede og frugtbare Lande.

Allerede i det femte Aarhundrede sønderreves det Vestlige eller Latinske Rige, som Barbarerne saaledes deelde imellem sig, at af Italien og Spanien blev der to *Gothiske* Riger, af Nord-Afrika et *Vandalisk*, af Gallien et *Frankisk* (Frankerig) og af Britannien et *Angel-Sachsisk*, (Engeland) hvor da de gamle Indbyggere for det Meste nedsank i Trældom, men for Byen *Rom* selv, med dens *Biskop*, havde endog Barbarerne en besynderlig Ærbødighed, saa den vedblev at være en Christen Fristad, og et Mindes-Mærke om den gamle Verdens Herlighed!

XXXVI. Araberne og Mahomed.

Der ligger en Halv-Øe sønderpaa i Asien, som kaldes *Arabien*, og den beboedes fra Arilds-Tid mest af omvankende Stammer, hvis Nærings-Vei var Krig og Fæ-Drift. De taledede et Sprog, som ligner Jødernes, og udledte tildeels deres Herkomst fra *Abraham*, men var dog, ligesom de andre Hedninger, Afguds-Dyrkere, indtil der, sexhundrede Aar efter Christi Fødsel, opstod en stor Mand iblandt dem, ved Navn *Mahomed*|A:172, som opkastede sig til Herre baade over Landet og Troen, afskaffede med Magt de hedenske Ceremonier, og nødte Araberne til at bekiende hvad han vilde have troet.

Denne *Mahomed* var en falsk Prophet, som vel bekiendte, at

Verdens Skaber var den eneste sande Gud, og kaldte *Moses* og *Jesus* store Propheter, men vilde dog indbilde Folk, han var selv den Største, udsendt af Gud, (som han kaldte *Allah*) til, med Sværdet i Haanden, at forkynde den sande Tro, som han sagde, baade *Jøder* og *Christne* havde forfalsket, og han beskrev i alle Maader sin Gud saaledes, at det umuelig kunde passe paa den sande Gud, men kun paa en almægtig Djævel! Sandheden om Dom efter Døden, og om det evige Liv, forfalskede *Mahomed* ligeledes, i det han lærde, at Menneskerne ikke skulde dømmes efter deres Hjerte, men kun efter deres udvortes Handlinger, saa hvem der kun havde gjort flere gode end onde Gierninger, var Himmerig vis, og skulde komme i et Paradis, fuldt af alle de Fornøielser, som dyriske Mennesker sætte deres Glæde og Salighed i!

Denne Over-Tro, der med sit falske Udødeligheds-Haab lokker de dødelige Syndere til sig, opflammede Araberne til at trodse alle Farer, og under Mahomeds nærmeste Efter|A:173følgere, som kaldtes *Kalipher*, oversvømmede de Alt hvad der i Asien og Africa havde hørt Romer-Riget til, saa Keiseren i *Konstantinopel* havde ondt nok ved at forsvare sin Hovedstad imod dem. Da de nu endog fra Nord-Afrika gik over til Spanien, og til Øerne i Middel-Havet, og fæstede derved Fod i Europa, saa tegnede det unægtelig til, at falsk Aandelighed og raat Hedenskab skulde række hinanden Haand til at fordærve Menneske-Slægten.

XXXVII. Kirken mellem Skyther og Barbarer.

De forfinede Folk kalde gierne alle dem, der ikke er det, *Barbarer*, men egenlig forstaae vi dog derved kun vilde Folk, der ikke føre noget menneskeligt, men kun et dyrisk Liv, da derimod nogle Folke-Færd, saasom *Græker*, *Ægypter*, *Latiner* og *Skyther*, selv i deres Hedning-Tid og i deres Raahed, følte sig i Slægt med en usynlig Gud, eftertragtede Udødelighed, og levede derfor ikke blot i det Nærværende, men ogsaa, ved *Mindet*, i det Forbigangne, og, ved *Haabet*, i det Tilkommende, som er det menneskelige Grund-Træk, der væsenlig ophøier os over Dyrene!

Den gamle, først udviklede *Menneske-Verden*, der indsluttedes i det *Romerske Ri*|A:174ge, og saa godt som forgik med det, bestod især af Folke-Kredsen omkring *Middel-Havet*; men i det nordlige Europa, omkring *Øster-Søen*, var der endnu en Folke-Kreds, som vi vil kalde den *Skythiske*, og som, med store Sjæle-Evner, var giemt til en senere Udvikling, hvorved det skulde kiendes, at Apostelen har Ret, naar han siger, at *Christus* udjævner al Forskiel mellem *Jøder* og *Græker*, *Skyther* og *Barbarer*! Til denne *Skythiske* Folke-Kreds hørte baade *Gother*, *Franker* og *Angel-Sachser*, blandt hvilke *Gotherne*, alt førend de nedsatte sig i Spanien og Italien, var *Halv-*

Christne, eller *Arianer*, og *Frankerne* lod sig strax døbe, da de havde indtaget Gallien, saa *Angel-Sachserne* var de Eneste, der holdt fast ved det Skythiske Hedenskab, og vilde paa ingen Maade lade sig omvende af Britanniens gamle Indbyggere, som de havde underkuet.

Disse Angel-Sachser var imidlertid de *Kongelige Skyther*, som aandelig skulde gaae i spidsen for den Nordiske Folke-Kreds, og paa samme Tid, som *Mahomed* opstod, lod de sig døbe af latinske Prædikanter, som Biskoppen i Rom, *Gregor den Store*, sendte over til dem.

Hermed kan vi sige, at Christi Kirke flyttede sin Skole fra Middel-Havets Kyst ud |A:175 paa den store Øe i Vester-Havet, thi det var egenlig fra *Engeland* af, at Christendommen udbredtes i *Tydskland* og *Norden*.

XXXVIII. Munke-Faderen *Benedikt*.

I den fordærvede og forstyrrede Tid, da det Latinske Keiserdom var opløst, og *Gotherne* var Italiens Tugte-Mestere, slog Mange der sig reent fra Verden, og levede enten i Bjerg-Huler, eller dog paa afsides Steder, uden at befatte sig med Andet, end deres egen Saligheds-Sag, og saadanne Folk kaldtes Munke og Eremiter, det er: de *Eenlige* og de *Eensomme*. En af Disse, ved Navn *Benedikt*, er blevet den Navnkundigste, thi han var baade selv en christelig gudfrygtig Mand, og indrettede et ordenligt *Munke-Levnet*, som udbredte sig over hele Italien, og over alle de Lande, hvor Latinske Prædikanter forkyndte Christendommen. De Huse hvor saadant et Selskab af ugifte Personer boede sammen, for at arbeide flittig, og dyrke deres Gud i Stilhed, langt borte fra Verdens Tummel og Fristelse, kaldtes *Klostere*, det er: Ind-Lukker, og at saadanne Indretninger paa den Tid var nødvendige, naar ikke Afguder, Vankundighed og Laster, aldeles skulde tage Overhaand, det seer man deraf, at det ene var i Klosterne baade den *Hellige Skrift* og andre Kund|A:176 skabs-Bøger blev giemte, læste og afskrevne, ligesom ogsaa *Munkene* hardtad var de Eneste der vovede sig ind imellem Hedningerne, for at udbrede Christendommen, og arbeidede, ved Lære og Exempel, paa at formindske Vankundigheden, og formilde Sæderne hos *Skyther* og *Barbarer!*

Det Kloster, *Benedikt* selv stiftede, laae paa et høit Bjerg, ved Navn *Cassino*, og det var Munke af hans Orden, som Biskop *Gregor*, hans Levnets-Beskriver og store Beundrer, sendte til Engeland, for at omvende Angel-Sachserne. Hoved-Manden for disse Sende-Bud hed *Augustin*, og deres Ærende lykkedes saa vel, at hundrede Aar derefter blev Angel-Sachseren *Beda* berømt, som den skrift-klogeste Mand i sin Tid, medens en anden Angel-Sachser, *Vinfried*, udbredte

Christendommen i *Tydskland*, med saamegen Flid og Fremgang, at han fik Navn af de *Tydskes Apostel!*

XXXIX. Keiser Karl den Store.

Dengang *Mahomedanerne*, som *der* kaldtes *Mohrer*, havde indtaget *Spanien*, brød de derfra ind i *Frankerig*, utallige som Græs-Hopper, og det saae ilde ud for Christenheden, men Frankerne gik dem dog dristig i Møde, og deres kiække Hoveds-Mand, *Karl Martel*, [|A:177](#)eller *Karl Hammer*, havde Lykken med sig, saa *Mohrerne* faldt som Fluer, og de der blev tilbage, tabde Lysten til at gaae Frankerne paa Klingen! Denne Karl Hammer havde en Sønne-Søn, som ogsaa hed *Karl*, blev Konge i Frankerig, hjemsøgte *Mohrerne* midt inde i *Spanien* selv, indtog næsten hele *Tydskland* og *Italien*, og blev, da man skrev lige 800 Aar efter *Christi* Fødsel, kronet af Bispen i Rom, til Romersk Keiser.

Om samme Keiser Karl den Store, om Kæmperne, ham tjende, og Seirene, han vandt, har man mange Fortællinger, som staae ikke alle til Troende, men det er vist nok, at han var den mægtigste Herre i sin Tid, og fik saa udødeligt et Navn, som Faa i hele den bekiendte Verden! I tredive Aar førde han Krig med et nord-tydsk Folk, som hedder *Sachserne*, og nødte dem omsider ikke blot til at kiende ham for Herre, men ogsaa til at bekiende Christendommen, og lade sig døbe, som var meget ilde gjort, thi *Troen* er en *fri Sag*, og Man maa ingenlunde true Nogen til Løgn og Hykleri, men det gjør man aabenbar, naar man truer dem til at bekiende en Tro, de ikke har! Den sorte Konst, at omvende Folk med Sværd, havde *Frankerne* da ingenlunde lært af *Christus*, der udsendte sine Apostler som Lam imellem Ulve, men af *Mahomedanerne*, [|A:178](#)hvis falske Prophet udbredte sin Lærdom med Sværdet i Haanden, fordi han fattedes Sværdet i Munden, som Sandheden haver sig selv forbeholden! Den fransk-arabiske Mode, som Karl den Store, med saa glimrende et Held, indførde i den ny Christenhed, fik imidlertid, desværre, Overhaand, til Skam for det *gode* Navn, og til stor Skade for den hellige Tro, der, ved at paatvinges, kun bliver et Munds-Veir, saa det varede længe, inden Man igien fik Øinene op for den soleklare Sandhed, at med Sværdet kan vel Kirke-Gaarden, men aldrig den troende Kirke befolkes! Som *Sachserne* var blevet omvendte, saaledes omvendte de igien deres Naboer: Slaverne i Holsteen, Brandenburg, Pommeren, og Meklenborg, og den vanartede Geistlighed indbildte Fyrsterne, at de kunde fortjene Himmerig, ved at slagte alle de Hedninger, der ei vilde krybe til Korset, og jo Mere denne *franske Christendom* udbredtes, des mere uddøde den Sande!

XL. Ansgar.

Danmark og *Sverrig* var de sidste Lande i Europa, hvor Christendommen nogenlunde fik Lov til at udbrede sig selv, og ingen Lande, udenfor det Romerske Rige, har heller havt en bedre Evangelist, end *Danmark* og *Sverrig* fik i *Ansgar*, som var en Benediktiner-[A:179](#)Munk fra det gamle Kloster *Korvei* i Nord-Frankrig.

Der var paa den Tid megen indvortes Uenighed i *Danmark*, og da En af Nisse-Kongerne i *Jylland*, ved Navn *Harald Klak*, søgde Hjælp hos Karl den Stores Søn: Keiser *Ludvig* den Fromme, maatte han lade sig døbe, og tage *Ansgar* hjem med sig, til at undervise ham og hans Folk i Christendommen. Det var en vanskelig Sag, som mødte mange Forhindringer, men *Ansgar* havde den Tro som kan flytte Bjerge, arbeidede utrættelig, hele fyrretive Aar, paa at grunde den Christne Kirke i Norden, og vandt Seier; thi tusinde Aar er nu forløbne, siden han, som en fremmed Giæst, kom hid med det glædelige Budskab, at ogsaa os er en Frelser født, den Herre *Christus* i Davids Stad, og endnu bekiende vi os til den samme Christne Tro, som vore gamle Fædre døbdes paa, i *Slesvig* og i *Ribe*, hvor *Ansgar*, i *Jesu* Navn, indviede de første Danske Kirker!

Vel maatte de Danske Christne, nogen Tid efter *Ansgars* Død, lide en haard Forfølgelse af Kong *Gorm* den Gamle, som var en grum Hedning, men hans egen Dronning, *Thyre Danebod*, var dog en christelig Fyrstinde, og Gorms Søn, *Harald Blaatand*, som var Konge over hele *Danmark*, an[A:180](#)tog selv Christendommen, og Troen udbredte sig, vel langsomt, men uafbrudt. Sællandsfarene og de andre Øboer var endnu under Haralds Søn: *Svenn Tveskiæg*, for det Meste Hedninger, og Kong *Svenn* var det i lang Tid selv, men i sin Alderdom blev han Christen, og overtalde de fleste Sællandsfarer til at lade sig døbe. Dette skedte omtrent 1000 Aar efter Christi Fødsel, altsaa næsten hele tohundrede Aar efterat *Ansgar* havde begyndt at prædike Troen i vort Fædreland, og da *Svenns* Søn, *Knud* den Store tillige blev Konge i *Engeland*, førde han mange engelske Præster til *Danmark*, som ydermere bestyrkede og oplyste Folket i Christendommen!

XLI. Hakon Ædelsteen.

Der var, i *Harald Blaatands* Tid, en Norsk Konge-Søn, ved Navn *Hakon*, som blev opfostret hos Kong *Athelstan*, eller Ædelsteen, i *Engeland*, og han blev siden Konge i *Norge*, hvor han da gjorde sig megen Umage for at faae den Christne Tro indført, som han selv var oplært i, men, uagtet *Normændene* ellers elskede ham som en

Fader, vilde de dog ingenlunde lade deres gamle Hedenskab fare, saa al hans Uleilighed var hardtad forgiæves.

Siden, i *Svenn Tveskiægs* Tid, kom der en anden Norsk Kongesøn hjem, som i |A:181| mange Aar, paa gammel nordisk Viis, havde flakket om paa Havet som en Søhane, han hedde *Olav Tryggesøn*, var En af de ædleste Helte, Man kiendte i Norden, og blev en vældig Konge over hele Norge. *Olav* havde paa sin Udenlands-Reise selv ladet sig døbe, og stræbde nu, baade med det Gode og med det Onde, at formaae alle sine Undersaatter til det Samme, hvad ogsaa lykkedes ham saa nogenlunde; thi søndenfelds var Troen allerede endeel udbredt fra Danmark af, og nordenfjelds foer han grumt afsted, saa de Fleste, skiøndt de strittede, dog faldt til Føie. Det var imidlertid, som Man kan tænke, kun slet bevendt med slig en Daab, saa Mange endog blev ligefuldt ved at offere til Afguderne, og da *Olav Tryggeson*, kort efter, faldt, i et stort Sø-Slag med de Danske og de Svenske, tog Hedenskabet strax igien øiensynlig Overhaand i Norge.

Endelig kom, i Knud den Stores Tid, en tredie Norsk Kongesøn hjem fra Vikings-Tog, som hedde *Olav Haraldsøn*, blev Enevolds-Konge, og stræbde for Alvor, ved Hjælp af engelske Præster, at christne Folket. Selv var *Olav* vel grundet i sin Christendom, og meende det godt, men havde dog ogsaa tit den gale Tanke, at Troen kunde og skulde udbredes med Sværd-Slag, hvorover han blev |A:182| meget forhadet i det Norden-Fjeldske, og da han tillige strængt handhævede Retten, skedte der en Opstand imod ham, saa han maatte holde Slag med sine egne Undersaatter, og satte deri Livet til. Det aabenbare Hedenskab fik han imidlertid for bestandig udryddet, og Norge blev et christent Land, i samme Forstand som Sachsen, og de andre Lande, hvor Mængden var døbt med Sværdet over Hovedet.

XLII. Hildebrand eller Gregor den Syvende.

Fra *Rom* af var Christendommen udbredt mellem Skyther og Barbarer, og *Rom* havde det eneste *Apostoliske Bispe-Sæde* i Vesten, saa det var naturligt, at alle de nye Menigheder betragtede Biskoppen i *Rom*, Apostlernes Eftermand, som den almindelige Kirke-Fader eller Pave, der skulde staae i Spidsen for Lære-Standen, og, efter den uforfalskede *Apostoliske Regel*, afgjøre alle Tvistigheder om den rette Tro. Da *Rom* nu ogsaa, efter det vestlige Keiserdoms Opløsning, var blevet en Fri-Stad, der kun stod under sin Biskop, som Menigheden selv valgde, saa syndes den vestlige Christenhed lykkelig at være undgaaet det verdslige Aag, som hvilede tungt paa den Østlige, hvor Keiserne i *Konstantinopel* havde |A:183| opkastet sig til Lovgivere i Troes-Sager; men Kongerne i Tydskland, der, som Karl den Stores Eftermænd, gjorde Paastand

paa at hedde Romerske Keisere i Vesten, tiltog sig efterhaanden Ret til at bestemme, ei blot hvem der skulde være Biskopper i Tydskland, men ogsaa hvem der skulde være Pave i Rom, og paa denne Maade vilde Kongen i Tydskland blevet hele den vestlige Christenheds Herre, hvad saa meget mindre kunde gaae an, som den var deelt i mange Konge-Riger, der ikke vilde staae under Keiseren. Alt dette stod levende for en Romersk Præst, ved Navn *Hildebrand*, med Helte-Mod og store Sjæle-Evner, og da han, efter Midten af det ellefte Aarhundrede, blev Biskop i Rom, under Navn af *Gregor den Syvende*, fordrede han, i Herrens Navn, at det Romerske Sæde skulde erkiendes for uafhængigt af al verdslig Magt, og at alle christelige Menigheder skulde have Lov til selv at vælge deres Biskopper, uden at Landets Fyrster maatte blande sig deri. Heraf reiste sig en langvarlig og sørgelig Strid mellem Bisperne i Rom og de verdslige Fyrster, dels fordi uchristelige Konger og Keisere vilde blive ved at sælge Bisperne til de Høistbydende, eller dog besætte dem med deres Yndlinger, og dels fordi de Romerske Paver ogsaa i Stats-Sager vilde regiere over **A:184**Fyrsterne. Her var da store Feil paa begge Sider, men da det var en almindelig Vildfarelse, at betragte *Christi Rige* som en *Kirke-Stat*, der skulde udvides og forsvares ved verdslige Vaaben, saa maatte Paverne nødvendig synes hele Menigheden at have Ret i Grunden, skøndt det var klart, at de idelig misbrugde deres Magt, som Christi Statholdere, til herskesyge, ærgiærrige, og andre aabenbar uchristelige Øiemed.

XLIII. Kors-Togene.

Mahomedanerne havde, som sagt, frataget det Græske Keiserdom næsten alle dets asiatiske Lande, og det var altid en sørgelig Tanke, at *Jødeland*, som havde været Christendommens Vugge, skulde falde i de Vantroes Hænder, og den Christne Tro undertrykkes i de Egne, hvor den mest havde blomstret, saa det var ganske naturligt, at Skyther og Barbarer, der troede paa Christus, men betragtede hans Konge-Magt og Rige med hedenske Øine, kunde indbilde sig, Hans Ære krævede, at de, med Sværdet i Haanden, fordrev de Vantroer fra Hans jordiske Fæderneland, og plantede Korset over den hellige Grav, hvori Hans guddommelig Støv havde hvilet. *Gregor den Syvende*, hos hvem den skiæve, men underlig **A:185**store og glimrende Betragtning af hele Christenheden, som eet Kirke-Rige, var blevet levende i al sin Kraft, indbød derfor ogsaa alle Vestens Fyrster til et Kors-Tog, for, under hans Anførsel, at befrie det hellige Land, og fordrive de Vantroer fra Christenhedens gamle Ene-Mærker. Vel blev der dengang Intet af, fordi enhver saadan stor Tanke fødes som et Barn, og maa have Tid til at voxes, men, en Snees

Aar derefter, kom den franske *Peter Eremit* hjem fra *Jødeland*, giennemreed *Italien*, *Frankrig*, og *Tydskland* paa et Asen, skildrede de østerlandske Christnes Nød, og de Vantroes Bespottelser, med levende Farver, og fortalde sin Drøm i Kirken ved den hellige Grav, hvori Jomfru *Marie* stod for ham, og gav ham det Ærende, at opkalde hele Christenheden til Kamp for Kongernes Konge og Korsets Ære, og nu var den Lille blevet stor, nu flokkedes Skarer i Hundredetusinde-Tal, med Kors paa Klæderne, og æventyrlige Drømme i Hjernen, som vilde Alle til *Jerusalem*, for at udrydde Herrens Fjender, og knæle ved Hans Grav! Da nu de selvgjorte Christi Statholdere, Paverne i Rom, tillige paa *Mahomedansk* lovede alle Vandring-Mændene (Pillegrimene) til den hellige Gravedes Synders Forladelse, og |A:186| lovede dem alle Martyr-Kronen, som faldt i Strid med de Vantro, saa er det begribeligt, at Mængden af Kors-Farerne lignede paa et Haar den falske Prophets Tilhængere, med hvilke de kappedes i Overtro og Grusomhed!

Imidlertid er disse Kors-Tog, der ligner en Folke-Vandring fra Europa til Asien, ikke blot rige paa vidunderlige Tildragelser, men var ogsaa et stort Middel i Guds Haand til at standse *Tyrkernes* Fremgang, som truede med at oversvømme Christenheden; og Hertug *Gotfred* af Lothringen, hvem det, efter Mængdens Undergang, med en liden Skare lykkedes at indtage *Jerusalem*, var En af de ædleste, christeligste Helte, man kiender. Han udraabdes vel til Konge i *Jerusalem*, men vilde, som han ydmyg sagde, ei bære Guld-Kronen der, hvor Frelseren bar Torne-Kronen, og han var for god til sine Følge-Svende, derfor døde han, inden Aaret var omme, da man skrev *Ellevehundrede*, efter Christi Fødsel, og, trods alle de Korstog der siden gjordes af Keisere og Konger, med talrige Hære, sank dog det ny Riges Magt fra hans Døds-Dag bestandig, og før man skrev *Tolvhundrede*, var *Jerusalem* igien i de Vantroes Vold!

|A:187

XLIV. Papisteriet.

Vel blev i *Rom*, og i alle de Lande, som rettede sig i Kirken efter den Romerske Biskop, den Christne Troes-Grund uforfalsket, og uforandret, forplantet ved *Daaben*, men den blev dog efterhaanden fast ligesom begravet i et Virvar af Overtro: paa Paven som Christi Statholder, paa Jomfru *Marie* og utallige afdøde Helgene, som Skyts-Aander og himmelske Talsmænd, og i det Hele paa Præsterne, som Midlere mellem Christus og Menigheden, der kunde saliggjøre eller fordømme, hvem de vilde. Disse grove Vildfarelser udsprang ingenlunde af Vankundighed, men dels af Folkenes hedenske Tænkemaade, og dels af Geistlighedens Selv-Klogskab, Ærgierrighed, Herske-Syge og Egen-Nytte, som enten drev dem til

vitterlig at bedrage Folket, eller forblindede dog deres Øine, saa hvad der for Christelige Læsere stod soleklart i den Hellige Skrift, og i alle gamle christelige Bøger, blev mørkt for dem.

Det bedste Beviis herpaa er den store Uskik, som, efter *Kors-Togenes* Dage, meer og meer indsneg sig ved den *hellige Nadvers* Uddeling; thi endskiøndt *Indstiftelsens Ord* klarlig befale, at alle Gæsterne ved Herrens Bord skal ligesaavel drikke af Kalken, som æde af Brødet, saa fandt man |A:188 dog paa den Uskik, at forholde Læg-Mand Kalken. Dette kunde saameget mindre undskyldes med Vankundighed, som en bekiøndt pavelig Forordning udtrykkelig forbød denne Udstykning af Naade-Midlet, og den skriftkloge *Peter Lombard*, hvis Bog man ellers fulgde mere end Bibelen, erklærede Skilsmissen mellem Brød og Viin i Nadveren for en Skilsmisse mellem *Legem* og *Sjæl*, og Grunden laae da ene i Geistlighedens Overtro paa sig selv, som om de alene udgjorde den rette christelige Kirke, og de Helliges Samfund. Vel blev denne Uskik aldrig ganske almindelig, men dog var Klerkene paa det store Lande-Mode i *Costnitz* uforskammede nok til, at gjøre Alle vitterligt, at *omendskiøndt* Nadveren i den ældste Christenhed var fuldstændig meddeelt Alle, saa skulde det dog nu straffes som et Kiætteri, naar Nogen paastod, det fremdeles burde saa være. Herved skildte da den forsamlede Geistlighed sig selv høitidelig fra den *sande christelige Kirke*, og kunde ei engang undskylde sig med, at Paven havde lokket eller truet dem dertil, thi netop paa dette Lande-Mode erklærede Geistligheden sin *Forsamling* for Pavens Værne-Thing, og bekræftede sin Paastand, ved at udnævne og afsætte Paver, efter Behag.

|A:189

XLV. Johan Huss.

Der ligger et Rige østen for Tydskland, som hedder *Bøhmen*, hvor man, endnu efter *Kors-Togenes* Tid, holdt fast saavel ved Nadverens rette Uddeling, som ved Moders-Maalets Brug i Kirken, og netop da det lod, som de modsatte Uskikke ogsaa her havde vundet Seier, da opvakde Herren sig et trofast Vidne i den Bøhmiske Præst og Professor *Johan Huss*.

Det var omtrent da man skrev *Fjortenhundrede*, at denne Sandhedens uforfærdede Kæmpe, midt i *Prag*, som er Bøhmens Hoved-Stad, begyndte at opløfte Røsten mod Geistlighedens grove Vildfarelser, Bedragerier, og forargelige Levnet, anbefalede den hardtad ganske forsømte Bibel-Læsning, og paastod, at baade skulde Guds-Tjenesten holdes paa Moders-Maalet, og Kalken i Nadveren meddeles Læg-Mand. Han vandt overordenligt Bifald, og kun forgiæves stræbde hans Modstandere at binde Guds Ord, men

da han blev stævnet til at møde paa det fornævnte Lande-Mode i *Costnitz*, og der frimodig bekiendte Sandheden, blev han fordømt som en Kiætter, og kastet paa Baalet. Dermed uddøde imidlertid ingenlunde det Kirkens Gienmæle mod den tro|A:190løse Geistlighed, som Herren havde lagt paa hans Tunge, thi, opmuntrede af den Frimodighed, hvormed han, som de gamle Martyrer, gik i Døden for Herren, og forbittrede over den himmelraabende Ugudelighed at kalde sig Christi Tjenere, og brænde hans trofaste Vidner, reiste nu Bøhmerne sig i Tusind-Tal, til den Christelige Menigheds Forsvar mod Geistlighedens Tyranni.

Mange af disse saakaldte *Hussiter* faldt vist nok selv i Vildfarelse, og misbrugde Magten til at hevne sig paa deres indenlandske Modstandere, men med Rette greb de til Nødværge mod de fremmede Krigshære, som Paverne udsendte til Kors-Tog imod dem, som om de var Tyrker og Hedninger, fordi de ærede *Christus* meer, end hans selvgjorte Statholder, og Herren var øiensynlig deres Skjold, saa Fjendernes Mangfoldighed adspredtes for deres Ansigt som Avner for Vinden. Saaledes sørgede *Herren* for, at, giennem hele det *femtende* Aarhundrede, da Vildfarelsen havde taget Overhaand, og Guds-Tjenesten var forvansket over hele den *Romerske* Christenhed, stod Kirken dog i sin rette Skikkelse hos *Bøhmerne*, som Staden paa Bjerget, til et Vidnesbyrd for alle Folk, og til et Forvarsel om de store Ting, der nu snart skulde skee, til den Himmel-Farnes Ære, og til alle Slægters Forundring!

|A:191De *Hussiter* som førde Ordet meer end Sværdet, og udgjorde den egenlige Menighed, kaldte Man *Calixtiner*, fordi det især var *Kalken* i *Nadveren*, hvorpaa de ingenlunde vilde give Slip, og det Navn er deres Ære, thi det er ikke for enhver herskende Vildfarelse, men kun for hvad der angriber Kirkens oprindelige Indretning, Christne maae og skal afsondre sig.

XLVI. Bibelen og Bogtrykker-Konsten.

Det *Gamle Testamentes* hellige Bøger ere skrevne paa *Ebraisk*, eller *Jødernes* Sprog, og det *Ny Testamentes* er skrevne paa *Græsk*, men hele *Bibelen* var tidlig blevet oversat paa *Romernes* Sprog, som kaldes *Latin*, og denne Oversættelse kaldte Romerne *Vulgata*, eller Menig-Mands Bibel. Med den kunde man til Nød behjælpe sig i *Italien*, *Spanien* og *Frankerig*, hvor Tunge-Maalet var det Latinske ligt, men i *Engeland* og *Tydskland* havde Folket et ganske andet Sprog, og da Christendommen var indført, oversatte man derfor de fire Evangelier, og andre Dele af Skriften, paa Angel-Sachsisk og paa Tydsk, ligesom man da ogsaa forrettede Tjenesten paa Folkenes Moders-Maal. Siden derimod, |A:192især efter Korstogene, udbredtes overalt den Uskik at holde Guds-Tjenesten paa Latin, og

da Geistligheden selv for det Meste lagde Bibelen paa Hylden, var det langt fra, de tænkte paa at udbrede dens Læsning i Menigheden, thi de fraraadte den tvertimod, under det Paaskud, at Skriften var Læg-Mand for dyb. Jo mere nu Præster og Munke efterhaanden selv enten glemde alle Bøger over Bugen og Verden, eller studerede i *Aristoteles*, den hedenske Philosophs, istedenfor i Propheters og Apostlers Bøger, des udueligere blev de til at være Menighedens Lærere, og des ubeleiligere faldt det dem, naar Folket læste selv i Bibelen, og deraf saae, at hverken havde Paven og hans Præster mindste Lighed med Christus og hans Apostler, ikke heller havde de første Christne vidst Noget af alt det Papisteri, man nu indprækede Folket under Navn af Christendom.

Hvad Læg-Mands *Bibel-Læsning* ikke før havde været den aandløse, vanartede og herskesyge Geistlighed forhadet, det blev den, da *Hussiterne*, efter Skriften, afmalede Paver og Munke som Ulve i Faare-Klæder, og nu brændte Man ligesaafuldt Bibler, naar de fandtes hos Læg-Mand, som bibelske Præster, naar Guds Ord var levende paa deres Tunge, og til Støvere saavel som til Bøddler **A:193**tjende *Tigger-Munkene*, der, efter Kors-Togenes Dage, mylrede som Utøi frem allevegne, var som Nat-Ugler dag-skye, og kappedes gierne med Rov-Dyr i Blod-Tørst!

Midt i dette Kirkelige Midnats-Mørke, midt i det *femtende* Aarhundrede, indtog de mahomedanske *Tyrker Konstantinopel*, gjorde derved Ende paa det *Græske* Keiserdom, og bragde den *østlige* Christenhed hardtad ganske under Aaget, saa nu lignede Kirke-Legemet et Lig, hvorom *Paven* og *Tyrken* droges som Trolde.

Men han som sagde: paa en Klippe bygger Jeg min Kirke, og Helvedes Porte skal lade den staae, Han viste nu klarere end nogensinde, at han er Verdens *Lys*, og en Herre, som opvækker af Døde og gjør levende hvem Han vil, og ved *Bibelen*, som de Lærde foragtede, og fæiske Tigger-Munke brændte, ved den skulde Lyset opgaae! Det *Ebraiske* Sprog havde Herren bevaret hos de adspredte *Jøder*, disse umistænelige Vidner om Bibelens Sandhed, hvis Band er over dem; og det *Græske* Sprog, som Han vidunderlig havde opholdt i *Konstantinopel*, kom nu til Vesten med de Boglærde, som flygtede for Tyrkerne; og paa samme Tid opkom der i *Tydskland* en besynderlig Konst, den Konst at trykke Bøger, hvorved det først blev mueligt, at gjøre **A:194**Bog-Læsning almindelig, og blev aabenbar umueligt at forholde Læg-Mand *Bibelen*. Snart blev den *Hellige Skrift* nu præntet, ei blot paa de gamle Sprog: Ebraisk, Græsk, og Latin, men ogsaa paa *Italiensk*, paa *Fransk*, og paa *Tydsck*; utallige andre Bøger paa allehaande Sprog blev ogsaa trykte, og Bog-Læsning, der nu i alle Maader var blevet tusind Gange lettere end før, udbredte sig i Slutningen af det sextende Aarhundrede, mest mellem Læg-Mand, i alle Lande!

XLVII. Morten Luther.

Kiødet nytter ikke, det er *Aanden* som gjør levende, siger Herren, og alle de trykte Bøger vilde derfor ligesaa lidt opvakt den Christne Tro hos Folkene, som givet bedre Forstand paa aandelige Ting, dersom Herren ikke tillige havde opvakt Mænd med Liv og Aand, som talede, fordi de troede, og meddeelte levende, hvad med døde Bogstaver kun kan beskrives for dem, som alt kiende det.

Man fortæller, at *Johan Huss*, da han førdes til Baalet, skal have sagt: I steger i Dag en Gaas, men om hundrede Aar skal der komme en Svane, den skal I lade ustegt, og Saameget er vist, at hundrede Aar efter Husses Død opløftede en Christi Kæmpe Røsten, hvem det undtes i det Store at udføre |A:195| seierrig, hvad Huss i det Smaa vel ikke forgiæves, men dog kun som en Forløber, prøvede paa! Denne Guds Mand hedde *Morten Luther*, født af ringe Byrd, i den lille By *Eisleben*, mellem de *Sachsiske* Bjerge i *Nord-Tydskland*, og vilde først været Jurist, for at giøre sin Lykke i Verden, men blev med Eet saa sørgmodig og tungsindig, at han sagde al Verdens Herlighed Farvel, og gik i Kloster. Saaledes blev *Luther* da ogsaa en Tigger-Munk, dog hverken af de sorte eller af de graa Brødres Orden, thi han valgde det ringeste og mindst fordærvede Selskab, som kaldtes *Augustinere*, og anvendte alle sine ledige Timer til at læse i Bibelen, og i de gamle Fædres Bøger, især i *Augustins*, som vel mellem alle christelige Old-Skrifter paa Latin er de ypperste.

Siden kom *Luther*, som Præst og Professor, til *Vittenberg*, hvor der just nylig var anlagt en ny Høi-Skole, og her føiede Gud det saa, at han baade fandt gode Stal-Brødre, og kom, før han selv ret vidste det, i saa dyb og lykkelig en Strid med alt Papisteriet, at de fleste Skythiske Folke-Færd, som havde holdt fast ved deres Moders-Maal, med ham vendte Rygg til den saakaldte hellige Fader i Rom, og vilde Intet taale i Kirken, som streed imod Skriften.

Der havde dengang nylig siddet et top|A:196|maalt Afskum, ved Navn *Alexander* den *Sjette*, paa Bispe-Stolen i Rom, saa hvem der endnu holdt Paven for Christi Statholder, kunde neppe troe paa den *levende Christus* ved Guds høire Haand, og den nærværende Pave, *Leo*, var vel en fin Verdens-Mand, som førde sig anstændig op, men han behandlede dog aabenbar Christdommen, som en gammel Fabel, der kun var brugelig til at male smukke Skilderier efter, til at lokke Penge fra Folk, og holde Pøbelen i Ave med. De ældre Paver havde lovet Folk Synds-Forladelse for Pillegrims-Vandringer til Rom, Jerusalem, og andre saakaldte hellige Steder; men de Senere, som havde mere Vantro end Overtro, erklærede, at Vandringer var saa godt som gjort, naar de fik *Reise-Pengene*, og Tigger-Munkene løb da Landet rundt, som pavelige Bisse-Kræmmere, der solgde Synds Forladelse, eller, som det kaldtes, *Aflad*, for Røver-Kiøb.

Dette skedte nu ogsaa under *Leo*, og skjøndt det hedde sig, at Pengene skulde være til en Tyrke-Krig, og til at bygge Peters-Kirken for i Rom, saa vidste dog alle boglærde Folk, at det var til Pave-Hoffets mageløse Overdaadighed, og blandt Andet til et kongeligt Udstyr for Pavens Syster, som skulde giftes. Denne Gang solgdes der Aflad baade for Levende og Døde, og Kræmmerne var ublue nok, til **A:197** at indbilde Almuen, at saasnart Pengene klang i Bækkenet, sprang deres kiære Forældres eller gode Venners Sjæle ud af *Skiærs-Ilden*; og de var Mange, som loe derad, de var heller ikke faa, som knurrede over, at Pengene gik ud af Landet for Løgn og Tant, men *Morten Luther* var vel den eneste Præst i hele Tydskland, hvem det piinde i Sjælen at høre den bespottelige Tale, og see paa det ugudelige Spil, man drev med Salighedens Sag, eller var dog den Eneste, som tillige havde Mod og Kraft til høirøstet Gienmæle i Herrens Navn.

Nu stod da Tigger-Munken i Vittenberg op imod Paven af Rom, hvis Stigbøiler Keisere holdt, og hvis Tøfler Kongerne kyssede, og det var tilvisse en underlig Strid, som Folk maatte vaagne ved, især da Paven fnøs, og Munken loe, *Leo* døde, og *Luther* levede, Fablerne forstummede, men Propheter og Apostler udtalde og udsang Guds underlige Ting med Folkenes Tunger!

Da Paven bandsatte *Luther*, med alle dem der husede og hørde ham, nødtes han til at stifte ligesom et nyt Kirke-Samfund, men alle hans Tilhængere bevidnede høitidelig i den saakaldte *Augsburgske Bekiendelse* (Confession) som de overrakde Keiseren, at de ingenlunde vilde skille sig fra den *almindelige* christne Kirke, eller vige et Haarsbred fra **A:198**dens Apostoliske Tro og Indretning, og det var sandt, thi baade bekiendte de sig ved Daaben til den gamle, uforanderlige Christne Tro, og forrettede saavel den som Nadveren, efter Indstiftelsens Ord. Herom gaaer ogsaa Syn for Sagn i Børne-Bogen, *Luthers lille Catechismus*, hvori de ti Guds Bud, de tre Troens Artikler, Herrens Bøn, og Indstiftelsens Ord ved begge Naade-Midlerne, beskrives og oplyses, som den faste, urokkelige Grundvold for det ny, som for det gamle Kirke-Samfund.

Det var altsaa kun det uchristelige Pave-Aag, *Luther* afkastede, de grove Misbrug i Kirken, med Nadverens Udstykning og mange overtroiske Sædvaner, han afskaffede, og Menighedens utabelige Ret, til at synge Herrens Priis, og læse den Hellige Skrift, paa deres Moders-Maal, han gjorde giældende, og gjorde den frugtbar, ved de deilige tydske Psalmer, han forfattede, og ved en ny tydsk Oversættelse af hele Bibelen, mod hvilken de Forrige i alle Maader var, som Nat mod Dag! Hvor man vilde lyde ham, blev der tillige sørget saavel for Almue-Skoler, hvor Børnene kunde lære at læse, og voxte i Guds-Kundskab, som ogsaa for lærde Skoler, hvor de som vilde være Præster, skulde oplæres i de gamle Sprog, og i anden boglig Konst, for at blive dygtige **A:199** til at læse Bibelen i Grund-

Sprogene, og i det Hele til at være Lærere i den Menighed, som, efter Herrens Villie, bestandig skal gaae frem i sand Oplysning, og forvandles, ved Ham som er Sandhedens Aand, fra Klarhed til Klarhed!

Det skal da være *Morten Luthers* Eftermæle i Menigheden, at Han, med Guds Ord i Aandens Kraft, rensede og oplyste det store christne Bede-Huus for alle Folk, som Papisterne havde gjort til en Røver-Kule, og, siden Apostlernes Dage, har Ingen saa herlig som han forenet Helte-Mod og dyb Skrift-Klogskab med barnlig Tro og Selv-Fornægtelse!

Der var Mange i *Luthers* Dage, som, da han havde brudt Isen, viist Veien, og stillet sig i Gabet mod Fienden, var høirøstede nok til at fordømme Papisteriet, og rose Bibelen, og de Navnkundigste var Schweitseren *Zwingel*, og Franskmanden *Calvin*, som ogsaa fandt mange Tilhængere, men de udlagde Skrifterne, nedrev og bygde, ikke efter *Troens Regel*, men efter deres eget Hoved og verdslige Viisdom, hvad klarlig aabenbares ved deres selvkloge Paastand, at naar Herren i Nadveren siger: Det *er* mit Legeme, det *er* mit Blod, skulde man lade, som Han sagde **A:200**kun: det *betegner* og *betyder* mit Legem og Blod!

Derimod var den milde og sproglærde *Melanchthon* Luther en god Stal-Broder, og, skiøndt han stundum, især efter Luthers Død, læmpede sig mere efter Papisterne, end vi kan billige, og satte mere Priis paa verdslig Viisdom, end den er værd, saa holdt han dog ærlig fast ved Troen og Skriften, havde Ret i, at mange af de lutherske Skriftkloge var ukiærlige Kiætter-Magere, og virkede med Ord og Skrift usigelig meget til Udbredelse af bibelsk Oplysning og boglig Konst!

XLVIII. Kirken i Danmark.

Det var, som sagt, i *Knud den Stores* Tid, at Christendommen ved Engelske Præster blev ret stadfæstet i Danmark, og En af dem, som hedde *Vilhelm*, og blev Biskop i *Sælland*, har bygget den store Dom-Kirke i *Roskilde*, som dengang var Hoved-Staden. Blandt de følgende Bisper blev Ingen saa navnkundig som *Axel* eller *Absalon*, der stiftede Klosteret i *Soer*, hvor nu Akademiet er, og, skiøndt han førde Sværdet imod de Vendiske Sørøvere bedre end Bispe-Staven, saa er dog den Danmarks Krønike, han fik *Saxo Grammatikus* til at skrive paa Latin, et stort Vidnesbyrd om, baade at de Danske lagde **A:201**sig flittig efter boglig Konst, og at Papisteriet dengang endnu, ved Kors-Togenes Slutning, ei havde synderlig Magt herinde. Siden gik det vel her omtrent som allevegne, at Overtro og Vantro fik Overhaand, men Folkene i Norden kom dog aldrig saadan under Pavens Aag, som de der laae ham nærmere, og det er mærkværdigt,

at i en Dansk *Postil*, som er trykt førend *Luther* reiste sig, taler Præsten *Christen Pedersøn* om Menig-Mands Bibel-Læsning, som Noget, *Somme* vel ikke kan lide, men som bør dog finde Sted, da Skriften saavel som Troen er for Alle, og *Apostlerne* sikkerlig vilde skrevet paa Dansk, hvis det saavel havde været Danske som Græske Folk, de havde for dem. Vistnok findes der kun alt for meget Papisteri i samme Bog, men immer hedder det dog, at *Troen paa Christus* det er Hoved-Sagen, og Bibelen er Hoved-Bogen, saa det er intet Under, at baade *Christen Pedersøn* og mange andre Dannemænd gav *Luther* Ret, saasnart de hørde, det var ikke Troen og Skriften, men kun Paven og Munkene, han vilde mestre, ei sig selv, men kun *Jesus Christus*, han vilde skaffe troe Tilhængere.

De fleste af Bisperne herinde var vel, som deres Brødre, meget arrige paa den Munk, der vilde lære Folk, at hverken raadte **A:202**de for Himmerig, ikke heller var de sat til at være store Herrer i Verden, men kun til at være Menighedens Tjenere, Hyrder og Lærere, efter Guds Ord; men dog udgav En af dem, *Knud Gyldenstjerne* i Odense, selv *Luthers* lille Catechismus paa Dansk, med Formaning til Præsterne, at forbedre baade deres Lærdom og Levnet. Kong *Frederik* den *Første*, som dengang regierede i Danmark og Norge, gik ogsaa den rette Vei, i det han lod Folk troe hvad de vilde, men tog *Hans Tausen* og de andre Præster, som prækede og skrev mod Papisteriet, kraftig i Beskyttelse mod de vankundige og herskesyge Bisper, som med verdslig Magt vilde binde Munden paa dem, hvis Ord de ei kunde giendrive. Hans Søn, *Christian* den *Tredie*, gik ikke slet saa læmpelig tilværks, thi han afsatte paa een Gang alle de gamle Bisper, og nødte Folk til at nøies med den nye Indretning, men det var den Tids almindelige Feil at laste Paven, der vilde beherske Troen, og dog at efterligne ham, og til al Lykke skedte dette ikke i Danmark, førend hardtad alle de, der ikke, som Bisperne, for verdslig Vinding, elskede Papisteriet, havde lært at skille det fra *Christen Tro*.

Det *Ny Testamente* var allerede tidlig blevet trykt paa Dansk, og 1550 fik man **A:203** hele Bibelen paa Moders-Maalet, som da ogsaa siden blev saa tit oplagt, at man kan see, den læstes flittig. Da her nu tillige blev sørget godt for deres Optugtelse til boglig Konst og gode Sæder, som skulde være Bisper og Præster, og da vore Boglærde sjelden, som de Tydske, forgabede sig i deres egne Griller, men udlagde Skrifterne folkelig, efter den *Christne Tro*, som den var forklaret i *Luthers* Catechismus, og i den *Augsburgske* Bekiendelse, saa var der neppe noget Land i hele *Christenheden*, hvor Guds Ord blev prædiket saa reent og purt, og hvor man i Stilhed udvikledes saa godt til at forstaae Skrifterne, som i det lille Danmark.

Den Danske *Psalm-Bog* var vel i visse Maader meget fattig, thi vi havde ingen *Luther* havt til For-Sanger, men dog var saavel Oversættelserne af hans og andre tydske Psalmer, som de

Hjemmegjorte, saa trohjertige, og tit saa inderlig rørende, at man neppe følte, hvad de fattedes, før man begyndte at lunknes og betragtede dem med Koldsindighed. Menigheden var derfor knap de deilige, og tildeels mageløse, Psalmer værd, den til det *attende Aarhundrede* fik af den store Sanger, *Thomas Kingo*, og Andre, men dog oplevedes derved hos Mangfoldige den døende Tro, |A:204 og Kirken i Danmark fik en Skat, som kan gjøre den rig til Dagenes Ende.

Kort efter gjorde To af vore Konger Kirken en udmærket Tjeneste, den Ene: *Frederik den Fjerde*, ved at bygge de mange grundmurede Skoler trindt i Landet, til stadig Underviisning i Børne-Lærdommen, og hans Søn: *Christian den Sjette*, ved at forordne, at hele Landets Ungdom, fra Kongens Søn, til Tiggerens, skulde gaae til Læsning hos Præsten, og efter offentlig Overhøring bekræftes i deres Daabs-Pagt, førend de maatte være Giæster ved Herrens Bord.

Vel kunde Dette ikke forebygge den LigeGYldighed og Vantro, som i det attende Aarhundrede oversvømmede hele den ny Christenhed; men Det hjalp dog baade til at forsinke Vanheldet, og til at formindske det, da christelig *Kundskab* derved mangensteds til den Dag i Dag er bevaret, og det er uberegneligt, hvad Troens Ord, naar det rørde Barne-Hjertet, kan i Manddoms og Alderdoms Aar udrette, til at føre dem tilbage, som i Ungdoms Ubetænksomhed forvildedes fra Gang-Stien, til Lysets Hjem og de Levendes Land, hvor Glæden er evig!

XLIX. Den Franske Oplysning.

Medens *Luther* kæmpede for den *Christne* |A:205 *Troes* Gjenfødelse, og stræbde, efter Skrifterne, at skille den fra al papistisk Overtro, opstod der ogsaa en Mand i *Frankerig*, som talde og som skrev med Fynd imod Papisteriet, og da han desaarsag kom under Forfølgelse, tyede han til en Fristad, som hedder *Genf*, hvor man ogsaa taler Fransk, og tog der sit Sæde, som en lille Pave, der vilde have den *Christne* Kirke i alle Maader indrettet efter Skriften, *som han selv forstod den*, og denne Mand hedde *Calvin*. Han fandt mangfoldige Tilhængere baade i Tydskland, Holland, Skotland, og Frankerig, men de Franske Konger syndes dog bedst om at beholde Papisteriet, naar Paven i *Rom* vilde nøies med en maadelig Indtægt af Landet, og dele Kirke-Magten med dem, hvortil han ogsaa endelig bekvemmede sig, imod at Kongerne skulde hjælpe ham til at faae Calvinisterne, som der kaldtes *Hugonotter*, uddyddede af Landet. Følgen heraf var, deels at de Franske enstund førde en blodig Krig med hverandre om Papisteriet, og at omsider en Fransk Konge, ved Navn *Ludvig den Fjortende*, uddrev *Hugonotter* i Hundre tusind-

Tal af Landet, men deels, at utallige Franskmænd, som i Hertet loe ad Papisteriet, dog af verdslige Grunde bekiendte sig til det.

Paa tvende Maader udgik nu, fornem|A:206melig fra det attende Aarhundredes Begyndelse, en *saakaldt Oplysning* fra Frankrig, som truede med at ødelegge al Christendom baade i Tydskland og Norden. Calvinisterne, som paastod, man ikke skulde troe Andet, end hvad man læste sig til i Bibelen, maatte nemlig enten troe blindt paa *Calvin*, eller de kunde aldrig blive enige om, hvad Christne skal troe; thi Bibelen kan, som enhver Bog, læses paa mange Maader, og maa desuden finde sig i at fordreies af slette Læsere. Enden blev, at Calvinisterne paastod, det var omtrent det Samme, hvad man troede, naar man kun ikke troede for meget, og levede skikkelig efter en smuk Sæde-Lære (Moral) som unægtelig fandtes i Bibelen, og denne *Oplysning* udbredte sig stærkt i *Nord-Tydskland*, især efterat mange Tusinde af de fordrevne *Hugonotter* kom til at boe i *Brandenburg*, saa det var ligesom et For-Varsel, at netop paa samme Tid blev det Huus lagt i Aske, hvor *Luther* var født, og som til Manges store Forundring havde staaet sig i adskillige Ildebrande.

Dette var i Slutningen af det *syttende* Aarhundrede, og da var der allerede imellem de Franske Papister adskillige Bog-Skrivere, som drev Spot med Papisteriet og Christendommen under Eet, og paa den Tid kunde |A:207Ingen skrive saa kiønne og morsomme Bøger som de *Franske*, saa de læstes mest af de Fornemme, snart over hele Europa; men det blev endnu ti Gange værre med Begyndelsen af det attende Aarhundrede, thi da blev de franske *Morskabs-Bøger* liderligere og ugudeligere Dag for Dag, og de allermorsomste var de mest forgiftige, thi dem gjorde en Fransk Rim-Smed, ved Navn *Voltære*, med et ypperligt Hoved, men med dyb Foragt for alt Helligt, og med et fnysende Had til den *Christne Tro*.

Der var paa den Tid en meget klog og tapper Konge i *Preusen* og *Brandenburg*, som man ansaae for et Vidunder, og kaldte *Frederik den Eneste*, men han læste slet ikke andet end *Fransk*, og *Voltære* var hans Afgud, og han regierede over i fyrretive Aar, saa i hans Rige fik den franske Oplysning et nyt Fæderneland, og fra hans Hovedstad, *Berlin*, udbredte den sig paa Tydsk til dem, der ikke kunde Fransk. Her i Norden var man længe vant til at læse, oversætte og efterligne, tydske Bøger, saa vi kunde umuelig undgaae at hjemsøges ogsaa paa vort Moders-Maal med Spot over Troen, og Lov-Taler over den Franske Oplysning, der, efter Sigende, kunde gjøre Folk til Guder, som vidste Forskjel paa Godt og Ondt, og havde ingen |A:208Gud, end sige da en Frelser behov! Ligesom Børn vil gierne lege Store og have Lov til at raade dem selv, saaledes have vi af Naturen alle en barnagtig Lyst til at lade, som vi var vore egne Herrer, undskyldte vore Feil, og falde i Forundring over vor egen

Dyd og Selv-Klogskab, og har end vi Danske lettere ved i alvorlige Ting at overvinde den Lyst, end andre Folk, saa er det derimod ei ganske uforskyldt, at de Fremmede kalde os hele *Europas* Abekatte, thi hvad man udenlands kalder klogt, kan neppe være saa dumt, vi jo, i det Mindste for et Øieblik, løfte det til Skyerne, og prøve paa at eftergiøre det. Saa gjorde vi da ogsaa med den Franske Oplysning, og der var egenlig kun een Mand som havde Mod til, i Herrens Navn, at skamme os ud derfor, som vi fortjende, det var Sællands Biskop, Nikolai Edinger Balle, som i alle Maader ærede den Christne Tro i Bespottelsens Dage, og skrev et Uge-Blad, han kaldte: *Bibelen forsvarer sig selv*, hvoraf alle danske Læsere kunde see, at hvad der gjaldt for splinterny Oplysning, var ikke andet end det gamle Hedenskabets Mørke, som Christendommen allevegne havde overvundet, men som nu, da Folk levede, saa de maatte ønske at kunne glemme baade Himmerig og **|A:209** Helvede, hjemsøgte Christenheden som et Gienfærd.

Den Sandhed var ilde hørt, men kom dog klarlig for Dagen i *Frankerig*, hvor man paa samme Tid ei blot gjorde Oprør og halshuggede Kongen, men afskaffede, tilligemed Christendommen, al offentlig Guds-Dyrkelse, levede aabenbar som Fæ, og rasede imod hinanden værre end de mest glubende og blodtørstige Dyr, og disse afskyelige Frugter, som den Franske Oplysning bar i sin Hjemstavn, lærde ikke blot de Store i Landene, at den var farlig hos de Smaa, men lærde alle Folk med nogen Eftertanke, at det *Franske Kundskabs-Træ* maatte nødvendig, trods de grønne Blade og de smukke Blomster, være indvendig raaddent!

Nu vilde da de Tydske Theologer gaae en Middel-Vei, og forfægte den *Calvinske* Grund-Sætning, at *Bibelen* maatte man prise som en *guddommelig Bog*, men maatte have Lov til at tro saa lidt deraf som man vilde, undtagen hvad man ogsaa selv med sin Fornuft kunde begribe, og man paastod dristig, at hvem der kun saaledes løftede *Bibelen* til Skyerne, var en forsvarlig Christen, om han saa endog fornægtede og forkastede hele den Christne Tro, vi ved Daaben bekiende!

|A:210 Dette er en Daarskab, som giendriver sig selv, og vi tør da haabe, at den Franske Oplysning med dette aandelige Selv-Mord har endt sine Dage, de gruelige Dage, i hvilke den ledte Folkene paa en Vei, der var vel lystelig for Synderes Øine, men førde til de Dødes Rige i det yderste Mørke, hvor Graad ei aftørres!

L. Den nærværende Christenhed.

Omtrent attehundrede Aar er nu forløbne, siden *Jesus* af Nazareth lod sig døbe i *Jordans* Flod, og fik det Vidnesbyrd, at han var *Guds Søn*, i hvem *Faderen* fandt sin Velbehag, og, hvordan det end gik til,

at den *Christne Tro* saaledes trodsede Tid og Ælde, udbredende sig fra *Jordan* til Jorderigs Ende, saa er det dog soleklart, at hvor man *ikke* har den *samme Tro*, som de *Christne* i fordums Tid, der er ingen *Christendom*, og kun hvor denne *Tro bekiendes* og *bekræftes* ved *Daaben* i Navnet *Faderens* og *Sønnens* og *den Hellig-Aands*, kun der er *Christenheden*, men, hvor man, *uden samme Tro* og *Bekiendelse*, vil tilegne og tildøbe sig det *Christne Navn*, der gjør man enten *Christus* til en *Afgud*, eller man taler kun om at tilbede *Barnet* i *Bethlehem*, som *Herodes*, der stod ham efter *Livet*.

[A:211] Indtil i Slutningen af det attende Aarhundrede, da den Franske Oplysning fik Magt, blev den *Christne Tro* almindelig bekiendt hardtad i hele Europa, som derfor med Rette kaldtes *Christenheden*, skøndt der var Mange som ikke selv troede, hvad de bekiendte, men nu hersker der, fornemmelig i Nord-Tydskland og hos os, en grændseløs Forvirring, da enhver Præst forvalter Naade-Midlerne omtrent som han selv synes, og mangel En forkaster den *Christne Tro*, han ved *Daaben* bekiender og bevidner. Paa denne Forvirring kan der kun raades Bod, ved at lade Enhver, som i Engeland og Nord-Amerika, frit bekiende sin *Tro* eller *Vantro*, saa de der vil beholde den *Christne Tro*, kan skille sig fra dem, der forskyde den, og aabenbarlig udgiøre en *Christenhed*, hvor der, som *Apostelen* beskriver den Rette, er kun *een Herre*, *een Tro*, *een Daab*, med *et Salighedens Haab* i *Jesu Christi* Navn, som fødtes af *Jomfru Marie*, og pindes under *Pontius Pilatus*, korsfæstedes, døde, opstod, og foer til Himmels, sidder hos Guds høire Haand, og skal derfra igien komme, at dømme Levende og Døde!

[A:212]

Rettelser.

Side	19	Lin.	28.	Simon læs Simeon.
—	80	—	26.	Lad. l. Lod.
—	95	—	2.	Idumæerne, udvortes l. Idumæerne til, udvortes.
—	163	Lin.	21.	Herren l. Troen.

